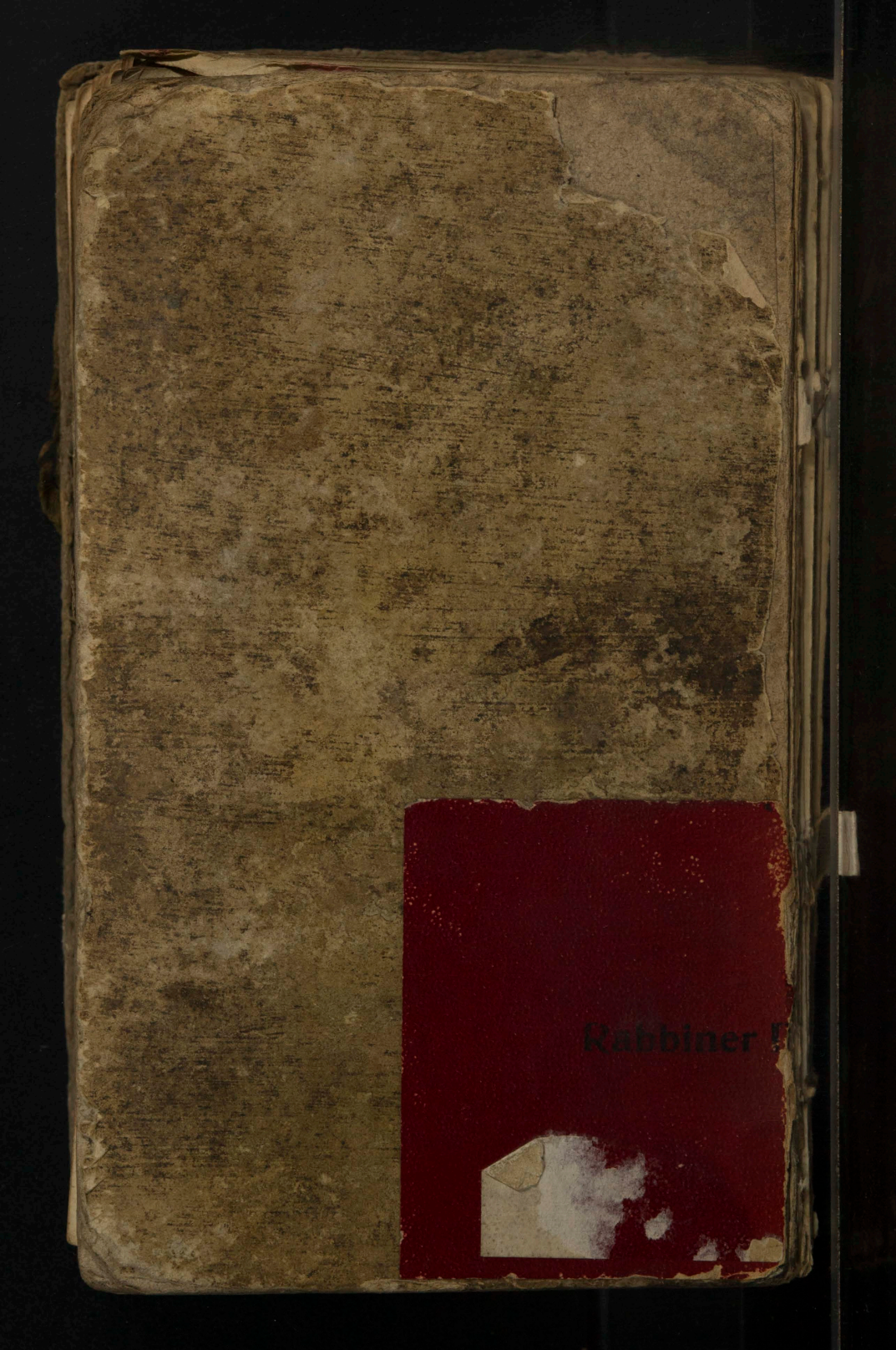
Rabbiner

A 0 112

r900
v. 7

LBI
14310

Abraham Wolff.

Mathematiker zu Berlin.

המאסף

כרך השביעי

כולל שירים ומכתבים

אשר נקבצו ונאספו יחד על ידי אנשי

חברת שוחרי הטוב והתושיה

הובא לדפוס

על ידי

אהרן בן — וואלף ויואל בר"יל

חברים להחברה הנ"ל

עם צורת המהנדס ר' אברהם קאסל ז"ל

Breslau, 1797.
Gedruckt in der Kön. Pr. priv. Graßischen orientalischen und deutschen Stadt-Buchdruckerey.

המאסף

כתב השביעי

מחברת ראשונה

תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ ׃
כִּי תַחֲלִיף כֹּחָהּ הֵת כִּפְלָיִם ׃
לוֹ נַחְנוּ גֵלֶךְ בִּנְתִיבוֹתֶיהָ ׃ כעשקר גם
כִּי עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה בְּעָמֵינוּ ׃

באור ספרי הקודש

א

קינת דוד על שאול ויהונתן
(שמואל ב' א' פסוק י"ט — כ"ו)

דיין שמונק, אָ ישראל!
ענטוויהט ליגט ער דא אויף דיינן העהן.

אַך! זא זינד זיא גפאללן דיא העלדן?

ערצעהלט עס ניט צו גת
פּרקינדטס אין אשקלון'ס שטראסן ניט:
דאש דער פלשתים פּרויען זיך ניט פּרייען
ניט דראב פּראהלאקקן דער אונבשניטנן טעכטר.

אָ, איהר בערגע גלבוע'ם!
קיין טויא, קיין דעגן ווערדע אייך מעהר,
נאך האכפּראנגענדם זאט נפילדע.
דען

הצבי ישראל
על במותיך חלל
איך נפלו גבורים:
אל תגידו בגת
אל תבשרו בחוצות אשקלון
פן תשמחנה בנות פלשתים
פן תעלזנה בנות הערלים:
הרי בגלבוע
אל טל ואל מטר עליכם
ושדי תרומות

דען האָרט טראָף שמואל הער העלדן וואָפֿן :
שאול'ס שילד , ניא מיט עהל גטרענקט ,
מיט ערשלאָגנר בלוט , מיט פֿעט דער העלדן נור ;
אונר יהונתן'ס נשאם , דאם קריאָפֿטלאָז ניא צורוקגפרעללט ;
אונר שאול'ס שווערד , דאם פֿרוכֿטלאָז ניא צור
שיידע קעהרטע ,
שאול אונד יהונתן !
גלייך האלד אונר ליבליך איז איהרם לעבן ,
טרענטן זיא זיך אויך אים טאָדע ניכֿט ;
זיא , בהענדר דען אדלר , כווטהיגר דען לעווען :
וויינט , איהר טעכֿטר ישראל'ס ! וויינט אום שאול ,
דער אָן פֿורפֿור אונד פֿראכֿטגוואנט אייך הילללטע ,
מיט גילדנן שמוק אויפֿר קלייד זויס פֿרציהרטע ;
אך ! זא פֿיל זיא נפֿאללן דיא העלדן , אים קריכֿסקאמפֿף !
לוגסט

כי שם נגעל מגן גבורים
מגן שאול בלי משיח בשמן
מדם חללים מחלב גבורים
קשת יהונתן לא נשוג אחור
וחרב שאול לא תשוב ריקם :
שאול ויחונתן
הנאהבים והנעימים בחייהם
ובמותם לא נפרדו
מנשרים קלו מאריות גברו :
בנות ישראל אל שאול בכינה
המלבשכם שני עם עדנים
המעלה עדי זהב על לבושכן :
איך נפלו גבורים בתוך המלחמה
יהונתן

לענסט ערשלאגן / יהונתן דוא ! אויף אייגען השהן ?
וויא איזט מיר וועה אום הרץ /
מיין ברודערליכר פרוינד / יהונתן !
וויא האלדזעליג וואדסט דוא מיר /
וויא אויסראדנטליך דיינע ליבע צו מיר
פארצוגליכר דען פרויענליבע

אך ! זיא זינד גפאללן / דיא העלדן !
הין איזט דאס קרינגסגערעהט !

יהונתן על במותיך חלל :
צר לי עליך
אחי יהונתן
נעמת לי מאוד
נפלאתה אהבתך לי
מאהבת נשים :
איך נפלו גבורים
ויאבדו כלי מלחמה :

באור

הצבי ישראל / פה מקהלת הקנס / ושמרו נפסוק הקודם
ויאמר למד בני יהודה קשת הלא היא כתובה על ספר הישר
נראה לי היות שעורו שמר לשיר לומרו על דרך לומה הקנה
המתחלת נשמר למד בני יהודה קשת ואשר היא כתובה על
ספר הישר המוכר כבר בספר יהושע / והוא ספר נאבד ונשכח
ממנו שלפי הנראה היו נכתבים בו שירי קודש / כמשמע נ"כ
מספר יהושע : הצבי / לשון פאר ויופי כדכתיב ואני עדיו
לשון שמהו (יחזקאל ו' כ') / ואולי שנקראת בהיה הידועה
בשם לבי בעגור קרניך היפים שהם כעין כתר לראשה :
ישראל / דרך קריאה / לעורר את לבב ישראל לקונן על
מכידתם הרבה בנפילת שאול ויהונתן שהיו מפוארים : חלל /

לא יכלו לחבר ענין ההריגה לשם הפתרת / אבל עיינו בלקי
לשון חולין / כי כן כתיב לחלל נתון כל לבני (ישעי' כ"ג ט') /
ונכתוב ואתה חלל רשע (יחזקאל כ"א ל"ד) כאשר פירשו רד"ק
לשון חולין / ואין בזה ספק כלל לחברי שגאלת שם נקבה וזנה
וחללה מזה הענין • אבל בודאי יבקש לומר שכון המשורר
לשמש בשם זה המשקוע לפרי לפי / וכאשר נ"כ בתיבת לבני /
שיעלה בזה נ"כ בדמיון השומע או הקורא דמיון פרינת לוכניו
כשפיכת דם נקי על בני / שהיו היה זכה ועשוה במעשיה
ומדוקיה / אשר יפלה לפני רודפיה גבורי הנית : איך נפלו /
לשון תמיה ומשתוממות / כאלו אמר נפילתם היתה למעלה
מדרך ההרגל / כי לית היה לפשר שיפלו גבורים כאלה :
אל תגידו בגת / הנה דוד היה עוד עם אנשיו בעת אשר קבץ
את הקנאה הזאת בארץ פלשתים / ולכן הזהיר אותם בזה שלכל
הפחות לא יגידו אותו בערי פלשתים : בגות פלשתים /
שם בגות כולל לכל הנשים בעם מה שבתולה עד זקנה / כעין
שם בנים לכל הזכרים בני פלשתים / בני עמון / בני ישראל /
ולכן תרגמתי בגות פרשתון בשם פרוצין לבלתי כפול מלה אחת
פעמים : ושדה תרומות / שדה שיש עליו קמה גרועה כאלו
מריס רשעו מכר האדמה / כי גרועה יותר מרחוק כשדה אשר
אין עליו קמוה / וקלל דרי גלבוע שאל תבוא עוד עליהם
גרכת ה' / בענור שפלו את פיהם לקחת דמי שאול ויהונתן :
מגן גבורים / חולי שטעם שם מגן הוא על דרך כלל ויחוד /
שמלבד עיינו הפרטי למורה על כלי מיוחד המכונה בל"ז טילד /
יורה עיינו הכללי על כל כלי מלחמה הדומים זה שם מגינים
על בעליהם / כמה שהם מונעים בתוייהם • ולכן אמר מתחלה
דרך כלל מגן גבורים דהיינו כלי מלחמה של שאול ויהונתן /
ואח"כ פרט מגן שאול וקשת יהונתן וחרב שאול • וחולי שהיה
גבורת שאול בחרבו וגבורת יהונתן בקשתו שהיה רונה קשת
מפכיל מאוד / ולפי שאין לרונה קשת מגן בשמלו כמו להלוחמים
בחרב / כי הם לריכים שתי ידים לדריכת הקשת / לכן לא
זכר המגן כי אם אל שאול : בלי משיח בשמן / כי אם תמיד
היה משוח מהם מלכים ומחלב גבורים / כלומר שלא נח ומן רב
עד שנקמע ונעשה נלדים נלדים והיה צריך למשחו בשמן לרכך
אותו

שומו (כי ממנים היו נעשים לרוב מעוד חזק) כי אם שיה
קשיד רך ע"י דס חללים וחלב נבורים שנאי פעם אחר פעם
במלחמות רבות אשר עשה: לא נשוג אחור, יש לפקרו על
יהונתן שלא נס מעולם במלחמה, ואו יהיה תרגומו (דפר
ניא פיינע צוריקזויך), אבל זה אינו נכון בעבור כפל הענין
הנה לחרין, שטעם לא תשוב מוסב בהדיא על החרב ולא על
שאול. ושם קשת הוא מלחמת הדברים שלחי חיים הנאים על
שני משקלים כאחד כאו שמם רוח אם והדומה, כי כן כתיב
והיקם הקשת (בראשית ל' י"ו) והקשת אשר יהיה (יחזקאל ח'
כ"ח). ושעם קשת דרך כלל בעבור שמוש גוף הכלי, לחנם
מוסב לפעמים על החיים. ושעם לא נשוג אחור, כי אם
לא יהיה להרונה די כח לא יתקע החץ בגוף הנורה אליו,
כי אם יפול לאחור, ולכן אמר שמעולם לא רפה כח יונתן
במלחמה מאורך לב או מפחד, כי היה לחץ לב בנבורים.
ויש לומר ג"כ שטעם לא נשוג אחור, שהיה רונה אל השערה
ולא יחטיא, ולא היה אחץ נשוג אחור מנקודת השערה ימין
ושמאל ולפ"ז יהונתן בל"ח (רמת גיא דמת גיל פרשהולצ),
והבוחר יבחר: שאול ויהונתן, כמו שהיו דומים זה לזה
בחייהם בהיותם שניהם כאחד נאהבים ונעימים לבריות, היו
דומים ג"כ במיתתם ולא נפרדו זה מזה, כי שניהם מתו מיתה
אחת וביום אחד, ואלי שלא ישמע השומע לאמר שמרפיון ידיים
נפלו, הוסיף ביד לאמור מנשרים קלו וכו': קלו, אין
לנהרו לענין קלות רגלים, מה שמתואר בל"ח בשם (פליכטיג)
כי זהו בזיון לאיש מלחמה. אבל הטעם לענין מהירת העשיה,
שיאחר הגבור להכות מכה רפה שוק על ירך מכה אחר מכה,
ויתואר זה בל"ח (בהשעדע). ואמר מנשרים קלו על פי
הכתוב (חבקוק ח' ח') בנשר חש לאכול, כי כן דרך שנשר
ממהר לעוף מרוש השמים על טרפו בארץ בנחילה רבה:
הכלבישפם, ע"י שלא הרג שהניח למרגו. ואמר לבנות
ישראל שתבכינה נגד אמרו למעלה שבעות פלשתים העלונים,
כי כן היה המנהג בימים הקדמונים שהנשים יוצאות בתקבלות
כן לעורר כן לקונן. ומפי מאור ידע העשורר את קטונת לב
הנשים בתתו טעם לנכייתן, בעבור שלא יוכלו עוד לקשט

עלמן

עלמן דבנדים נחים ונתכבדים יקרים: איך נפלו וגו', הנה
המשורר שנה ושלש במאמר הזה, שהוא עקר תוכן הקנה,
בשנוי מלת, וזה דרך נחה ולחה במליצה בחסר תרתי בתקדמתי
לספר זמירות ישחחל ונעמורי מזמורי תהלים: צור לי וגו',
אמר המשורר שחלבד בהפסד הכללי המסובב ע"י המלחמה
הזה, הנה יש לו ג"כ הפסד פרטי לו לבדו בחבדון חוהבי נחמנו
שהיה חובב חות יותר מן הרגיל עד שהיה נוח לו שכרו בהפסדו
כדכתיב (ז"ח כ"ג י"ו) וח זה חילוק על ישראל וחנוכי חביה
לך למנחם. למען בכון לא יספיק המשורר בהפסדו הפרטי,
כי אם שחרי כלות ענין ההפסד בעבור הפסד הכללי לעמו
ולארצו, כי לאיש טוב ושר יקרים קועלת הכלל לקועלתו
הפרטית: נפלאתה, כל מה שהוא יותר מדרך הרגיל נקרא
כלה ע"ד הכתוב והפלא ה' את מכותך (דברים כ"ח כ"ט):
מאהבה נשים, יש לדחר הטעם מחבבת נשים לחבוהין, או
מחבבת נשים שהמלחמה להאנשים, כי יחם הקנין שייך גם לפועל
גם לפעול. חולי שכון המשורר לסתום הענין, לחמור כי
משניהם נכלמה חבבת יותן לדוד שתיהם חלויה בדבר, כמו
שהבדל בין שני המינים, שהיה נקיד מחבבת הפרטי לקועלתו
ולהנחתו: כלי מלחמה, מה יפה פיר"י ז"ל שהוא מוסב
על שאול ויהונתן, שהיו כלי זין של ישראל, שהיו מגינים
עליהם נגד חויביהם, והכניעו חוקם לפניהם: גם מה יועיל
כלי מלחמה לעם נחין להם נבור מגלח יוצח ובח לפניהם?
אבל לחמור שקונן המלך בחמת על כלי המלחמה שחבדו במלחמה
ושבוו להם החויצים, הנה זה הבל ורעות רוח, כי אין זה
מידת רחב לב לקונן על דבר מועט כזה מלבד שאין זה מדרך
ההתפעלות החמתיק לספר על חבידת דבר מה, בעת שהלב
שרוי בצער יותר גדול, כידוע להמשכילים בחכמת הנפש,
ולכן הענין כמו שחאדכנו:

יואל בר"ל.

ב

מכתב מהיקר ר' דוד הנובר לידידנו ר' אהרן
וואלפזאהן על דבר השאלה במאספ הקועה ר'
לשנת תק"ן.

המנהוער ... תקנ"ב.

בעת החזירו רעים לאוהבים, מעת קמו דורסי חמס, ומשמעם מכל העם אנשי סס התקבלו, לנסים תכאיס ונכוניס, ללמד לבני יהודה כתב יושר ודברי אמת, למען הפרץ חכמה ודעת, להריס לסוגינו הקדושה פיוסנם בדד מחין דורס, הסכל וילוע דקדוקים, לחוקי, ויוכי מלילות, (הנה זה כמעט שני שנים מיום הודע לאור המשפ אח"דלע) מיום זה לפחתי בלבי לחמרות עטורות מוקקות שנעתים, שמחתני ידידי! שמחתני! כי עוד לא פסו קמוניס מקרב עמינו, ורודכי לדק לא חסכו, חכלתי דם, לפיתי היות חנר לטוחרי עוד, חכן הזמן נגד ני, בלי יכלתי לגשת חוך חבורתם, הנה מנחתי במעט לרי ומעט לדם מוסת מרעיוני, בל יכלתי.

צעיר לימים עודני הייתי, בלי הבן ימין ושמאל, וכרגות עלי הימים, כן הנו שפתי חלקות הדונקות, עסים ונוף יפה לענף ורקם עלי נקם שמו למטרה, המה המנסים אשר מיום לחתנו מרחם עד לכת לא נים הסכך כל עלקס עלינו, לקורות לנו דרך בלבה בה, מצנל וגיתיך נסור עליה, בלב ולב ידברו יחדיו, כורו בח — — — קופו גח — — — קוס! תקחפך תחרים מוה פים קנונה לחם ידידי לך ורוח הסחום שתי!

זה בלש שנים עברו מדי נקחתי כחוט היחרים לחים, בם קשרו זרועתי, שבירתי דלקות נחושה שמו על לבי, ונחשקים בם שמוני, לחרי חוקרי מדע ורודפי דק דלקתי, חחרי חובני חכמה, חובני יושר מהרתי, הטפתי מלילות מגן אשר נעעו, אמרתי אחסה בגילו, חסיתי! ומלחתי נוסם?

כוחת

כואת קרה לי ידידי! אכן החזיקתי מדבר טוב מלחוק בחלוש דורשי לשון עבר, כי זה שמה תקופות הסינו לחור ידיהם, בת סירתם נחה, ובאמתכם ישבו עד עתה מבלי קח מילין רווח למחוני, מעוז ומחסה לנפש המשתוקקת לדעת מה בפיהם נכונה, עד כי זה חודש ימים שהוא לאור תקופה ד' מסנח התק"ן בקוכה מלחתי שחלה לחת בענין ביאור פסוקים לחדים (ביהושע ק' י"ו, פ' י"ד י"ח) ממך ידיד לבי טוב חכמה, תשוחות חן לך! תשוחות חן! כי בקעת לי מעין, ממקורו תשאב מים לחפכם נגדיך, לודיעך מה מלחתי מענה על דבריך.

* * *

טרם כל דבר תליגה נח הנה ידידי דברי שחלוק למען חוכל שקול במחוני לדק לח חשר חני דובר חליך

(א) „מי הין המדברים? חם הין לפרים ומנשה, חיך „יחמרו גורל לחד חלח לכל שבט ושבט הי' גורל „לבדו וחם הי' מנשה ולפרים לח ילדק שחלוקם „מדוע נחק לי גורל לחד חלח חשונקם בנדם „מדוע שוניס וכו'. חלח פ' נוה למשה עבדו, „לחק לכל שבט גורל לחד,

(ב) „מה היח חמירה שני, ומה היח החשובה של יהושע?
„חלח הם חמרו לח ימלח לנו חהר והוח הסיב לי
„הר יהי' לך

(ג) „ביחור המלות נפלחות מאוד בזה חמחמר ודומיהם
„רבים „ עכ"ל.

להשיבך מילין נחקורה תחלה החם הי' לבית יוסף לחפרים ומנשה לכל לחד ולחד גורל בפני עלמו מחלק הארץ חן לח, כי לדעת הרמב"ן בפ' פנחס, לח הי' כי חם גורל לחד על כל בית יוסף, שולם לדברין לח נוכל למבין הכתוב (יהושע ק' י"ד, פ' ח' נ') ולחלה חשר נחלו בני ישראל בארץ כנען בגורל נחלקם כאשר צוה ה' ביד משה לתשעת המטות וחלי המה, כי נתן משה נחלת שני המטות וחלי מעבר לירדן וכו'

לא נתן נחלה בתוכם / עיין מה שכתב מוה"ר אברבנאל שלא לא הי' לאפרים ומנשה לכל אחד גורל לבדו וגם ללוים לא הי' נחלה / פ"כ לא נשאר ליהושע לחלק רק לח' וחצי שבטים / ולמה כתיב לעי' וחצי שע"כ הי' לאפרים ומנשה לכל אחד גורל לבדו / וזה לפי דעתי גם פירוש שלאחריו כי הי' בני יוסף שני שבטים מנשה ואפרים וכו' / עיין היטב האברבנאל באותו מקום כי דבריו דברי נכוחים המה •

אך יש לנו לעורר מה דבר ה' אל משה בענין חלוקת הארץ (במדבר כ"ו / פ' נ"ד נ"ו) לרב תרבו נחלתו ולמעט תמעט נחלתו וכו' / אך גורל יחלק הארץ וכו' / על פי הגורל יחלק הארץ בין רב למעט / הלא הפסוקים סותרים זה את זה / אשם גורל יחלק הארץ / לא הי' ניכלת עבד ה' הרבות חלק לרב והמעיט למעט / כי הכל הי' על פי הגורל כמה דכתיב בין רב למעט / ומה שכתב מוה"ר רש"י / כלי יקר / הרמב"ן / והרלב"ג ושאר מפרשים שהגורל הי' ע"פ רוח הקודש / שלפעמים הי' לוקח באוריס ותומים וכו' / וזה דברי קנלא דרוש וסוד / ונעלם ממנו ואין לנו לשען על זה / וגם אתה ידידי הלא לויתי להפיכך על דרך פשוט יתרים למבין דעת / והקושי' במקומה עומדת /

וכנ"ל שחלוקת הארץ היתה כך וכך / מתחלה הוטל גורל על כל אחד ואחד שנים עשר גורלות / ואחר ואח נחלק הארץ על כל רחבי אחד וכל שבט ושבט / כפי מכסום השבט בין רב למעט וכדעת הגמרא (בבא בתרא דף קכ"ח ע"ב) לפי צפי להו ארץ ישראל לשבטים חילקו אותו לקרקוף גברא וכו' / עיין שם ובין רב למעט הכתוב בקורה פירושו כפי מכסום אחד משפחה מכל שבט בין רב למעט / וכמה דאתרגם הרמב"ן בתרגומו אשבטוי (נמק דעת דיש פמאויוט למהלוריך מדר טוחך מיזט) •

ועתה לכו נא ונוכחה / אחר שכבר לקחו חצי שבט מנשה חלקם עם גד וראובן בעבר הירדן מזרחה מה הי' ליהושע לעשות לחצי שבט מנשה הנותרים / להשליך גורל על

כל

כל שבט מנשה ? הלא החצי שבט כבר נטלו חלקם עם גד וראובן
ומה יעשה עם חצי גורל הנשאר ? לע"כ ל"ל יהושע הטילך גורל
אחד על החצי שבט מנשה כפי מנת חלק הבאה על חצי השבט /
וזה הי' רק לרעת בני מנשה כי המה סיון עם רב / ותלו נתן
לפה יהושע גורל לחד עם לחיסם מנשה הי' נטלו חלקם כפי
מכסום משפחותיהם הרבה כאשר עקה בגורל אחד /

וזה הי' דברי חצי בני מנשה ליהושע / מדוע נתת לי נחלה
גורל (במחזיק שבל אחד) טוב תתך לי חצי גורל שבול
גורל אחד עם חצי מנשה / ובח על חלקי כפי מכסום משפחותי /
ואני עם רב כאשר עד כה ברכני ה' .

ועל זה השיבום יהושע / מה תעשה לך הלא לחיך בני מנשה
בבר נטלו חלקם עם גד וראובן ולי אין לעשות רק כאשר
לויתי מעבד ה' רבי משה / חולם תיעלך / אם עם רב אתה
עלה לך היערה ובדאקו לך שם בארץ הפריזי / כי אץ לך הר
אפרים / והנה בדברי יהושע לא נאמר שום דבר שיכשנו בני
מנשה הבר בבד שדרשה יהושע בעלמו אמר ידעתי כי אץ לך
הר אפרים .

לבך ענו בני מנשה ואמרו / הלא אתה ידעת כי לא ימלט
לנו הבר / ומה שאמרת שנעלה הברה לברות לנו בארץ
הפריזי / לק כי עם רב אנחנו חולם רכב ברזל בכל הכנעני ואין
לנו בח לבבשו כי חזק הוא . וכשהוע יהושע דבריהם נאמרים
בשתא / ובעלמו רואה שאין בח לבני מנשה ללחום נגד הבנעני /
או דבר יהושע אל כל בית יוסף לאפרים ומנשה יחדו לאמר הלא
אתה עם רב ולך בח גדול / מדוע לא יהי' לך גורל אחד /
(זאלטעמט דוא גיכט מיין זאמט המבהמשב ווערדן קענן ?) *)

והשלים יהושע דבריו באמרו כי הר יהי' לך כי יער / הלא
הבר יהי' לך בשאר שם היער ממה שדברתי למעלה
עלה

---

*) ולדעתי בלשון תימה הבר יהושע זלא בשאר שבבר לאפרים ומנשה בלשה בני
ווולמי שבי גרלות ואדוע לאמר יהושע לא יהי' לך גורל אחד / הלא וודאי
דבר כן בלשון תימה / וכמה דקדקתי בל"ע :

עלה היערה , והוא יהי' לנו לעינים לך בהר מולם
בסיועת אחיך אפכיס וברחתו ואז לך תולעתינו כי תוריש את
הכנעני חף כי רכב גבול לו , וחף כי חזק הוא , כי הלא
אחיך אפריס אתך והוא יהי' בעזרך .

ולמען היות קל להבין מה שדברתי לך ידיד נפשי , אציג
פה פירוש הפסוק בלשון אשכנז , ולך ידידי לשמוע
הכניס דברי אוזן .

דיא קינדר יוסף רעדטן דען יהשוע פאלגענדרמאסן אן , ווארום
נאבסט דוא מיר איין גאנצעם לאַאם (דאס נור איינן שטריך
עטהעלט) צום ערבטהייל ? דא דאך מייני מיטנשאפט
ווא מיט דער עווינע מיך בים יעצט גזעגנעט האט , זא
צאהלרייך איזט .

יהשוע אבר זאגטע אויהנען , זוען דייני מיטנשאפט זא
צאהלרייך איזט נאה הינוף אינים נעהעלץ , פעלע דיר
דארט אם לאנד פריזי אונד רפאים , דא דער בערג אפרים
דאך צו אונבקוועם איזט .

דיא קינדר יוסף זאגטען הירוף , דער בערג איזט אונס
אייגמאהל ניט הינרייכענד , אונד אין גאנין כנעני זיגד
אייזען פעסטע רייטער זא וואהל אונטר דען יעניגען דיא
איהרן בויז אים טיפען לאנדע האבן , ווען ס צו בית שאן
אונד דעסן לאנדשטעטי נהערט , אלס אונטר דען יעניג ע
אים נרונדע יזרעאל .

גון

(יד) וידברו בני יוסף את יהשוע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד
וחבל אחד ואני עם רב כאשר עד כה ברכני ה' :

(טו) ויאמר אליהם יהשוע , אם עם רב אתה עלה לך היערה , ובראתו
לך שם בארץ הפריזי והרפאים , כי אץ לך הר אפרים :

(טז) ויאמרו בני יוסף לא ימצא לנו ההרה , וכל כרזל בכל הכנעני
היושב בארץ העמק לאשר בבית שאן ובנותי' ולאשר בעמק יזרעאל :

מן וואנטע יהשוע צום הויזע יוסף ׳ צו אפרים אונד מנשה פאלגנדעם דוא ביסט יא מעכטיג גנוג ׳ דייני מאנשאפט איזט יא צאהלרייך ׳ זאלטעסט דוא נישט איין לאם האבהאפט ווערן קענן ?

דער בערג וואלד יעני וואלדונג איזט ווירד דיין זיין ׳ פאללע ויא נידר ׳ אלס דאן ווערן זייני אויסגענגי היר ניצען ווען דוא איינסט דען כנעני פרטרייבן ווילסט אבשאהן ער אייזען האעסטי רייטער האט ׳ אב שאהן ער מעכטיג גנוג איזט ׳

(יח) ויאמר יהשוע אל בית יוסף לאפרים ולמנשה לאמר עם רב אתה וכח גדול לך לא יהיה לך גורל אחד ׳

(יט) כי הר יהיה לך כי יער הוא וכרתתו ׳ והיו לך תוצאותיו כי תורישׁ את הכנעני כי רכב ברזל לו כי חזק הוא ׃

ועתה ידידי שים נא עיניך על הדברים החלה אשר בנתתי לפניך הודעני מה מלאת כם להשיבני ׳ והיה זה שלח מלאת ידידך פתפן שלומך ׳

דוד בר"ז הנובר ׃

שירים

על יום הולדת החכם

ר' דוד פרידלענדר גרין

שִׁירוּ מְשׁוֹרְרִים שִׁירַתְכֶם שִׁירוּ ׳

שִׁירוּ לַיַּעֲלַת חֵן שִׁירֵי עֲנָבִים ׳

שַׁבְּחוּ בִּקְהַל עָם דַּם עֲנָבִים ׳

נַצְּחוּ בִּנְגִינוֹת הָרִיעוּ וְזַמֵּרוּ
לֹא כָמוֹכֶם מְלִים אַחְבִּירָה
אָנֹכִי לְדָוִד אָנֹכִי אָשִׁירָה ׃

מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ דָוִד מָה נָּעִמוּ !
יוֹם לְיוֹם רַב טוּבְךָ יַבִּיעַ
לַבְּקָרִים צִדְקָתְךָ חֲדָשִׁים תּוֹדִיעַ
אֲסַפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן מִצְמָתַי עָצְמוּ :
מַבְּאֵר בָּרוּחַ נְכוֹנִים דָּלִיתָ
מֵימֶיהָ חָכְמָה וּמַדָּע שָׁתִיתָ
לָכֵן אִם שְׁנוֹתֶיךָ יִכְלוּ מַעֲשֶׂיךָ לֹא יִתָּמוּ ׃

לָכֵן דּוֹר לְדוֹר צִדְקָתְךָ יְרַנְּנוּ
גַּם אִם יַזְקִין בָּאָרֶץ שְׂאֵרֶךָ
חַי חַי כָּמוֹנִי הַיּוֹם יוֹדֶךָ
יֹאמְרוּ עוֹד דָּוִד חַי יֵשׁ בְּקִרְבֵּנוּ
זֶה חֶלְקִי צַדִּיק וְזֶה נַחֲלָתוֹ
עָפְרוּ נֶאֱסַף וְשָׁכַב לַאֲדָמָתוֹ
לֹא רוּחוֹ – רוּחוֹ מִתְהַלֶּכֶת בְּתוֹכֵינוּ ׃

מִמִּשֶׁה בְּחִיר אֵל וְנֶאֱמָן בֵּיתוֹ
מִבֶּנוּ מְנַחֵם וְיַלְבִּישֵׁהוּ בְּצִלּוֹ יָשַׁבְתָּ
שָׁם אוֹצְרוֹת הַחָכְמָה אָסַפְתָּ
בְּיוֹנֵק מִיץ שָׁדַיִם יָנַקְתָּ חָכְמָתוֹ׃
שָׁם הַיָּשָׁר אוֹרְחוֹתֶיךָ לָמַדְתָּ
אַשְׁרֶיךָ דָוִד מְצוֹתָיו שָׁמַרְתָּ
אַשְׁרֵנוּ בְּךָ לְנֶגֶד עֵינֵינוּ תְּמוּנָתוֹ ׃

אֵלֶּה כֹּהֲנֵי עָם הַיּוֹשְׁבִים עַל כִּסְאוֹתָם
שׁוֹמְרִים הַכְּלֵי שָׁוְא אָוֶן וְתַרְפִּים
נָתְנוּ יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לַגְּדוּפִים
כִּי טָח עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת מֵהַשְׂכִּיל לִבּוֹתָם
בְּגֵאוֹנָם יִתְדַּמּוּ לִרְוֹכֵב עֲרָבוֹת
לַחְפּוֹשׂ חַדְרֵי בֶטֶן לַחֲדוֹר לְכָבוֹת
לְהַרְשִׁיעַ אִישׁ אִם לֹא מַחְשְׁבוֹתָיו כְּמַחְשְׁבוֹתָם ׃

חַרְבָּם חֶרֶב נוֹקֶמֶת שׁוֹתָה דַּם חֲמָתָם
כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ חֲלָלִים הִפִּילוּ
עַל שָׁכָב עַל יָשִׁישׁ לֹא יָחְמוֹלוּ

מִנְחַת קְנָאוֹת לַיְיָ קָרְאוּ לָמוֹ שְׁמוֹתָם ׃
אַךְ מִנְחַת קְנָאָתָם – לוֹ תוֹעֵבָה ׃
שְׁפוֹט רַעֲיוֹנֵי אִישׁ אֱלֹהִים לֹא צָנָה ׃
אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְאַרְוֵרָה עֶבְרָתָם ׃

לְמַיִם זְחוּנִים הָאֵלֶּה נַלִּיתֶם כִּי נָאוּ ׃
אַרְצוֹת שָׁטְפוּ כָּלָה עָשׂוּ כְּעוֹלָם ׃
מִי שָׂם לָמוֹ חוֹק וְכוֹלָם ׃
מִי שִׁבְּחֵם כְּמוֹ נֵד קָמוֹ גַּם קָפָאוּ ׃
הֲלֹא אַתָּה דָּוִד אַתָּה לְבַדֶּךָ ׃
רָאִיתָ כִּי אֵין אִישׁ וַתּוֹשַׁע לָךְ יָדֶךָ ׃
נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ וַיְשׁוֹכוּ עוֹד לֹא יָרֵעוּ ׃

כְּבָנוֹ יְשַׁי שָׂם בֵּאלֹהִים עִמּוֹ וְנִצְחוֹ ׃
הִתְעוֹדֵד לְקִרְאַת הֶעָנָק כְּנֶגֶת ׃
מִגְדָּלוֹ לֹא פָּחַד מִשְּׁאֵיתוֹ לֹא חָת ׃
נִלְאֵיתִי נְשׂוֹא חֶרְפַּת עַמִּי חָפֵשׂ רוּחוֹ ׃
צִדְקָתוֹ סָכְכָה עָלָיו כְּשִׁרְיוֹנָה ׃
וַאֲמִתּוֹ עָמְדָה לוֹ כְּמָגִנָּה ׃
פֶּחָם בָּטַח לִבּוֹ וַיִּקָּלַע הָאֶבֶן כְּמִצְחוֹ ׃

כֵּן חֲרֵאתָ אַתָּה עִוֵּת פִּי שְׁנַיִם,
בְּקוֹם אַנְשֵׁי מָדוֹן אוֹהֲבֵי מְצָה,
חִלְּלוּ מֹשֶׁה מוֹרֵךְ פְּרָעוֹהוּ לִשְׁמָצָה
חִלְּלוּ תּוֹרָתוֹ תּוֹרַת אֱלֹהִים חַיִּים *).
אָז הוֹרַדְתָּ לָאָרֶץ נִצְחָם בַּחֲרוֹנֶךָ
לֹא בְחֶרֶב וְלֹא בְאֶבֶן כִּי אִם בְּעִטְּךָ,
בְּעִטְּךָ סוֹפֵר מָהִיר חֻפִּית וְחָמוּר חֲמוֹרָתַיִם.

בְּפָרוֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת בְּבִזְּדָם,
רַבִּים קָמִים עֲלֵיהֶם רַבִּים צָהֵימוּ,
רַבַּת שִׁבְעָה נַפְשָׁם לַעַג מַסְטִינֵמוּ:
„אֱלֹהִים עֲזָבָם לוּ נֶחְשְׁבוּ פְּלֹא־אָדָם,
„וְעֵינֵנוּ בְּכָלִי אֵין־חֵפֶץ־בּוֹ,
„בְּפֶסֶל אָדָם וְרוּחַ אֵין בְּקִרְבּוֹ
„כִּי נִרְפִּים הֵמָּה מְמַלְאָכָה לֹא יִשְׁלְחוּ יָדָם".

רָאִיתָ בְּעָנְיִ עַמְּךָ עֵם רִפֵּה יָדַיִם,
וַתָּקָם רוּחַ יְיָ עָלֶיךָ הוֹפִיעַ,
וּמִלְּשׁוֹנְךָ כָּל לָשׁוֹן אַתָּה תָּקוֹם תַּרְשִׁיעַ

נזלו

*) כלשון פעורו פיהם נגלי חק וילונו על דבר למתרגום התפנגי על התורה וישמעהו נחמן נגף ונמכשול בדרך עם ה'.

נָזְלוּ אִמְרוֹת טְהוֹרוֹת מְזוּקָקִים שִׁבְעָתַיִם *)

קֶסֶת אוֹיְבִימוֹ הַתָּה כִּי הֻכִּישׁוֹתָ

אֶל חִיקָם מַהוֹתָ לָהֶם חֶרְפָּתָם

הוֹצֵאתָ צְדָקַת זַמְּךָ וּמִשְׁפָּטָם כַּצָּהֳרַיִם

הֵן אֵלֶּה אִישׁ חֲמוּדוֹת קְצוֹת דְּרָכֶיךָ

עַל כֵּן בֵּרַכְךָ אֱלֹהִים מֻחְבֵּרְךָ

שֶׁמֶן שָׁשׂוֹן מָשַׁח עַל רֹאשֶׁךָ

וַיָּצוֹ לִבְרָכָה מְמַעַל לְשִׁבּוֹן בְּבֵיתֶךָ

זֶרַע בְּרוּמִים מֻחֲלָצֶיךָ יָצָאוּ

עִקְבוֹתֶיךָ גַּם הַיּוֹם בָּהֶם נוֹדָעוּ

גַּם בַּת אֲשֻׁרוֹךָ בָּנוֹת שׁוֹכֶבֶת חֵיקֶךָ

וְהַיּוֹם הַזֶּה בָּאתִי בְּשִׁיר תְּהִלָּה

יוֹם יָצָאתָ מֵרֶחֶם אִמֶּךָ

יוֹם בּוֹ נוֹלַדְתָּ לִישַׁע עַמֶּךָ

זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ בּוֹ נָגִילָה :

קוּמוּ אַחַי הַשְׁמִיעוּ קוֹל זִמְרָה

אַתֶּם תַּעֲנוּ וְאָנֹכִי אֶקְרָא :

יְחִי דָוִד לְעוֹלָם סֶלָה ! —

ב ב ב ב אחרן וואלפסזאהן

*) לפסוק הזה חסר הוגיה נאות כלשון משנתנו כשם שקבלנו ממקום שקבלנו .

משלי מוסר

השועל והענבים

שועל קטן אחד מהתבלי כחמים
הלך לדרכו למצוא טרפו
והנה ענבים לקראתו גבוהים ודשנים
ויתאו מאוד להורידם אל כפו
וילך הלוך וסבוב למצוא תחבולה
ולא יכול להם כי גבהו מאוד למעלה
וירע בעיניו להראות כדך נבלם
בפני רעיו אשר עמדו על מאכלם
על כי אין לאל ידו להשיג מבוקשו
ויזעק קול גדול ופניו פנו להביט
מה לי ולכרם זה הלא מר פריו
ויפן וילך ויבז את הענבים

* *

הבוערים בעם זה דרכם כסל למו
יען כי אין לאל ידם לעלות מעלת
על כל דברי מדע ירחיבו פימו
ובחכמות רמות ישימו תהלה

העון והעונש

העונות והפשעים יהדיו חלכו
לשוט באריז אנה ואנה
ובמקום כפות רגלם דרכו
הוביש ששון גלתה רנה ·

תחת הטה חוחים צמחו
קוץ ודרדר תחת שושנה
מפניהם אמות וצדק ברחו
השלום בראותם עורף הפנה ·

עודם הלכו וישאו עיניהם
והנה העונש נוסע אחריהם
משענתו בידו ולאט מהלכו
כי הוא צולע על יריכו ·

ויקראו אליו בלעגי שפה :
מה לך כי תרדוף אחרינו
הלא רגליך עיפים ידך רפה
האמור תאמר השג תשיגנו ?

ויען העונש אם לא כמוכם
ארוצה , רעים ! אל תבוזו לי
עוד יבוא המועד אשיגכם
כי לאט מהלכי ונכון בואי ·

אהרן וואלפס ואהן ·

מכתבים שונים

א

אגרות חכמה

לקחת מוסר השכל לתת לנער דעת ומזמה
להבין דברי חכמים וחדותם .

האגרות הללה שלוחות הן למו מאיר נכבד ויקר רוח תמיס ובר לבב שמן מפוחר ר' ליב ערדר פאן העניגסבערג מקושטי עיר פראג המעטירה . משפחתו חפשי ניסרעץ ונעימים , כי הרימה וינשאם הקיסר הממות יוסף השני ז"ל עם עוד מיוה משפחות יקרות מאחינו להושיבם עם נדיבי ארצו , המה הסרים החכונים בל"ת בשם אדל . ברוך השם אשר לא עזב חסדו ואמתו מאתנו , ולא נזח ולא קצף שארית ישרעץ ופליטת יעקב . ואנחנו שמחים מאוד לראות בחיים היקר הזה קורה וכבוד במקום אחד , ומשוקקים להועיל לעושת כלל בני עמנו בלמודיו אשר חשק וקנן בית רוממתו , ועונת לבן הנכרית מבין מאמרותיו פיח נדולתו . ונסיות שהתנרות הללה מלאות דברי חן וטכל טוב , לא נאחר מלחלקם ביעקב , ונאמר לו תסולות חן על מוחן שכבר הניעו לידינו , ונקוה ממנו עוד לחזק את ידיו במלאכת הקודש לבאר תגדות תו"ל על דרך זכה ונעימה , ובדבה תנוח עליו ועל בית סיעתו מאת ה' המשלם לאיש כמעשהו .

דברי המאספים .

לאדוני מורי המו אלופי ומיודעי !

יהי ה' עמך וישכב לך שלום !

הן כפעם כפעם תמרת, ימ והב ורב פניניס בהגדות ומדרשי חו"ל, מטמון חכמה ודעות יקרות נמלא בם : מי יתן וסי' עם לבב תים חכם נבון דבר וידע לחות להוציא יקר מתוך דבריהם ! מיס עמוקים דברי פי חכמים : תיה לים תנומות ידלם ל'סק תת העם מבחר מיס חייס כרו לנו חכמים ! מי ים גפש לפני העם תמרי דעת חכמינו ז"ל המלמדים חקי תיים, תק ומשפט לזר יעשה בחרס וחי בהם, בעה יוכה תת תורתו, תיך יקנהג עם תקדש ותיך יתהלך תת הזלהים ! מי ירחנו טוב, יקר מדות חכמיות הנרחה על פי פעלם ! מי יעיזמנו עוד עתם לתמרי נועם ומענה רך תיורדי, על פי מדוקם ועדות על עזר נפשם המלחה תכיפה וחסד ועמוד לנוק ! מי ירחנו בינת נבונים בכל דבר חכמה ומדע, ותיך לבון תכמים תיטב דעת ? מי יגליבנו חדרי לבבם פנימה להרחות תיך ידעו הוס קהלותי, ותיך דבריהם מוסרו על חכמת הנפש ! כי הפירוסים הנמלחים תינם לתמרים דבר דבור על תפניו ולח שמו לב לחכמת הנפש למען בחר תיך לבון חכמים מרפח ומשליס נפש ותיך טומע לעלקם מחסר ; ועל כן לח יפיקו תלון, והסותלים להבין דברי חכמים, פורם תין להס . — ואנה קיו דבריך אי תקמול בכותי לבחר פניך ותמלחך יוסב ובניך לפניך משניב לך טומעים לקול דבריך מוסר סובל תסר במאמרי חו"ל .

טובים המה דבריך : תך תין תים בם על לב ! נבונים וידועים תך מעטים המה, וגם מהמה תין מהים על לב ותך לנפשם ייעצו, יבדו חכמה ודעת ולח יסבירו לעם סבר רעבון נפשם . בן תמק לנפשם יחזו : רבים המה עם הארץ, (נרמים המה נרמים על בן) תורסים רע על רעיהם היוסים לבעח תקס ; רבים המחקדשים והמעטרים טומתים : תקנו חכמה ותין עוד, חטחת היח לדעת וללמוד תת תשר לח למדנו ולח ידעמוהו תכחנו — ! תך בזחת התקרשו, מלבבם לח קוניתו מלין, תך תת דברי חכמינו הנסקרים מעיני עם

מארץ שימו לפניכם לאמר / כוחי דברו חכמינו / כוחי
לוו עלינו / כוחי עשה החכם הזה ; לו תלמוד ספרי סקר
המוברות עתק בגחוה ובוו • לו לו יפקחו העורים עיניהם
וידעו לם חסר לו מדות נכבדות ונפש חכמה / ומי האיש ירא
ה' ; לו לו יודע הקדוש והלהוג לחלהיו / לו ינדל הקדוש
והמתקדש / העהור והמטהר : ההולכים בדרך חכמים ומתנהגים
על פי מדותם / כן המה תמימי דרך / ומה רב טוב הצפון
בזה לעם ! כי כעת / האיש חסר לח חלק לו חלהים בגינת
ורוחק יב / ולח עלתה נורלו להיות מובעלי הגמ' ; הלח דיקה
נפשו ומחומה לח ידע מדברי חכמים / מה הניע להם ומה
עשו / ולח לן יהיה העוב : ומדוע יגרע ?

אך בוחח השמרו : לבלתי פרש התנדות המחוזות חסר אין
פי' גלוי לכל יודע ספר ולשון חכמים / משכן יד משם /
כי לח אקי' תפארתכם על הדרך הזה : כי בעיניהו רחינו חסר
יפרשם כל איש ככל העולה על רוחו / שחכם בחכמתו והמשיל
בחולהו חסר לחכמה תחשב לו ; ויש חסר ימלחו מקום לעשו
ע"י דוקי בחכמים / כי לח יחשון כשיל בחבונם כי חם בהנהגות
לנו / ע"כ הם שמחים בחלק קוחנם לעשו עליהם עליונת
דברים / חנו קודם לחמור : הן רבים המה המחמירים הקחומים /
חין חמנו יודע עד מה ברור כוונתם • חנו בנוד לחכמים
לחמור : הן מפי חכמים לח יצח הוללות / חך מה נעשה
וחנחנו לח נדע • הנסתרות לניהו : חך הנגלות לנו ולבנינו
המה ללמד מהם חקי חיים מוסר השכל חכמה ודעת ליקרת
כנוד נפש חכמים • הן חלה שומו לפני העם ובהן תדברו •

ולדעתי כח יהי' המשפע הנחות לדבר גם בספר יבחנם חיש
לכבוד חכמים • המעשים והקורות חסר קרו לחת
חכמינו יספר בלשון לח ובאחק ספרים / יוסף לקח מה טוב
לקח בדליהם / ירחה יקרת חכמים / עתר לנפש ותחים דבש
עם אמרים חפנים ; ישמע חכם ויוסף לקיחם / והיה ממוני
ידע כי נבהו דרכיהם לימן כבוד לחכמים • חוק ומשפט בהנהגת
החדם יחתר / חיך בחכמת הנפש יתבונן וחיך יחתר כוחבו :
וחם ידברו בהנהגת ה' חן בעיני מדע / ירחה בינת נבונים

ועוד

ועוד טעמים • תולי במסתר קנאה נפש יקרה כי תגדה חכמת
חכמינו / קנקף חכמה ודעת וירבה כעוד ישראל —

והנה תודיע לתדוני / את המעט אשר עשיתי על פי הדברים
החלים • רחם נא תדונו / דבריך עשו פרי גוה פריס •

אנוכי החלותי לעשות לבי על תירות מס' ברכות • כל יקר
ותפארת עיני ולבי רחה חכמה ודעת ברבה נדפיסה :
גם בחפצי בתורת מכתבך הנ"ל שוב מלאתי נפשי בחנדות אשר
נתת לנך לדרוש בהן • והן ים לפי בחור מהיר יודע לחות לה"ק
כותב לשון נח וקל לסבין ותוכן תבן לה כעיסות מליצה / ותלו
עליו : כתוב לי מאמר זה והרחיב הביאור בו כאשר תומר
לי : גם בח נא לספר המעשה הזה ולהוסיף לקח מוסר השכל
עליו בלשון נח • מני תגלה לו רעיוני ודעתי תוך יערוך ערך
מליצה והוא ידים לי לפה / מני עורך לכניו מערכו לנ והוא יתן
אמרי שפר • ועל טוב יזכר הבחור בשמו : מאיר סעמינץ •

אם רבים ילוו תלי לעשות עמדי בדבר הזה / תגר נאמן תהי
לפה / כי טוב דבר פעיני ; לך כבד ממני עשהו לנך /
לעיר תנוכי לימים ורב לי עוד ללמוד ולהוסיף חכמה ודעת
לנפשי ולהאור בחכמת עד כי קלרה לי וקנינתי מעשים תת כל אשר
עלי לעשות / ותף כי תמים לבי גם נוחת ללמד ולהורות • —

ישים עיניך על הדברים אשר תנוכי עורך למיך • תם טובים
הם / ישמח לנך / כי תהה הטבות זתת / דבריך בתו
תל נפשי • נא ! תל תכלה ממני דבריך ותנוכי תשמרם בלבי עד
כי יבוא עת לעשות / כי יקרון בעיני תהנך •

ל — פ — ה •

הערה

זאת לדעת כי הכותב ישוב תמיד לנגד עיניו הקורא אשר תלין
ימים דברין : תם ים ותם נער כן יערוך ערך מליצתו •
לב כותב משכיל יסכיל פיהו / לדבר בלשון הקורא כמו שער
בנפשו כח בינת והכונת ים אשר תלין הוא דובר : נגד ילדי
שעשועים בלשון תבה ורכה / ונגד תים דעת ידבר דברין בלשון

ים . וכן ימצא לחוני גם הנה . פעם ידבר נגד נערים ,
וזוע במעשה מן המעשי המסופרים , כי המה מתענגים
בשמעם ספור מעשה , והמוסר הנמצא בזה יוכה עוד הוא להם
יקחוהו לנפשם , או חוכחת מוסר אשר יוכה נער את חרחו ,
או קריאת זירוז להעות להם לקבוצם וכדומ' ; ופעם ידבר נגד
הוריס ומוריס אשר עליהם מלאכת ה' לחנך הנערי ולהדריכם
במעגלי יושר , ופעם נגד נדולים אשר נידם כל עוד להטיב
לאחיהם , ופעם לחכמים אשר יעשו כחכמתם , הכל בפי ענין
המאמר .

I.

חוכח תוכיח את עמיתך , ולא תשא עליו חטא .

בן לרעהו חסר לב , ואיש תבונות יהחשנו .

ילדי שעשועים ! נעמי נאמנים !

שמעו שמע , ורזו רזו , למען קנינו הדבר אשר אדבר
אליכם זרע ברך ה' ! הקשיבו אלי ועשו את אשר
אצוה אתכם היום , לטוב לכם כל הימים . כי תרבו
וחגברו , ותקראו אחד מאחיכם אשר פנה מעם ה' אלהיו ,
לבלתי לכת בדרכיו ; שמרו מי ! נתים הוא , אל ישלחכם רוח
קנאה לאחיהם , לאמור : נקומה מהר לחרפו , נוריד לארץ
כבודו , ונשימהו לחרפה בנים ישראל , כי באלהיו פשע — ע
בני ! חדלו הרע ! ואת עשו : דברו אל לבו במעמקי רך ,
והוכיחוהו על פניו ; (אך לאט לאט לבו , למען לא ירחק
ממכם , ובשוב תשיבוהו , ואולי גם סוב השיבוהו , כי יטוב
וניחם) ואיה כי יקשה רוחו לבלתי שמע לקולכם , סורו מנו
סורו ! התריעו ממנו , ואל תאמרו : עתה נרע לו ! טוב לא
יעיב עוד , אך מוקש יהיה לעוכים וליצרים בעוקש ; השמרו
לכם לנקש רעתו ! ואל יקל בעיניכם לגלות קלונו , כן תחטאו
בו — גם קוב לא תקבוהו ; גם הוא לא הבוזו לו , כה אמר
החכם : בן לרעהו חסר לב , ואיש תבונות יחתנם . בואת
תקשילנה : העקידו בעדו אל ה' , ויסר את לב החטן מקרבו ,
וגם ורפא לו . וכי תרחו מנגדי גם אשר מעולם זה דרכם ,

לרדף ולהדף עושי רע / לקלוס ולקלוסם ברחובות קריה /
וכיוצא בהל ועדה / אל תפנו לדרכם / כי תועים המה / לא
יועילו / אך יסחיפו את נפש החוטאת —
לו חכמו יסכילו נדרך תמיס אשר הלך בו החכם מגדולי חכמי
הקבלה • (ברכות דף יו"ד ע"ב)

*) **בשבועת** רבי מאיר היו בני בליעל אשר הסיתו לו עד
מאוד / ויהיו כקוץ מכאיב בעיניו על רוע
מעלליהם / ויתפלל אל ה' / לבקשתם בצוותם ולהכחידם מן
הארץ • אך אשתו חשתו חן כרחותה את אשר עם לבבו / כיצד
פתחה בחכמה לאמור : אל נא אדוני ! למה תתעצב כה לאחיך ?
הלא כה אמר דוד מלך ישראל : יתמו חטאים מן הארץ / ורשעים
עוד אינם • חוטאים לא אמר (שתשמע לכתוב על גופי
הרשעים החוטאים רשע) כי אם חטאים : (וכל העונות והפשעים)
כפקפק רשע / ורשעים עוד אינם • אוי ! עשה זאת ליכוח :
את לאשר הרע לך / ותיקר בעיניך / מלהרג / כי תעשה היטב
בעיניו כדוד עבדו / בהפלל גם אתה בעדם / למען יסובו
מדרכם ורון •

ביאור את דברי החכם הזה ומענה אשתו / אשר לא נודע קן מדרך **נעה**
היטב / ועשה כל אשר בידו לעשות / למען הוליך את
שכניו הרעים במיסור (כי לולא נאמר כן / הלא יפלא על
החכם הזה / איכה נעלמו מעיניו דברי התורה ? והיה גם היא
מדוע לא הסיבה אמריה לו מקורת מסה : הוכח תוכיח את
עמיתך ? —) ואחרי רואו / כי המרו את פיהו / וימאנו
שמע לקולו / הסתיר פניו מהם / ולבל יחם לא שכך בוז
עליהם / אך בדחבון נפש פרש כפיו בתפילה / לולי יאסף
רוחם ויגועו בעונם / ולא יהיו עוד למכשול ; לולי תשתו

היברה

---

*) הגהה בהיותי להוו בשבועתי דר"מ / והוו קמיצרי לי טובא / הוה קבעי ר"ת
לחתי עלייהו / כי היכי דליתוהו / אתרה ליה בקורייה דביתהו : מאי דעתך
דכתיב יתמו חטאים / אי כתיב חוטאים ? חטאים כתיב • וגם ביפיה דקרא מעיד
ורשעים עוד אינם / כיון דכתיב חטאים / ורשעים עוד אינם ? נשף
לחתי עלייהו דליהדרו בתשובה •

פיסרה הטעם את לבבו לעזב, וברשותו את עלקה כי נעמה, וישמע לקולה".

גם לחם בני! קבלו לפיות ממי שמרו, כקטן כגדול אלין קשמעון.

מ — ם.

2.

לכו בניס שמעו לי! ואספרה לכם את אשר נדברו ירמי ה', איש אל רעהו, קעלוזה כליותכם כי קרחו מה נמרנו ממרי יוסר, ותבינו איך ישרים המה דרכי ה', ונדיקים ילכו בם, למען תלכו בדרך טובים, ותשכילו בכל אשר תעשון.

*) ארבע מאה חכיות יין היו לרבי הונא ואחאילו, ויהך אלין ר' יהודה אחי החסיד ר' אלא ואכאיו, ויאמרו לו: אלא תראה אדון על מעשיך, למען תדע על מה עשה לך ה' ככה. ויען להם ויאמר: אחי! וכי אחזור אחרי בעיניכם? — ויאמרו אליו: אף אתנם אל לא ירגיש ולא ישוע מאפע — ויאמר: ניחמתי על אשר דברתי, אחי! הורוני את אשר אניתי! האיש אשר ראה או שמע, יגיד על פני דרכי, ואם פעלתי און לא אוסיף. ויענו אליו לאמר: הנה ואת שמענוה אדון, אשר לא נקח לאחריתך אלקו מאריבי הגפן, אחרי הבאר כרמך. ויאמר: הואת חשבתם למשפט? הלא גם חלק מאלקי לקח, ומעט מעט אשר השאיר לי, מדוע אוסיף את לן? רב לו כי אעזבה את הגניבה בידו. וישיבו לו

---

*) נרכות דף ה' ע"ב, ר' הונא היל אחרי דאמרת, תקיפו לי, עתל לבב ר"י אחוה דר' אלא הסידא ורבנן, אל: לעיין מר במילי, אל: ומאי מעידנא בעיניכו? אל: מי משכח הקב"ה דעבד דינא אלא דינא? אל: שי אינא דמיתי עלי אלקא לימא ליה אל: הכי שמיע לן, אלא יהב מר טיבותא לאחרים, אל: ומי קשיא לי מילי אלי? הא קא נסיב ליה פונא אל: אניה דאמרי מינאי: בקר בנבא נביה ושמואל עשיר, אמר להו: קבילנא עלי דיהבנא ליה. פיכא דאמרי: מייקר אלא כו"ע

לן לאמור : זה הדבר אשר יאמרו אלין המושלים , נוסף מן הנגב (את אשר נגב לו) גם הוא מטעמה טעם — ויען מושה ויאמר : כן דברתם אתי , שמע אשמע לקולכם , חלק בחלק אתן לו ככל אשר ימלא .

ומאת ה' היתה נסבה , (יען רחק את מטעיהו ויטד בעיניו) כי הוקיר האומץ , ויזכרהו במחיר יין .

דשתעשעו וקמהו ענים מסכילים ! את גללו מעשה החכמים החלה , מה מאוד לנבכי שלם עם ה' ,

תלקי' איך לא נשאו כנים גם לחים אשר תדון יקראו לו —

וראו נא את אשר היטיב לשוחליו האדם הבדול הזה וכי תשוה לני בעיניכם ? מי יאמר : אף אנכי מעשה ולא עון לי , כי אם חיים בר לבב אשר אך ויסר בעלו — ולכל זאת כאשר יסרוהו בשנא כיסה ואמרו : התנוס מאלוה ילדך ? איך ירדו דבריהם מכך חדרי נעמו , (ואף עדן לא מלא את נפשו עוגר על פשע) עד כי ענה ואמר : האיש אשר רחה לו שמע , יגיד על פני מעלני — וגם פה לא ככה תעשה , ואמרו את אשר אמרו , ואך את זאת מלאו — .

אמירו נא אתם בני ! מי מאתנו לקח שמץ מנהו ? —

השבילו בדרך תמים ואורחת צדיקים השמרו , אנו נשכיר פעלו כי יבא על שכרו , אם נגדק , אם בחרמה הלך אתכם , אל תגרעו לאיש חקו , ואל תאמרו : אין כפועל אדם ישולם לו , כי יקר מרעהו לדיק . —

ותנו לב , ותדעו כי דברי הכמים הן ושכל טוב , וכי סטינו את אשר דברו פתח דבריהם : דרוש נא על מעשך , כי הלא בדבר ה' נעשה לך הדבר הזה — ולא מיערו דבר אחד משפע בנוסח אלין , כי על כן באו — באשר לא קטיע שתק לנפש החוטאת , ולא תשא פני איש הדובר שיח , כי יפתח את פיו ויכה ברוח שפתיו , טרם הכירה היא את מעלליה , אשר לא עוגים המה , ותאמר לו דבר ותשמעך — אחל כאשר תחפון לשמוע בקול דברו , ותלוהו לאמר : פתח

פוך ויפירו הדריך ; והיה כי יניח על פניה דרכה , הלא יחזיק לקולה בעשותו את אשר לוקה עליו , ורלונה היא כעודה — ואם כן השכילו עשות חכמים הללו , את אשר לא נשמו לנכם לדבר הדבר אשר לאענה בהו , גם בזמרו : וכי חכור לני בעיניכם ? הלא נתה מלאו מקום לדבריכם לאמר : כוחה וכוחה עשית ? לך שכלו להסב הדבור , על אשר אמר : הורוני , את אשר שניתי הניתו לי ואת דברו — וכל ערום יעשה בדעת .

וטעמו ורלו מה עודנו אמרי היטר הלוח , דברים מה נעמו ! בזמרו : שמע אשמע לקולכם אחי , ואין זה הוא דרך היטר לאיש לדיק , אשר חבריו הוכיחו על פניו דרכו , ונכשו יודעת כי למקו דבריהם , להכיר ענף סניהם כי הואת אחת , וכי יקבל דבריהם בעוד לב , למען יהיו ממו הלדיקים בעשה ידיהם , ויוסיפו חוזק לעשות כאשר וכאשה .

מ — ס

3.

ויאמר משה אל ה' : ראתני את אשר אתה מראה אותי לעלות את העם הזה , ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי , ואתה אמרת ידעתיך בשם ואף מלאת חן בעיני ; ועתה אם נא מלאתי חן בעיניך הודעני נא את דרכך , ואדעך למען אמלא חן בעיניך , וראה כי עמך הגוי הזה ; ויאמר פני ילכו והניחותי לך . ויאמר אליו אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה . כי במה יודע אפוא אמלא חן בעיני אתה ועמך הלא בהלכך עמנו , ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה . ויאמר ה' אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מלאת חן בעיני ואדעך בשם .

אחת דבר אלהים , שתים זו שמענו , כי מבלי חכמה בלבך לא תדע להעשך יעשה , וכיה כאשר יקרה לך באחד היומים להסלים חפלך , לחשוף חכמה ודעה לנפשך , ואל יבך נכון : עזוב את כל אשר ביד וכלבך לעזותך , ואל יעלבך דבר ; גם פגעי הומן כי יסבוך , אל תתמהמה ואל תאחר מהמועד .

---

*) כרכות דף ז' ע"ב תני' משמי' דרי"ק : אחר לוה מקרים למשה — כשהלוקי לא רלוה , עכשיו שאתה רולה , היני רולה . פירש רש"י כשהלוקי כשנה לא רלוה שיאחר : ויפקר משה פניו וגו' .

מפמועד אשר קרה לך , כי לא יתום לחלם דבר , והי' לפ
זוה — לך האלהים תנה לידך , והלא הוא מדריכך בדרך
תלך , ומלמדך להועיל . התרפית ביום הזה , והזהן חלף
הלך לו , אם תנקשנו ככסף וכמטמונים תחפשנו , לא תמלאנו
עוד : הימים אשר עברו עליך , לעולם לא ישובו לקראתך .
ומי יודע אם לעת אשר תיסר בעיניך להבין לבבך לדרוש חכמה
בתורך אתה תמלא מקום דעת בינה אשר יסר עוד בעיני ה' ?
כי לא מחשבותיך מחשבותיו — לכן שים לבבך על כל אשר יצא
לפניך , ואם עוד הוא מיד התהלו . כי מי לנו גדול ממשה ,
ורואם מה עלה לו על הדבר הזה . —

ועוד זאת הרחנו אלהים : כי יקחך לבך לדעת חכמה ולהבין
תמרי בינה , אזי כל דבר אשר יוסר לפניך והוא טוב
להשכיל , תפנה והשכיל . אל תרף ממנו מרפיון רוח לשמור :
את אלה לא ידע ולא תבין לו , כגדולות ממנו אין דורש לנפשי ;
כי אם בדרך עמוס בחרת , לא ירים הפחרחך על הדרך הזה —
אזור כגבר חלציך , חזק ואמץ בכחי נפשך , אשר חלק לך ה'
אלהים , ואל תקטן בעיניך עד מאוד : בחון , ועשה את
אשר תמלא ידך .

ועתה בני , הנה גדולים עברו ונעלמו , שימו לב למען
יכונו דרכיכם . אלה חכמה תקרא , ופתח ביתכם
תתן קולה , שימו לה לב , אל תחריבו ממנה , בערם תלך
ותינגה . כי אם בימי עלומיכם תעזובוה , גם עד זקנה ושיבה
לא תמלטוה . לכן הקשיבו לדעת בינה , ואל תעזבו ימי
עלומיכם , כי לא תוסיפו לרחוקם עוד עד מות . למדו
היטב ! הטו אזן לקול מוריכם ומלמדכם להועיל . והלא
עיניכם רואות כי כל מחויי תעותיכם ומחשבותיהם עליכם .
טרף ומזון תרוחה יערכון לפניכם , לעת התוכל כי יבא , הנה
תאכלו ושבעתם משוש אשר לא עמלתם בו , ולמלחמה כל
מחסורכם יום יום ידרוטון ; וכל איש יסר יודע דעת בהביעו
כי ים לא נפשותיכם לשמוע חכמה ודעת , נפשו עליכם להורות
תתכם דעה , ולהשכילכם בינה . רגיש יורה תתכם הדרך
תלכו

מלכו בו / רגיש יסקלו המסילה לפניכם ? עתה פנו ולכו לכם וכו' סגלית דרככם . *)

מ — ם

4.

חכמים וצפנו דעת / ופי אויל מחתה קרובה .

אמר החכם : למוד לסוף לחמור : חיו יודע / כן תתנוה ותחתו — (ברכות דף ד' ע"ח) .

מה עזבו דברי החכם ! מה נעים כי תשמרם בלבבך : לשמרך מלשון מדברת גדולות / ולהגילך מדבר תהפוכות . כי אם תמאן שמע לקולו / לך תגזור לומר על כל אשר יזום לפניך / והיה כי יניחון לגיך דבר הקשה / אשר למראה עיניך לא תוכל לשפוט עליו מאר / כי יפלא ממך / עתה תבוז הכל לשוחיך עוד בדרך החמת / לחמור : פלוני דעת ממני / נשגבה לא תוכל לה / יען הכבן לא תשכלת עצות כה — ? תקיד ולא בדעת / תדבר / אך לא בהשכל / ונקל יהיה לך ביום הסוח לחפשות דברים לא כן המה / למען לא תבוז ולא תקלס בזמך יד לפה . לבל זומע לחכם יחכם / כי אם המרם יחרים / ותהי לו לחכמה .

זאת ועוד לחת תשתוף מדברי החכם המדבר : למוד לסוך לאמר : חיני יודע / ודרך חכמה תמלא . כי יזום לפניך דבר למשפט / אשר החכמה תצוה את בעליה / להכח"ה תחת לבזו (לא מלד המקבל כי רחוקה היא ולהלחה מהשגתו / ולא יבין לתיזורו : אם מלד המדבר / סילח לדבר את אשר

עם

---

*) דבר נא אל-רוי ! הלא דבריך אלה המה / אשר שמעתיך מדבר לפניך לחמול עדתי ובתך אמרה בלבי / בשמעי לקח טוב ורחב לפס ודברי כזבות וכזעם . ובאשר פיהו הדברים בעיני / נויתי בכוחי הבריאה לכתבם על ספר .

ל . פ . ה .

עם לבבו , כן יעשה השומע את דבריו על מקום אחר —)
ואיש יעצה נודון להעמיק שאלה , או סגנה למעלה , למען
ספילך נרשת אשר עמן לרגליך : הלא לב חכם יסכיל פיהו ,
לאמור : את אלה לא ידעתי , ולא ירחה לך ערות דבר וכב
מאחריך . אבל לא כן האיש אשר לא רגל על לשונו , מענה
החכם ועלתו , אם יחשה , אם ידבר יגר לו .

הולך תמים יודע , ונעקש נרכים יפול באחת — .

ועוד גם שלמיה , אשר הורה החכם באמרו ולאות לשונו :
למוד לשונך לאמור : אינו יודע , (ר"ל להחליט דבר
בנירור , כהוראת מלה זו ע"פי יסודי הלשון —) מולא
שפתיך תשמור , לבלי יפגרו חק , לאמור : ואת חקרתיה
כן היא ! אף אם ידעת כי האמת אתך . ואל יסיתך רוח
נבוהה לאמור : גן את אלה ידעתי , ואמת יהגה חכי , כאשר
עם לבבי אדבר , כי לא יהיה תפארתיך על הדרך הזה , אם
יהו שומיך לך מעט מנקודת האמת אשר אליו כוונך מחשבתך
וחורשי עליך רעה , גם בזו יבוז לך , לא כן כי תבחר לשון
ערומים , ושומעיך יספוטו פס , והיה כי לא יפארוך גם לא
ימירו את כבודי — . וזה הדבר אשר דבר משה עבד ה' :
בחצות הלילה וגו' , ולא אמר בחצות (ומשה מי לא ידע ?
אך) כן לא יפערו היעב חוזי המלך ויתבוה , לכן העניו מכל
לא תת לבו לזאת אשר יאמרו : הן משה לא ידע .

ותומת ישרים תנחם .

מ — ס .

מורי וחמי אלופי ומיודעי !

לא אוכל התאפק להגיב לפניך הנה דברי משה בספור קולדות
האקראטעס אשר העתקתי יען כי נחוצים המה לענין
הזה , למען דעת כי לא בכל עת יאות לחכם הדורש שלום
ועוכח עמו לדבר כאיש אשר אין אתו נכונה כי אם עת לדבר
אלא נכון בעוד בדבר האמת כי יש תקון .

ידעת אף מסה ונעימת רוחו , אף רוחו סס נכל דבריו ,
מה נעמו ! כולך חן בספתותיו וחורת חסד על לשונו ,
ועל סמיו יוסיף לקח אף לימסר לו נסה לנלבת בדרכי בינה
ולחור בחכמה , כי בעשוש מלוף דנם נועם ממרין תחורנה
עיניו לדעת בינה . נא סיס פיניך על העתקתי אס נתתי
מהודו עליה . רחה לוחם הנחתי את דבריו נל"ח למול העתקתי
למען תסכוח במיסור .

* * *

אין מניעהונג דער רעליגיאן טיינט עך פאלגנדי אמקטיאפ
פאר מויזן נהאבט זו האבן . יעדי פאלטי לעהרי מדר
איינונג היא מפעכאר זור מוניטעליקייט פיהרט מוזא מויז
דער גליקזעליגקייט דאם אענטליכן גטלעטט טענטגן מיוא ,
וואורדי פאן מיהם מוילך קיינרליא וויי פרשהנט , זאנדרן
פענטליך מיא בייזיין דער הייליר , זאפיסטן , מוזר דעם
גאייגן פאלקס , בטטריטן , לעכרליך גאכט מוזר מן
מיהרן מונגרייאן מבטייליכן פאלק גלייגט . פאן דיזר מרט
ווארן דיא לעהרן דער פאבלידיכטר פאן דען טוזהכהייטן ,
מונגרעליגיקייטן , טעדליכן בגירדן מוזר לייבטפאנן דיא
זיא מיהרן גטטטרן זו שרייבן . מיבר דערגליכן זעלי ,
זו וזא מיבר מוריכטיגי בגריפי פאן דער פאריזהונג ,
רעגירונג גאטטט , בלאהונג דעם גוטן , בטטרפאנג דעם
בעזן וואר ער נאאמן זוריק האלטענד , נאאמן , זעלבטט
זוא טייני ניכט זוויפלהאפט ; זאנדרן מלליין ענטטאמן
דיא זאכי דער וואהרהייט איא דער גרעטטן מונטרטרקי=
הייט זו פרפעלטן , מוזר וזא דער טרפאלג גלייגט זיין
בקטנטנים איא דעם טאדי זו פרזיגן . מייני לעהרי דיא
בלאם טהעארעטיט פאלט מוזר דען זיטן זא גרמן טארן
ניכט בריגן קאנטי אלם פאן מיינר מיילונג זו בליבלטן וואר ,
זים ער מונגפאלטן , בקאנטי זיך פילאוהר עפענליך זו
דער הערטנדן מיינונג , בעאבלטטי דיא דאריך גנרינדטן
זעטאגיטן מוזר רעליגיאנסגברייכי , פעראיר הינגטגן מלי
גלעגהייט

ווייס / דמרך היום לוסע / דמם מיך ניכט ווייס . —

* * *

ברברי מאונות ודעות היה משפטו כופת . לבל למוד סוף
ודיעה כוונת המקנגדים לתוכר ושלום האדם /
נהשמיטם דרכו על פני תארץ / לץ נפש פנים מעוקם לכסות
קלונם / כי אם שם מותם ללעג ולקלס / ויגלה את נבלותם

מדרגתו ולפי תפארתו יתברך בתופלו וס' יזכה יזכה ללמוד וללמד מתוך הרחבה יפוצו מעיינותיהם חוצה, כל אחד מס שיעלו בגורלו פלא המה אחי ורעי חכמי ומופלגי תורה עיר ואם בישראל ק"ק פראג יע"ק.

שמעו כח אמורים מופלגי חכמי עירי אח פי המדבר אליכם דברים היוצאים מהלב הן המה מתקבל בלא ים בן סיבת שנאה ונקמה וכיוצא ועד יודע שאין בפס מחשבת חוץ אבל המעוררות סירפה להגיל אח בני קהלתינו מקלקול ליסור יבמה לבוא ואיסור ט"ח לעלמא, ואתה ה' אי' כח עס פי הוריני אח אשר אדבר ויס"ר שלא אכשול בדבר הלכה ח"ו ולא אחזם לעולם, שמעו אח דברי ואספר לכס אח המתורע והן הן הדברים אשר אני צריך להודיע הלא ידעתס שאלהים מצא אח אזן עבדו נדכיתי ונחליתי עד שע"פ עלת הרופא מוחה לרבים הלבתי מחוץ לעיר לפחת בתי הבדה הסמוכים לעסוק ברפואה לשוב תויר יך ונקי לאנוש תרופה למכתי, והנה כאשר הייתי מחוץ לעיר היה ימים בא אלי איש אחד ובידו מגלת ספרים מחותס והנה מענה בפיו שכחב וה נשלח לי אח אחד מחשובי קהלתינו ושמו לא הוגד לי וכאשר פתחתי וקריתי בו רציתי שהוא העתק מפנקס של העלה יר"ה מלוחת המנוח ר' שמעון קוח ז"ל ונהשקפה ראשונה בשנתי כוונת זה המשלח שרוצה לאת חרב בידי לנקום נקמתי מאני אמרי רבנן הרב מוה' מיכאל בכרך, והרב מוה' יעקב נ"ב אשר אי' בשוכרי וה פעמים שדברו שרה עלי לאנוש ממני דבר אשר לא זכיתי בו ע"פ דין תורה ולהוריד לעפר כבודי וע"י כתב זה אי' נאמת בידי לנקום בהס ולגרשס מדירתס ולאנוש אהס חוקם אשר ניתן להס מהקהל קיימת של רס"ק ז"ל אך בחפזי אמרתי אולה לי לאחזו בסנך המדה הגרוע לנקום ולנעור מלעשות מעשה נגד אני אמרי רבנן אם לי לזרוע דאנא מלעשות כדבר הזה להרע לאדם אף לשנאי ואם אס המירו נגדי ועשאו שלא כהוגן וע"פ עלתס והרחקתס הלך איש אחד להקטיגני בעיני יושבי ארץ שרי המדינה אע"פ כן לא אשיב להס כגמולס ואף גס זאת שאני דן אותס לכף זכות כי לא אחוך רע לבב עשו זאת אך מתוך קלות הדעת ומיעוט הבירתס בענני

האדם שמצוי לעצמו לבוא החוניף אשר אינו רוצה בגדולה תדם הגדול ממנו בתורה ובחכמה ובדעת כי הוא ירא לנפשו שם יתגדל תדם בעל קנוגה הגדול ממנו, יוקלין חיותו תשר ע"י חלקלקות לשונו ומנופקתו הוא ממשיך לבב העם ובאים אללו לקבל ממנו עלות בדעת ובמרמה גם מפליסים בידו סליסים וכדומה ומכל אלה יש לו הכנסת . ואם יעמוד איש אשר יקנטו עבה ממתנו ויעשה כל זה בתוס לבב בלי תסלס גמול בוודאי רעה נגד פניו סיסי' יוסב בדד וידוס ולא יבא עוד תדם לפני החוניף הזה , ובני ווני רבנן לא הבינו כי במרמה בא האיש הזה ושמעו לעצת נחש הערוס מכל , ובזה דנתי אותם לכ"ו ולמה תשנוא אותם אם קונר הסנהדרין גרמה להם להחזיק נגדי לריב על לא דבר ולמה תקוס לשנוא אותם אלא המה תומסים מחק עבשם להחזין לכל דבר ונלאו מלהשיב כי ליד בפי הים המחרחר ריב וגמרתי בדעתי לגנוב ההעתק הזה ואמרתי אל לבי אחיק אחיק יהי' הדברים לך לבדך ולאיש אחר אל תגלה , והנה נתעוררתי ורעיוני על מסכני סליק שמעתי קול דופק בי ולבי אי' לומר לי מה לך נרדם למה תחרים בדבר אשר יוכל להסתעף מני' לאיסור יבמה לבוא ואיסור ח"ח לעלמא בן מי אתא הלא אחיה בן קנתי אחיו במעשה אביך אבי' תקנת קנאות ה' נבחות , ולא הי' תם על הונו וכאשר הזקיק היו לו ע"י קנאתו ובכל זאת הי' עומד בצדקתו ועמד בסרן ועשה דבר שנשתער בו אותו הצדיק יכשיל בו זרעו קוס אזור כנבור חלציך וקורת לחכמי עיר ותולע דבריך ואם החמץ בפיך אז הס יהי' לך מעיר לעזור ואם טעות הס יוליכך בדרך החמץ ויבררו עטוחך ואם ח"ו יכבשו פניהם בקרקע ויניחו פני הלבנים האלה אז אתה תנקה מקללה הזאת , והנה עדיין הי' הן ולאו רפי' בי הי' קשה עלי לגלול בבבוד הרבנים אך כאשר שקלתי הדברים לאמרתי במקום שים חילול השם אין חולקין כבוד לעשות תדם ונשתוררתי על דברי החכם שאמר אותב אני את מפלטנון ואת אריסטו , אבל החמץ אהוב מן הכל , ועתה עמדו ושמעו דברי הגוואה אות באות בלי גרעון ותוספ' בלשונו ממש ו"ל בספוק 29 איך ביטע מונד בפעהלי אויך ערטליך דאס פאן מלכן גלעהרטן מן אייגע זוייט זונדילימהן טרודיר הייר וועלכע פאן מבער רמביר איט זוליהונג דערן

אבר יורימען אונד אויפעם ווייבעם עדל חי׳ אונד מיהרע
ערבן ווית גדאכט מין גוטען ווערדן דית זעלבע דערכן
דורך אוו קיינן דינסט מין דער גאיינדע מוהיר ניכט המבן
צו מאך מיאאר נאמן המבן ווית עם נור נאמן המבן קן כמן
קליינסטן בית זוך גרעסטן / אוך ניכט מין טוהלבערוואלטר
ווערר אונטר יורימט גטוויגן מנדרע דינסטע ניכט זו המבן
אוך דער זעלבי דערך ניכט מן נאמם גוטען ווערדן ווית
ניכט אינדר וואן מיינר כאן דענען גלעהרטן מן אייני סדודיר
הייזערן דינסט מן דער גאיינדע בקאמן זאולטע אונד דען
דינסט מנעהאן ווערדי זא זאל דער זעלבע אוו אייגען
סדודיר הייזערן מבגטאכט ווערדן אונד זו וויכטן טולדיג
זיין / טטעהט אבר דענען גלעהרטן פרייא / זיך פיינע
סדודענטן אוך דער בלאהלונג זו פרטאכן אונד מנזעהאן /
אונד אוט מיהגטן זו סדודירן אבר קיינן דינסט דערכן דיאזעלבי
דורך אוו ניכט מנעהאן וואן אבר קיין דינסט המט אונד
כאן אברראביר אוט זו ליהונג דערן אבר יורימטן פכראאג
זאאז הרוו קאאט אונד מיינזעלט ווירד דער זעלבע המט
יין גוטס זעבמלונג אונד וואכטנזעלר זו גנימן אונד ניכט
פרטטאטן ווערדן קאן אויטער דאט מין ווירקליכר בעוויז
ווערהע דאט דער זעלבע ווירד אין טעטטאאנד גהאנדלט .
טכ״ל הלוואה נענין הלומדים . ועתה תקח למודי ה׳ שקלו
נו נדעתיכם אם לא כוונת הלוואה הוא שהמלוה יהי׳
מקפיד ונם כשפלונטן הי׳ נכלל בהנאי הוה שלא יהי׳ הלומדים
הלכה לפילנטן . והנה אם הי׳ ספק נלטון הוה אם נם
נמשמעות דינסט מן דער נמיינדע נם כשפילנטן המה נכלל
הוה והי׳ נו בית ספק היינו יכולין לדמות דין זה להנוהן מתנה
ע״מ שלא תעלה דבר זה ונם כאן בהנאי הוא שלא יעשה דבר
זה ויקבלו דינסט נחוך נמיינדע / ומבואר בח״מ סי׳ רמ״ח
סחמר לחבירו הריני נותן לך כך וכך ע״מ שתעשה דבר פלוני
על המקבל רחוי׳ שקיים תנאו אבל אם אמר ע״מ שלא תעשה
דבר זה על הנותן להניח רחי׳ שניטל תנאו והוה הי׳ לנו ללמוד
זכות על הני זוגי דבנן דגם כאן ע״מ שלא תעשה דבר זה והי׳
כל הנותן להניח רחי׳ אם הי׳ חי׳ ועכשיו סמך על המערער

להניח רש"י שניעלו המנעלי אפל אחר העיון ליכא לדמות כלל
לנדון דידן דהא טעם הדבר הוא מבואר בסמ"ע סס ס"ק כ"ג
דלכך יש חילוק בין מנעלי סס דעשה להנעלי חס לא הוצרכו דלכולם
מוקמינן הדבר על חזקתו שנשתר הדבר כמו שהי' סס"ה לריך
להניח רש"י שנשתנה הדבר וכ"ל • והנה בנדון דידן בוודאי
נשתנה הדבר והנה עצו מעשה שנעשו לפילאנטן ואין ככה על
מעשה חס נעשה שהרי בוודאי נעשה המעשה רק שאין מסוכרים
במשמעות הטור והדבר מבואר בכמה מקומות / שיד בעל הטור
על הקובונה ועל המקבל להניח רש"י חס המשמעות הטור
כמו שהוא לומר / וכן מבואר לפילו היכא שהוא מסוכר על
לשון המחבר חס נשכחו למחבר גמורה על המקבל להניח רש"י
כמו שמיואר בח"מ סי' רמ"ו ס"ה וזה הוא כלל גדול בדינא שיד
בעל הטור על הקחקונה / ונס כאן שים לית ספק חס נשכחו
הנוסח וקפיד להחנוס קנעלי וקפיד נס על לפילאנטן חס לאו
עליסס להניח רש"י / ומדי דברי נדון זה מלחתי מבוכה גדולה
לבעל נסי' פ"ב ס"ב ו"ב פסק המחבר דאס בלה לומר דטעה
נעשה על קנעלי אלא שאמר שעליין לא קיים הלוה קנעלו על
המלוה להניח רש"י והנה לכאורה הוא קשה למה אסס המחבר
כאן ולא אחלק בין קנעלי שב ואל תעשה להנעלי קיס ועשה
ואחרקי לייטב שנסי' רמ"ח מיירי המחבר שהמקבל הוא מוחזק
נמהנה ולכך לא מהני לי' חזקה בקנעלי שב ואל תעשה שמוקמינן
הדבר כמו שהי' אבל הכא המלוה בא להוציא מעות מהלוה לא
אליס לך חזקה לחוקמי הדבר כמו שהי' להוציא המעות מהלוה
שהוא מוחזק במעותי' אף בקנעלי קוס ועשה ועל המלוה להניח
רש"י ולכך לא מחלק המחבר בסי' פ"ב בין קנעלי שב ואל תעשה
לקנעלי קו"ע ואין להקשות לפ"ז אי מיירי בסי' רמ"ח שהמקבל
הוא מוחזק מ"ב למה דקנעלי קוס ועשה על המקבל להניח רש"י
הא הוא מוחזק במחנתו די"ל דחזקת המקבל לא אליס והוא
חזקה גרוע הוא ומודה שנשתרת מחנה על קנעלי בא לידו
ומחילה הוא שב הנוסח מ"ב ים להנוסח חזקת מרת קמת משל"כ
בסי' פ"ב בחזקת הלוה במעותי' הוא חזקה אלימתא לך הב"ח
בא"ה סי' ל"ח ס"ק ע' מפרש דעת המחבר בסי' רמ"ח
דקנעלי שב ואל"ת על הנוסח להניח רש"י ואס לא הניח רש"י

המקבל מונח ממנו עכ"ל הב"ח ע"ס והיה קשה בעיני דבמה
רקשה הב"ח דהמחבר מיירי שהמוכן הוא מוחזק ולפי דברי קצה
למה לו מחלק המחבר בסי' פ"ב בין תנאי סב וא"ת להנאי קוסס
ועשה והדבר לריך עיון אך אני כעת בבן כפר בלי ספרים
הרשאונים והט"ס לעיין בדבר ואני דן רק מתוך הט"ע והחרונים
אשר המה לפני בניהם ונחזור לנדון דידן שכתב על המקבל מתנה
להביא רפי' אין הוא מממעות הטעה הוציל וספק הוא במממעות
אם גם הביא דינא דבבא הם בכלל דינשב בקבלה אך לפלפי'
לדעתי אין לדמות זה לזה כלל ואין כאן בית ספק ואינו בבדר
הספק כלל וכל מי שים לו מוח בקדקדו יראה ויבחוט שכוונת
המלוה רם"ק ז"ל הי' שגם הפילאנטן לא יפי' ונראה מה שך
הממנות הפילאנטן ולדעתי אין לכנות לוחם בשם שם אחר רק
שים להם דינסט בתוך הקבלה ושם הנאה להם הוא שהם עובדין
בעבודת הקודם וים להם שירות לשרת בקדם ושנה אחת משלים
לריך לכנות להם או לומר שהממנות של הבית דינא רבה הוא
ממשלה הנקרא אמט / או לומר להם שהם עובדים בעבודת
הקודם וים להם דינסט בקבל והנה זה בוודאי לי לפשר לכנות
להם שים להם ממשלה ושררה שהוא אמט כי איך נאמר לבון
שררה וממשלה לאנשים אשר בעו"ס אין להם שבע מוטל ובע"ה
ידיהם אסורים לשקוע שפע או לנקוף לאחד העובר על דת
ופורץ גדר / אך הם נקראים עובדים בעבודת הקודם כי עבודת
הקודם מוטל עליהם כי על מי מוטל להשגיח בית המטבחיים
ולבדוק הטוחטים בכל שנוע על מי מוטל להשגיח ענייני חיסור
והיתר ועל מי מוטל לבחור חפלות ונקטות בעת לרה ר"ל על
מי מוטל להודק לקנון נדנות לעת הלורך / ומעתה קומו
וראו כי עליהם מוטל כל זה ועתה יאמרו נא ישראל שים להם
דינסט בקבל והבי' דינא רבה הם עובדים בעבודת הקודם
ועליהם נאה לומר שים להם דינסט בייח קבל בייח דער גמיינדע
עליהם מוטל להשגיח על כמה דברים ואין כאן מלח בפה
להוליע שבבר זה הוא אסור או להוליע שנכון לעשות בבר זה
אבל אין להם שבע מוטל להכריח על אומן הדברים אשר הם
משגיחים עליהם וזה הוא שרת : דינסט : ממה שכל מי שים
לו שרת להשגיח על דבר ולהוליע מה שרואה ואין לו שבע מוטל

הוא עובד והנה יש להם שכירות על עבודתן ההנאות שמיכות מורינו וחבר שכר ויטין וחלילה, וכדומה הרי מבואר שהם בכלל דינסט חין דער גמיינדע, גם מלבד כל זה מי שיודע ומכיר בלשון דייטש ומורגל בו יודע שכל העסקר יכונה בלשון דייטש נעם דינסט חון מי שהוא מומחה מדינה לו שהוא בערדינסט, אבל גובערניהאל רעהטע, חכילאטליהאם רעהטע לאנדרעהטע כולים יכולים לכנות נעם דינסט, ועל כי רוב מורגל בכותם לומר (איך אום איינען דינסט פעליגט בעפעלגען) ונפרט אבל בעלי מלחמה גם התמנות של השר לגח נקרח נעם דינסט כי כולם עובדים המלכות בכללות המדינה ומכ"ש חנו ג' כפופים בעו"ה בגלות מי ירים רחם לומר על עצמו שים לו מאת אם לא מי שים לו חיריות לכנות חת עלמו נעם מאטאמן גם אם נלך אחר חומר הדעת של המלוה שהי' מקפיד כל כך שלא להיות גבאי לדקה ודיין נוודאי נראה כוונת המלוה הי' שחוכן בלומדים ילמדו בהקמדה לש"ם ולא יהי' להם טוס ביטול ופני בדברים אחרים ומעתה נסורה גם ונראה אם הי' מקפיד על דיין שלא הי' עוסק בדינין כי אם בשעה שלא יוס ולא לילה בין מנחה למעריב ובאחי לדקה ג"כ ביטולו הוא שעה מיעוטת בשבועה לחשוב חשבונות של בה"כ וח"כ אם על ביטול מיעוט כזה הי' מקפיד קל וחומר הדברים על אבילאנטן שים להם ביטול הרבה יותר ויותר מזה שים לדיין ונפרט הרב מהר' מיכאל בברך אשר ים לו עבודה הרבה מביטול הורה מחוך כי שלשה ספרים נפתחים לפניו ספרי החיים וספרי המתים ודראטן הוא לריך לדרוש על המתים לחקור שם המת וסיבות מיתתו בחיזה חולה ואת הכל לריך לכתוב הדברים כהווייתן בפנקס, שנית הוא קורא למילדות העבריות בשמות הילד יולד לבא אם בן או בת הוא לחקור על שם אביו ואמו סנדק ומוהל ושפחה ומשפחה בכתבה ובקריאתה ולרשום הכל בכתב יפה ולחשוב המילדות, שלשים לריך הוא לכנות לבית התוגות לחקור שם החקן וכלה וכמה ימי שני חייהם ושם אנוסה ומוסנגים ולכתוב בפנקס היוצא את הכל הוא מוכרח לעשות ומעתה עליו מוטל עבודה רבה ומבטל הרבה מלימודו, מי יקשה לבו לומר שכוונת המלוה לא הי' על בית דינא

רבה / שליחים ילמוד סתום מן המפורש שהי' אומר בזה הלשון קיין אונטר יוריסט גטוויגן מדרש דיעטש ולשון גטוויגן הוא בל"א כמו ק"ו כמו כ"ש / והנה על מה שהניח דינא דרבה הם נקראים אפילאטען זה הוא שם כינוי אשר אין אנו יודעים מי כינה להם שם הזה ועל מה הם נקראים כך כי בלשון דייטש נקראים אוניווערסיטעטען ובלשון הקודם נקראים בי' דינא רבה / ומעתה יוכל התלמיד ללמוד ק"ו מעלמו מה הוא הכ"ש מן אונטעריוריסטען יאמרו כי אוניווערסיטעטען שהוא הקמור מן אונטעריוריסטען וכן בל"ה הק"ו מן אחד דבי דינא זוטא הוי אומר שהוא אחד מבית דינא רבה / ומעתה עמדו כי ושפטו במחוזי הסכל שאין ספק שהמלוה בי' מקדיד גם על אחד מבי' דינא רבה שלא יסב בתוך בה"מ שלו והם נחשב על כל הנדרים לא נמלא וכותב על הני תרי דיינן הרב מהו' מיכאל בכרך והרב מהו' יעקב נ"ב והם יושבים בב"המ של רש"ק ז"ל שלא ביושר ואנן מקיר קושע על שהם דרים בבית אשר לא זיבה להם המלוה וחק אשר ניתן להם בכל שנוע לוקחים שלא כדין ולמה הדבר הדומה לנותן מתנה על תנאי והמקבל לא קיים התנאי ומחזיק במתנה שלא כדין / והנה בנוגע זו התנאי הוא מבואר כדין כל תנאי המנואר בשעה ריס ס"ו ל"ח שהוא תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה / ממנ בתמת בכאן לא צריך להיות כלל דיני תנאי כי בכאן המלוה סי' ניתנה מתנה אם שלוחיו שהרב וכי' דינא רבה ותשתו של המלוה שלוחים שעשה מוסף לשלוחיו שם מה יתקורו תוכן הלומדים שיהנו בניית המדרש שלו ולא צריך כי כל דיני תנאים כמו שאין צריך כי' דין תנאי כפול ועיין בב"ם סי' ל"ח סק"ו אחר זה מלאתי מפורש בב"י ח"הע סי' ל"ח ב"ה הר"ן דכל תנאי שהוא מוסף מתנה עם השליח לא צריך כי' דינא תנאי כלל וכלל ובל"ה בנדון זה לא שייך לדקדק דין תנאי דדינא תנאי הוא דוקא לאחד שנותן מתנה לחים הנוכחי או שמזכירו בשמו ואומר שנותן לו מתנה על תנאי זה צריכין להיות פרטי דיני תנאים / אבל במי שהמלוה שיהנו הלומדים בב"המ שלו ואינו מזכיר שמו מי שיהי' הלומדים רק שנותן בסם שיהן מי שלא יהא לו דינסט בתוך הנמיינדע ח"כ מי שים לו שירות בקבל על זה לא פי' כוונתו ואינו זוכה

במתנה

במתנה ואין דנין בו דין תנאי כלל ודבר זה הוא ברור לדעתי
והרי הדבר דומה לאדם שמוכר מקנה לאדם שלא יצא מפתח
זה ואינו מוכיר שום שם מי שיהי' אדם הוא שבודאי מי שלא
יצא זכה ומי שיצא אין לו זכות במקנה כלל / ומעתה אם
בני זוני רבנן יחויקו בהנאתם שם לפי בב"מ בשאם נפש
בודאי הוא חמש נכסים ואם פסולין להעיד ממילא הם פסולין
לדין דכל הפסול להעיד פסול לדין כמבואר בח"מ סי' ד'
ס"ט / ומעתה ירחי ה' ושומרי מנוח / נאו ורחו הקלקולים
שיצא מזה אם הם יסדרו חלוקה שהחלוקה היא פסולה אם
הדיינים פסולין לדין כמו שפסקינן בח"מ סי' קי"ט ס"ד
שלשה בב' או בג' ונמלאו אחד מהם קרוב או פסול חלוקתה
פסולה / ואל יבהלוני אדם לומר אם כדבריך כן הוא למה זה
שתק תניך הנחון ז"ל רבני המורים ולא מיחה בידם / הנה
אני מעיד בקורת עדות שלא"מוה ז"ל הכ"מ לא ידע מפרטי
הדברים שנאמרו בהוצאת רב"ק ז"ל ומעולם לא הי' הצוואה
לנגד עיניו כי לא הי' רוצה לטורח לדברי הלוזה הואיל כי
הי' נפשו חרה על המלוה רב"ק ז"ל על שולל נכבוד הני בני
שלשה מדינות והי' מתנה שלא יהי' הבחורים של הכ"מ שלו
ממדינת פולין אונגערן מעזרן / וכאשר פעמים שמעתי ממנו
שאם רב"ק הי' ממלא בני מדינות חלן הי' לו לכתוב שיהי'
בני מדינות פיהס ומכלל הן הי' נשמע לאו שלא יהי' בני מדינה
אחרות והי' עושה כדין שבני מדינתו קודמין לבני מדינות
אחרת ולא הי' לו להזכיר שום מדינה לחודה / אך דרך בוזין
הי' נקל בעיניהם לזלזל בני שלש אלה המדינות ולכך שי' את"מוה
ז"ל הכ"מ מרחיק את עצמו מענין לוזחו / ואף העזבות הנאה
שנתן מאת המנוח רב"ק ז"ל לבדב את"ד כאשר וזה' לגרות
להדליק בימים עוגים ומנורת כסף להשמיעו של הרב כל ימי
חייו של הרב לא קבל ממנו והי' ממאן בו כי לא הי' רוצה
להיות לו עסק בדברי הצוואה הזיח ולא רצה ולא ידע פרטי
הדברים שנאמרים בו ולו הי' לנגד עיניו והי' יודע מה שנאמר
בו בכלל ופרט בודאי לא הי' שוקל והי' מרעיש בראש גדול
והי' מוחה בידם ומי שיעיד ויאמר ששלחו את לבי הנחון ז"ל
הכ"מ בדבר זה והקיל לפי שקר הוא מעיד ובודאי הק"בה

עתיד לספרע מן תורת האנשים אשר תולין בוקי סריקי בקדוש
יתרך אחמ"ב זל"ל הכ"מ ואל יתרידני חדש לומר שאני מוליך
לעו על הנישין והלילות ע"י שליח שסדרו כבר הני קרי רבנן
ולדעתי אין בזה לעו כלל וכל החלילות וניעין ע"י שליח שסדרו
עד הנה הם כשרים כי כל אדם הוא בחזקת כשרות מכ"ם
הרבנים החלה שסם ירחי ה' וחלילה לנו להרהר אחריהם שסם
ידעו מקדם פרטי הדברים על הגוחה ובשעת נסם עברו ובחזקו
בהנאת החלה שלא כדין ואתו דנין חותם לכף וכזה כי בוודאי
לא עינו בלשון הגוחה ולא ידעו עד היום מפרטי הדברים והם
טוענים נדבר זה ואם עשאו שלא כהוגן שעשו מעשה שנוח שבלבו
אחר עלת שסם מ' אידל חי' ז"ל שסיה היתה מורה להם שאין
קפידת אם הם מדינת רבת ואם שאכו על דברי החשה, אבל
אם היו רואים ומדקדקים בלשון הגוחה בוודאי לא היו מקבלין
עליהם עבודת הקודש להיות אפילתנין או שלא קבלו להיות
בב"ה ובטוח אני בנדקתם של הרבנים החלה שיקדשו את שסם
ויקבלו את החמת ויעשו אחת משתים או לגאת מב"ה או שלא
להיות מבי דינא דבת, ואם ח"ו ינבור עליהם כגוד המדומה
ויבישו לומר שאכלו עד הנה דבר שלא ביושר שם נפשלין מכאן
ולהבא, אבל למפרע אינם נפשלין, ואם יאמרו היינו יודעים
מכל פרטי הדברים ואם"ם עשינו דבר זה וירצו לעשות העקוש
למישור אינם נאמנים לפטול על עלמו למפרע ושוי כאו שאמרו
פטולי עדות היינו שלא בחוכם נפשות שאינן נאמנים לאין אדם
משים עלמו פטול, וחלילה לומר עליהם לשון הגמרא אין אדם
משים עלמו רשע, והנה אם יחזקו בתומם ויורו על החמת
ויאמרו שבחמת אים אתי שם מזוייפים להחזיר לוחן הנאות
שמי' לפם למפרע ולעשות בו לרבי רבים כדין גזל ואינו יודע
למי גזל הנוכר בח"מ סי' שמ"ו ס"ק אגם בזה דאנו פסקינן
בש"ע בי"ד סי' קמ"ח ס"ו דגזל ומלוה בריבית הבא לעשות
תשובה אם הוא דבר שאינו משוים אם רוב עסקו בכך ומחיינן
בכך אין מקבלין ממנו כדי לפתוח לו דרך תשובה ובח"מ סי'
שם ס"ק פסקינן אם אין הגזילה קיימת ותשובתו קשה אין
מקבלין ממנו כדי שלא ימנוע לעשות תשובה ועיין בשמ"ע שם
סי' ק"ח, והנה בוודאי על החזר בתשובה מועל להחזיר, וכן

מפורש בס"כ י"ד פי' קס"ו ס"ק י"ב בשם הרי"ף דהשם חייבים להחזיר רק על המקבל נזרן חכמים שלא יקבל מהם ומעתה בגזול ואינו יודע למי גזול צריך לעשות לרבי רבים אני מסופק אם גם בזה נאמר שלא יקבלו מהם הואיל והדבר צריך לרבים ס"כ ממילא נמחול להם מקנסות חכמים והפקר ב"ד הפקר ואין כאן אדם שיאמר שימחול לו כי הוא הגנזל, והנה אין לי ספרים כי אם ספרי ס"ע ואין בידי לעיין ולהחליט הדבר ובל"ה הוא דבר מסור ללב כי אם רופא לנפש ידי שמים ולהחזיר אין מוחין בידו מלקבל כללו של דבר אני נבוך בזה ואקח מבחרו ותעיינו בענין זה. ומעתה נדבר אם ח"ו יגביר על פני תורי רבנן לחבוש הגוזל בבור המדומה ולא יעשה אחת משתים כמו שכתבתי לעיל והן נפסלין מכאן ולהבא לדין אם הם גם נפסלין לגט, והנה זה פשוט דהם פסולין לסדר הגט ע"י שליח שצריך לומר בפ"נ בפ"ב דגה הוי קיים שטרות, ובוודאי שנקרע דין וצריך ב"ד כשר ופסול בקרוב ופסול כאמור בת"מלסי' מ"ן ס"ד שלף הרמ"ה שם מיקל ביחיד מומחה אפילו בומה הוא הואיל וקיים שטרות דרבנן מכל מקום ליכא חולק דהוא כמו דין ופסול בלילה ואנה הם ס"ק שם כתב דאפילו בדעבד לא הוי קיום ומסיים שם ואין חילוק בזה בין שטרות לגט אפילו במקום עינון. ומעתה ממילא נשמע כך לענין דין שפסולין לדין שגם בדיעבד פסול אם נתקיים שגט בב"ד שנמלא בהם קרוב או פסול ואף שפסקינן בסי' קמ"ד בשליח ועוד שנים אחרים כשרים קיים הגט, והרי לדידן יש עידי מסירה לגרף עם השליח ואין לריכין לב"ד המסדרי' זה אינו חדש דאין העדי מסירה והשליח מכוונים להיות ב"ד לקיום הגט ואין נעשין ב"ד בלי רצונם וכוונתם ועוד דיש קלקול גדול בשליח שעשה שליח דצריך לומר השליח שליח ב"ד אני נפני ב"ד כאמור בס"ע שם סי' י"ט אך בגט שלא ע"י שליח שהוא מיד הבעל לאשה בזה יש לפפקל דהרמ"ה בסדר הגט ב"ד החליט לחלוט שטידור הגט אין דין אך הב"י בחה"ע סוף סי' קל"ו מביא בשם הפ"ר דגם בלילה פסול משום דגט הוא דין ואינו דין בלילה, והנה החמת הב"י חולק בדבר ו"ל ואיני יודע מה ענין דין לגט ולפ"ז הם כשרים לסדר הגט שלא ע"י שליח אך מדיין לבי מטבח בדבר זה כיצים תחד מגדולי הרחשונים

רחם המדברים שמוכר דגע לריך ב"ד והוי כמו דין והוא רבינו הגדול רחם הפרשנים רש"י ו"ל דמפרש נרים מס' סנהדרין דף"ה והשיתין ו"ל יקומה קטנה שהשיתה חמה וחתי' לדעתה יולחת בלא גע במיתון כל ומן שלא גדלה תחתיו ובשלשה בעינן דכל דתיקון רבנן בעין דתוריית תיקון ומיתון דרבנן דתוריית תפילו מיתון לת בעי דחין קדוש קטנה כלום אף"כ קדשה מניה עכ"ל • ומעתה מתוך דברי רש"י מוכח דגע לריך ב' דחי לאו הכי חין ס"ד לומר דכל דתיקון רבנן כעין ד"ת הא בקידושין גמורין שפיר מדתוריית חין הגע לריך ב' ומה זה כתב רש"י דכל דתיקון רבנן כעין דתוריית תיקון ודוחק לומר דכוונת רש"י לדמות מיתון לחלילה דטפי ה"ל לחכמי' לדמות לגע ולמה יהא עדיף קידושין דרבנן מקדושין דתוריית דקדושין דתוריית היא נפטרת בלא ב"ד וקידושין דרבנן נפטרת בב"ד בלא ע"כ לריך לומר דרש"י סובר דגם גע לריך ב"ד כדעת הקה"מ שהניח הב"י והנה זה שנים רבות בעת שלמדתי מסכת סנהדרין עם התלמידים הקשיתי קשה חמורה על רש"י מה דחיתת במסכת ערובין דף כ"ג ע"ס ו"ל הגמרת משה בר עלרי ערבת דברתי סוף ורב הונא ברי דרבת מדרבנן הוי ודחיקו לי מלתת לתר תבי' ליכת דנסבי עלה לרב פונת דלגרם לדביקהו ותקבע כתובה מלכותו ולידלר מסדר לתר לי' רבת ותתן מודר הנשה תנן ותבי' תעו כל דמגרש בני דינת מגרש שיתמרו לו ידור הנשה ילך בלנעה וינרשנה ע"כ הרי מפורש בגמ' נגד משמעות רש"י בסנהדרין והנה בלי פירוש רש"י בסנהדרין לת הוי יכול להקשות לתך גמרת ממתניתן דסנהדרין לי גע לת לריך למה יהי' מיתון לריך ב' מדרבנן דה"ל לחכמי' עשו חיוק לדנריהם יותר מבל קורה ה"כ הוחיל ולריכה בדיקה בסימני' שלא גדלה תחתיו לכך לריך ב"ד לבל לפי' רש"י שכתב בל דיני רבנן כעין ד"ת קשה מגמרת דערוכין והנה עלה על זכרוני שהקשתי קושי' זו לחת"מוה ו"ל הכ"מ ותירן לי על פה מה דחיתת במסכת' יבמות דף כ"ח ע"ב דבריית מיתון ב"ם לומרים ב"ד מומחה וב"ה בב"ד ובלא בב"ד תילו ותילו מודים דלריך ב' דברי' וסי' ור"ת בר"י מכשירין בב"ד עכ"ל הגמרת הרי דב"ד לומרים בב"ד לו שלא בב"ד ואפ"ה תמר ר"י דלריך ב' ועפ"ו תמר ת"ת מוה"ג ו"ל דוודאי גע

דלריך שלשם כמו שכתב רש"י רק שני בני בב' הדיוטות כמו בחלילה דשני בב' הדיוטות יודעים לקרות לך שתם בי' דינא נקראים ב"ד בעיר שם מסקנא מוחזק ועל זה אמר לשני דערכין שטו כל דאגרם בני דינא מגרם היינו במומחין שיודעים הדין דלריך לידור הנאה הא יכול לגרם בשני ב' שאינן מומחין ואינן יודעין דלריך לידור הנאה. והנה הדברים ראוי' למי שמומרן אך דברי רש"י במס' ערובין אינן סובלי' דברי אלה כי רש"י כתב יגרשנה בלינעת וב' הדיוטות לא אקרי בלינעת. והנה הרבה יש לדבר ולאחד נסוגי' ואת אך נסתמו בי מעיני העיון כי הרופא הוסיר חוטי שלא לעיין בעיון רב ולכך לא כתבתי אלא מה שלריך לדינא בענין שאנו עוסקים בו ולדעתי הוא זה קושי' גדולה על רש"י במסכ' סנהדרין ומי שתירץ הקושי' ואת בדרך נכון לאחזיק לי אלא תפסת עיבותא היוצא מזה דאם מלטרך ב"ד הוא מחלוקות בין הפוסקים ולכך לכתחלה בוודאי אין ראוי' להניח פסולין לדין ולסדר הגט ולפי מה שעולה על זכרוני גט"ו ובתשובת ה"ח מזרחי ומהר"ם מלבים מפלפלת בזה הרבה ואני כעת חולה על פני הבדה ואין אתי בנית כי אם ד' ס"ע וכו' ואיוה נמרוח ולא אוכל להאריך הדין ולאחם בתשובת ראשונים והאחרונים אבל זה וודאי לחלילה וגט ע"י שליח פסולין וכל זמן שלא יאמר בהן מכאן ולהבא ואם אם כשרים לקיומן מן הפוסקים בחלילה ג"כ לכתחלה אסור כמ"ש הרמ"א בחו"מ סי' קמ"ט ס"ו: ומעתה אהו' אחיי' והעי' ירחי ה' ואחבי שמו הנה הוספתי את דברי לפניכם כאן כפר בלי ספרים הנלרכים לדבר זה ולכם מספט הנחירה להעמיק דבין הלא לבבכם כפתחו של חולם ואבוא בס"ם והפושקים נפתחים לפניכם ונעוה אני במדת לדקתכם שלא תחניטו בזה לשום לחם ותולין הדין לאחת לאחיכם ואין אני אומר ח"ו קבלו דעתי אך אני אומר קבלו האחת מאי שאמרו ואי שיודע להפיך בוכות הני רבנן לאחזיק לי' טובה אם יבא ברירות ברורות לאחת אותי הנני מוכן ועומד להודות אך אחת שאלתי ואותו אבקש שלא יבא אחם לדחות אותי בקש בסנדות ברשות כי הלא ידוע לכם כי ב"ה לאו קלי קני בחכמת תנא ואחרים אם יבאו אחם אותו בעלה בדף נם אח זה אבקש שלא יבא אחם נגדי בדברי חדושים ובחופפה

יסגף ואני לשלו' כי לדבר אף לא יהי' דברינו נשמעין ולא
יעשה רושם ווח יהי' סימן שיהין כירו להשיב על דברינו כ"ש בא
להתיף לעשות עלמו כאחד הגדולים אשר בארץ אשר נגונם
אפו יענה דברי הבליים ועל אדם נזה כולם יאמרו מה שאמרו
חכמינו ז"ל פרת מפני מה קולינו נשמעין הויל ומיעו מועטין
ודברי חכמים נוחת נשמעון ואנה ח"ו אין אני רואה להרבות
מחלוקות בישראל ושאתם תלמו לריב מהר או לנחת נחרב או
נחניח ומנקם אני ממעלתכם שלא להתחזק במחלוקות עבור זה
כי אין אתם צריכים לכך רק אתם תאמלו כי יש ממש בדברי
הפרשנו דבר כי הואת אתי ואמילא לא תבוא אשר להחליף
בפניהם או להקנרש ע"י פירורם כי מה לא לנרש להכניס
עלמה בספק יבוא לסוף או ספק ח"ו לעלמת נמקום שים
עוררין ומזירין בשער בשעה אחרונה הרי אני מעורר ומעניע
אתכם בהבנת אחים ורעים אלופי' ומיודעי חכמי קהלתינו שלא
תהא ח"ו נכם לים פורע רשע אשר ירצה לפלק אתם עלמו
ולהיות אכונני פניהם בקרקע חלילה לכם מעשות כדבר הזה
הלא קדמו כי לחיסור יבוא לסוף ולחיסרון ח"ו לעלמת הדבר
נוגע וח"ו יהי' קולר תלוי' בגלוריכם קדמו אתם ס' וע תרגו
ואם כנוכה תרוים גבהו לא יוכל לכם אם אתם מפרסמם
האמת בלי פנים ומי שאתמו לאמת הוא יסייע לכם לדבר האמת
ויברך לאכם בשלום ונאמת הלא הדברים נאעכנו ע"י פשיעת
המעתיק לא נתחלקו נומנם כי לא הי' כדי מספרם לתלקם
ביעקב ולהפיצם בישראל ובינו בינו קול ענות חלושה תבכי
שומע כי לא"ח מו"ה ז"ל הכ"מ הי' נשמל בדבר זה והקיד לפם
הנה מלבד מה שמולין בחילן נדול היכו מועיל כלל וכלל ודבר
שגראה לעיניים שהוא שלא כדין אין אתו סומכים על פום אדם
עד שנקוודע הטעם מחיוב מנרא דן אלא אף גם זאת שהוא
שקר על דבר זה לא נשמל משולם חת"מו ס"ג ז"ל הכ"מ דרך
שלה ומעולם לא הי' למראה עיניו דבר הנוזה ולא ידע
פרטי הדברים ואוהבים הוא דמפקי להאי קלא דאלו הי' יולא
מח"ח מו"ה ז"ל דרך פסק כוודאי הי' כופב פסק דין בגירוף כ"ל
והיו חותמים נו והי' נמסר פסק זה לאחנו למקום משתמר כי נוהג
לדורות ונוגע לקרן קיימת שהוא לעולם עד גיאת הגואל ב"ב ונוודאי

הי' רמוי' לכתוב לגר זה בכתב יותר למען יעמוד ימים רבים ולמען ידעו דור אחרון שתוקן הלומדים דב"ה על רס"ק ז"ל יכולין להיות מבי' דינא רבה והי' נכתב בו טעם הדבר הרי נדחה לעיניים שהגר שקר הוא ואם בכל זאת יבא עדים ויכחישו את היודע ויאמרו שהא"מ ז"ל התיר להם הגר זה וילמו ממנו בדרך פסק (כי בודאי כל זמן שהיו הרבנים התלה מניחים רמ"י נעדים לסרים נדינו המה פסולין) לריכים העדים לעמוד ולהעיד נפני ב"ד כשר והלומדים הרמו' לפת לביה המדרש במקום הני זוגי רבנן המה פסולין לזה ומוגעים בדבר על שיסתלקו מת עלמן מזכות זה וגם לריכים להסתלק מהנהת הלורכי רבנים אשר יהי' תיידים לעשות ממה שכבר תכלו שלח ביותר אם ילמו מייב מב"ד / ולריכין להסתלק בקניין כתנולר בח"מ סי' ל"ז ס"י י"ם ותפילו הלומדים שיש להם עקה דינסע מין דער גמיינדע נ"כ פסולין לזה ומין להפות דין זה ל"מ שם סעיף יו"ד דכל היכא דהסחת מין נוגע בעדות אע"פ שאם יתעשר יהנה בעדות כשר להעיד ע"ם היינו דווקא שחין לו לבת הנאה על ידי עדותו על שיתעשר דהוא דבר שחינו בידו אבל הכא הוא בידו להניח מן תורתו דינסע ולכנוס במקום הרבנים התלה ולכן נודאי לריך שיסתלק מזה ולריך גזה קבלת עדות נפני בעלי דינין שהם הרבנים התלה וקציני הקהל והפונדיטיהן קומיסיהן שהם נתים נפרשת כל בני הקהל ואז לריכים להעיד כי בפניהם נשתל אא"מ ז"ל הכ"מ בדרך שתלה ממנו שהי' נוסחה לוותה לנגד עיניו ולא שהי' שומע עניו הלווחה מפי הפוחל אשר הי' יכול לשנות נוסח הלווחה כרלונו או בשוגג או בזמיד וע"פ נוסח הלווחה שהי' לנגד עיניו פסק כן דרך פסק דין אבל אם יאמרו העדים שהיו שומעין כן אא"כ ז"ל דרך שמועה הוי פעומי מילי ולא אפלים ולא מורידין / גם אין לרבנים התלה זכות כמה שנכתב בלווחה שהם תשתו בגירוש הרב וב"ד ימלאו לורך לשנות דבר מה בלווחתו או יכולין לשנותו בו הנא תשובתו בגידו שכוונת המלוה הי' שיהי' בו אינה לורך ויהי' קועלת הקרן קיימת או לעורך אחר אבל בזה אם לורך יש בזה שיהי' הלומדים התלה תפילתנו וכי אין נרי בבלעד ולא היו לומדים אחרים נמתים בקהלתינו כי אם הרבנים התלה ועוד דהא נעשים

אפילונטן מחר שבי' נב"הם של רש"ק ו"ל ומה נורך הי' לנקט
נדולות להיות מני' דינא רבה ומדרבה עוב יותר הוא שלא יפא
בלומדם החלה מני' דינא רבה כדי שלא יהי' שום פניס וביעול
בדברים לחריב כי כן הי' רצון המלוה שילמדו נהקמדה לש"ם
ולא להקפיד לנקט נדולות ולהקשות בדיוקא בדיעבד ויבעלו
בלימודים ולזה מעולם לא נתן המלוה רשות לשום אדם לשנות
דבר זה מלוותו ואין בידי שום אדם בת לזה ואלו הי' המלוה
חי' הי' טוען לקניני שדרתיך ולא לעוותני ועכשיו אין טענינן
לי' כן / ובלח"ה הדבר הזה שקר מעיקרו שלא נתן מעולם
ח"ח מו"ה ז"ל הכ"מ דעתו לשנות דבר זה כי לא הי' הלוואה
לפרוזה עיניו כמ"ש ועליהם להניח רלי' נעדים שהוא ידע מפרטי
הדברים ופסק שיכולין לשנות דבר זה ונשתנה בלירוף הרב נב"ד
ולריך הי' קבלות עדות בדינא / עוד קול אחר בת ואמר שים
להם שח"ח מו"ה ז"ל הכ"מ אמר שע"כ דין תורה כל הלוואה
בעולה בנה אני מסופק אם יהי' עדים שמעו דבר זה מפי קדום
אך לו יהי' כדבריהם וכל הלוואה היא בעולה ח"כ ממילא אין
להם זכות כלל דאפי' מה שים לו לאם וגוף בב"הם אינה הלוואה
ואם הלוואה היא בעולה מחמת שבי' מתנת בריא ולא הי' בן
הקנין נדין לו מחמת שבי' קולא בדעת אחרים שיכולין לשנות
הלוואה לו פסיל בעולה משעשה אחר ואני ליני רולה לסתור
דבריו שכבר נפטרנו ואינו מועל עלי ואין בידי כלל ואני מדבר
רק לפי דבריהם ודרך ח"כ / ומעתה אם הלוואה בעולה כרי
הכל שייך ליורשי דאורייתא של רש"ק ו"ל ע"פ ד"ת אחר העניר
נחלה משם ח"כ הקנין קיימת וכבל בעל ופשיטא להרבנים
החלה יוצני, גו דלא בדין אבל בחתת אין אני יודע בבירור אם
ע"פ הד"ת הלוואה בעולה ולא עיינתי בו כלל ועשיתי לזה סיג
לחכמה אבל בחתת הדבר זה הי' מועל על הרבנים החלה ועיין
כישיב זה הלוואה והקרן קיימת נעשה על דת ואם זכו בו והי'
הקנין כדין ולאי שייך המעות על כי דם כדי לנאת ידי שמים
אך זה הוא מלוה בלת לומר דבר שאינו נשמע ויהי' לריך שיהי'
עליהם להניח רלי' ועדים על כל מה שיאמרו וכב"ד כשר יכם ק
בדבר ב"ד אסקופה הנדרסת לפני כל בעלי תורה וחכמה גוש
המוכה גושם חיל כושן וקורותיו נרדף מפרעוש אחת והוא

כנגור

כנכור לא יוכל להוסיע ובועז נזכות מנוחתו ומלכה לתשועת
ה' בחרף עין . הק' שמואל לנדא בן הגאון מוה' יחזקאל
זצ"ל נדא הכ"מ מק"ד דק"ק פרעג יע"א .

ג

לפני ימים אחדים והנה מנרק שלוחה אלי מחותני מסר
נעיר ב . . . ף ונחוכו נאמר כדברים האלה :
„הנני רוצף נזה למעלתך ספר קטן מעט הכמות וכב התיכות
„אשר חבר ידידנו היקר המנוח ר' ע . . . ל . נשכבו על
„ערש דוי ונחליו אשר אף כן / ואשר מסר לידי טרם מותו
„להלקו ביעקב ולהפיצו בישראל . וכח דבר אל ידידנו הנזכר :
„הספר הזה חברתי לכבוד תדונינו תוים תלהים רבינו משה בן
„מנחם מדעסויו אשר תסבת עולם תאבתיהו וירחתו היקה על
„פני תמיד . ויודעתי ביום נאת הספר הזה לתור יקבלהו בו
„אכזי ריב ומדון יעלה עשן נאף האתחכמות / ותחת רדפי
„טוב ירדפני נאף בחימה ונקלף נחול / כי כן דרכם תמיד
„לבלע הדברים הנאמרים נחמת ונלדק . ועל כן לו בחיה ה'
„תומי / הספר הסקרתי הספר הזה בחמחתי לנלתי ירחה
„החוכה . לך עתה ידעתי כי נימים לא כבירים תנכי הולך
„נדרך כל הארץ למקום החמה והחיים החמתים / למקום
„אשר תין נו שנאה ומחרות / רק שלום ליונה ובא / ומה לי
„עוד פה בעולם הספל הזה תם ישמעוני ויתנו כי דופי או תם
„וכזבוני ויפללו שמי / תין לי חלק ונחלה בתוך החדם על
„החדמה הזאת / ולכן הנני נותן לך את הספר הזה / ושניעך
„בהבטתינו אשר היקה תמיד בינותינו מעודנו עד היום הזה /
„ואתך תיפים זו אחד תומי ואל תנרע ממנו דבר אחד / וכאשר
„תמלא שלתי ונקטתי הזאת / כן ימלא חלהים שלתך
„ונקשתך ממנו נכל הימים אשר אתה בו ! — ועתה תנקם
„ממעלתך לקיים דברי החם ולשמור מוצא שפתיו / להדפים
„הספר הזה נמחשך החדם אשר בלעתך להוציא לאור נימים
„מועטים כאשר הודעת נמודעה נספר נם רנים / למען

תנקה

ונ׳ מנקה מלתי ומשנועקי מטר השביע תוקי ריעי לנלתי יקרני
עון " — ׳ בוקש נכוחם כתב עלי תוכני. הנוכר ויען יקרנ
לי מלוד דברי ריעי / משתי ולא התאמקי למלוחם שלמו
וחעתיק פה הספר הזה כלשונו וכדבריו ולא חשנה דבר אחד נן ׳

ברעסלויא אהרן וואלפסוהן מהאללע ׳

שיחה בארץ החיים

: בין רבינו משה בן מימון הספרדי / ובין רבינו משה בן מנחם
בר עשוע ובין איש פלוני
ביוסף בוא נשמוע מה אדונינו רבינו משה בן מימון מהעפוא
לארץ החיים.
(מקום גדול והמה רוים / משביע שחוק לן מכל
כך כמי נחמד למרחה ועוב למחכל / ומחת כלם
נעמות רבות יוכלות להסעגג ולהתעלם ׳
משה בן מימון הולך לדרכו / והנה חים פלוני דך
לקראתו ועמוד לנגדו ׳)
פלוני ! משה ! עמדה נא ושמע לק אשר אני ׳ ׳
פ"ם עד מתי אתעתה עלי דרכיך ? הלא אמרתי לך כעמים
וכלים הנוחם לי ׳ רחה כם אחת חלוני רבנים להקל
חכמים יוכנים ומתעלמים נחכנים / לך נא שמה אם
לק נפשך להתרוענ / חך פרק מאני וחלכה לדרכי ׳
פלוני אל נא אדני כי ואדברה לך הפעם ׳ התתה בחים
משה אשר שמו נודע גם ביוס בין יהודה וישראל ?
התתה החים אשר עליו יאמרו ומבי חגל : משה ועד
משה לא קם כמשה ? התמנק לך עוד ותשב תמרי
כי ? מלאתי רחות פניך כרחות כני אלהים / ועתה
רוצין כאחד אתכם אמנו ׳ — הבואת דרך הקודם

יקרא

יקרא לשפוך נוו על חיים טרם דרוס וחקור היטיב אחת
מצפוניו ? העיני אלהים לך לראות אחת אשר עם לבבי
כי תחטוס תוניך לדבריי ? מה עשיתי לך ובמה הלאיתיך ·
ענה בי !

מ"ב"ם - לדקת ! לא אלהים אני לחדור מחשבות לבבך / אך
עיני אדם לי לראות אי מזה עם אחת · ידעתי אנשי
מבורתיך ומולדתך ידעתים / כי בניס המה לא אמון א)
בם · ולא סדרים לאו במשפטם ובמעשיהם / גם לא
למדו לשונם דבר נכוחה ולחות ב) כמשפט · ורבת
שבעה לה נפשי היגון בכל עת אשר הייתי פה
במקהלותם / ועל כן זה ימים רבים ברית כרתי לי
אלהי מן הדור זו לעולם ·

פלוני (משתומם) אחים לי ! אללו שפתי ואחתי תרגז לקול
דברים אלהי שומע / משם ! נחת דופי בבני עמי ולא
זכרת כי המה זרע ברוכי אלהים · אל אחזן כל אחי
לפני בני בלי שם ! כי לף אם רבי עמי הארץ בקומם
אשר עליהם לא נגה אור ה' ביתי אלדם / הן לא
אסרנו כל / כי עוד ים סדרים המלאים חכמה וירחת
ה' / ולולא היותם לבדה חכמת חכמים ובינת נבונים
אין עוד ·

מ"ב"ם (מתחרק ונאנח)

פלוני הלא תוגד לך ושמעת / כי כהיום אחרנים פריצי בני
עמינו בכל מושבות בני ישראל / הנועתים על חכמתם
ובינת

א) ערציהונג בל"ז · כמו ויהי לומן אחת השנה ·

דברי המחבר ·

ב) קורא אתה ! בקראך הדברים האלה אל תבהל אחת עין לאמור : אקל ענה
מ"ם כה כי כל דברי הפלוני הלזה בלשון נחה ובשפה ברורה נאמרים ? לך
אשיעני דעת לך : הפלוני הזה יושב בארץ החיים זה שלשים ימים ושם למד לדבר
עכותה בלשון עלגי אשר לשכיס בימי חלדו לא ידע / לך לכך נודע מאחר מכמינו
ז"ל / שבשת כיון דעת עד / ולכן תלאה לפעמים פתון לפיו שפה נלוזה / לא
מוזר ולא הדר לה / כי נהפך היקוקו היא · —

דברי המחבר ·

ונרוב בונתם יתהללו ; מי יעלור ברוחם / ומי ישים
רסן לפיהם אם לא השפיר ה' סחיד כמעט הלא המה
מחשבות מרירי בתרלי ? כי לא כמחשבותם / ולא כדרכם
דרכינו ; המה יעפילו לעלות אל הרי החכמות
והידיעות / ואנחנו יורדים כל היום לעמק הברכה
לדברי מכמינו הקדמונים ודברי הסורגים בכל דור ודור .
המה חוכלים למעדנים ויעשו להם בגדי חופש כחקות
העמים אשר בחוכם יושבים / ואנחנו עם ה' מעטי
ידין להתפאר עלינו בלום נפשינו / ובדעב כוחינו
כלינו . . . .

כ"ב"ם מי נקם ואת מילכם ? החפץ ה' . . .

פלוני (מבלי שים לב לדברי מ"ם) כי קורה קרינו מם חפרה
היא עטרת רחשינו היא שטופינו מחכלנו ומשתנו ג) .
ועל עם ה' כחלה חשפוך חמתך ?

כ"ב"ם אתה עתה הרחיקני כי לא נופל אתה מכל אנשי תרנך
וכחוכם כמוך . כי העשרת עלי דברים ולא נתתני
להשיב אמרותי אליך / ונם הרכש כבל למו .

פלוני בי אדוני ! מרוב בעסי דברתי עד הנה / כי תדבק
לשוני לחכי אם לא יעלה עשן באפי בכל עת אשר
אזכור החועתים האלה .

מ"ב"ם בעם בחיק בסילים יגות / ודברי חכמים בנחת נשמעים .

פלוני לא כן ! הלי נגרש רגל דרבת אורייתא מרבתא
ליה

ג) לו הוגיה הלב"ד מהמבוכא את בשרו מרבת לשון לפני אנשים יאים
הייתי אומר כי הפלוני נגב את דבריו מדברי בספר הכ"ל כי בזאת אמר
הלב"ד מה"מ בהקדמה לספר הכ"ל / אך עתה אחרי שהפלוני דובר דבריו בעולם
פיענוח והלב"ד הדפיס הספר בעולם השפל / על בן אנחנו לריכין לנחנו לואל במקלה
הגניחות בן מקלה הרגנים דהייגו בגנון אחד עולה לנחה דבנים .

ליה . ואמר דלית ידעי טרי למימר טורבנן מדרבנן
אני ה) .

מ"ב"ם (אל הכו) אם תכתוב את השויל במכתב לא יסור
שולטו ממנו (אל פלוני) הניחה לי , כי מה לי ולך
כי בחת אלי , הלמלין נעד תנטי מולדתך שלחוך אי ?

פלוני בי מדוני ! כאר נא לי ועיר , כי לא על אודותם
עתה בחתי כי אם על אודותי . הניקחני רוח בטני
לחת תודות לך על כל הטוב אשר גמלתני , כי לולא
היותך בן כאחד הריקים שולחתי הנה .

מ"ב"ם תודות לי ? — על כל הטוב אשר גמלתיך ? —
מה זאת ? הלא מטולם לא רציתיך ולא שמעתיך
ואיך אוכל ממך !

פלוני ואם הטוב אשר גמלתני לא מן ידך נאוכה לי הלא על
יהד בתה שלחך ואם מטולם לא ראיתני בן במחוז חפצי
חזיתיך מחוך סבריך כנחתך אשר כתבת ויקרא נסס
יד החזקה , בו הגיתי יומם ולילה , מרחשיתו עד
קלו , ואחד אנכי מעיני ותנומה מעפעפי רק להבין
דבריך הסתומים והחתומים במקומות אחדים , ולהשיב
על אפניהם אם המם נרחים כמתנגדים ובוחרים .
שקלתי במחוני שכלי בחנתים ונרמתים אכור בינתי עד
הולמתי כאור משפטיך נגד פנסי מלואיך ונפרט נגד
מים ריבך אשר אם אחריך לחרום את אשר נגיה ולעקום
את אשר נטעת , זוח תברהם בן דוד .

מ"ב"ם אם כן אפוא הברכה היא לך ממני ומדוע אתה אתן
תודות לי ?

פלוני לך אם אתה לו שמעני ! מרץ ימים רניס אחרי עמלי
בו אמרתי עם לבבי הן כל זאת אתה אלהים , כי הוא
השניל מרוחו עלי להוליח יקר מוולל ולהעמיד האמת
על

ה) גם בכלל כעם בא בכלל נרבא דוקאותיה , ועל כן עיין לעיל בפרוש
הרניל בפוריה .

על הלב, ואם אני מחסה ומכסה דברי מעין אדם, ומאזני עון. על כן קמתי והנחתי ידידי שכלי על ספר לספיסם ישראל. ויהי כחשה רחוקי בני ישראל את ספרי ויאמרו איש אל אחיו ויאמר ראה היום הזה רוח הבריות בו ומלטן על לשונו, יודע לבלבל דברין במשקל ובנדקה, מי כמוהו מורה מי כמוהו יורה דיפה בין סמועה? ויקבצו יחד ויבואו פה אחד אותי לגלגן עדים לרב ולמורה עליהם ולנחותם הדרך אשר יעבר בעיני אלהים ואדם. ועתה קח נא את נחכתי חלף שונקך, כי אחה מסיונות כל ואחה אחה שמעני אל יהי ספרך לרב ולגלגן בליסם. הלא מידך כל ואחה!

מ"ב"ם. (נפנים ועטפות, אל לבו) מקלב מנני גלגן ועקב בוא, פלוני מי זאת? אמרתי לך שמא אחמיך בשמורה הזאת והנה רואני פניך ועטפות, אחרה לך? ההסכלתי עמו?

מ"ב"ם. (בלפנים אל לבו) היחפאר גפל אחת על חוב שמא לאמור, נוח ואלמדך אמונה אשמם, כי יקפאר אדם מארץ הזאת לאמור, לכו עמי אלמדכם בדרך זו אלכו! הם ליום הולד ספרי נו אם לוחת הריקין ובאלקין למם אלו מרחם מצחקיהו?

פלוני. אין אחמוה בלבך כי אחר בלשוני, רואה כי גם רואה עדות הרבנים וגאוני ומני בעודני מחלך על פני הקבל ארלה ובוחרי, שמעת פה את שמעם כי אנכי מופת המה. (פלוני אחפם בחמחחתו ויוליך את ספרו) שמע נא הבריסם הנאמרים בחמם ואו אחיה כי כנים דברי. (קורא מחוך הספר) "הסכמת וחרמות גאוני קדור בחדינת בולין. הסכמת הרב הגאון הגדול המפורסם חריף ובקי נר ישראל עמוד הימיני פעים החוק כמהורר . . . ו"ל שהיה אב"ד ור"מ בק"ק . . . ומלודתו פרוסה בק"ק . . . " —

מ"ב"ם. כי נבואתי! לא שמעתי שם הרב המפורסם הזה בלאי היום

מ"ב ס"ם (נצחון) הולך תמיד ופועל נקיות בהלכה אמרו כי כן הוא ?

לא יגונו במגורך / מי זולתך יקרב אליך ויעצון במעון חדשך ? מה תומך ומה תלבר מם הקלוש ומחסיד הזה חוקו ? מה כזה תחמר לא נודע לך כי בת הלמש ולא רחית ? אין אלה קלוח דרכיו ועל מחילן בגורת מעבע ו) . כן אלה בלמש בכל העולם הזה עד שלח הסחכל וכפלפולין אשר במוסם לא היה אימי לביאת ורב אשי ה"ג ? אנשלמים ומנחמדים / ויעשר לן עטרה בחלוקין בכל ימין בקטנית וכסנופים / הלניץ חורה בחבוריו כל ימי בקטנית וכסנופים / הלניץ חורה בחבוריו הוא אשר יבא בכולה / אשר יבא לפני הקדוש בשם רבון כל כל בני הכולה / אשר יבא הוא אשר יבא לפני הקדוש בשם רבון כל כל בני הכולה / אשר יבא

פלוני הרב הזה לא נודע לך / את שמעו לא שמעת ? היים

על לשמעון הכבוד הזה הגיד לו הבר ממנו ׳

היום / ואין היח מקדושי עליונים / ומשפוחת אשר

ו) בגר הוכנע לפי קטיני זמניהן לשבח את עצמם או את אחרים בשבח זה / ואלכי לא ידעתי מאין בא להם הלשון הזה / ואפשר שהוא מלשון ארמית מעבע . ואלכי לא ידעתי מאין בא להם הלשון הזה / כי / אם כוונתי לפשוטו של מקרא אין לו מקור כלל לעניין הסיפור הנמצא / ואפשר שהוא מלשון ערבי מעבע שהוא לשון ערבות ומרחץ ומשמע על מעשה של ערבות ? ואפשר כוונתו שלא ובנוסחו נמי בגמרא אשר היה מקובל על מעשה של ערבות ? ואפשר כוונתו שלא הקפקלו בעלך ודמי המעבע הלא גם זאת בכלל מבלפולם בכפף לורי / ומי לנו היושב טיב וערך מעבעות בזמנם / כאשר נראה מבלפולם בכפף לורי / ומי לנו גאול מאשה יהי הכתוב מעבע הלא גם זאת בכלל מבלפולם בכפף לורי / ומי לנו

אמרו הקדמונים ומפי חלמיך דורש ממך כי אם עשות
משפט ואהבת חסד והכנע לכת עם אלהיך . (רומה
ללבת לדרכו)

פלוני לבי נכון אעשה כי גם אתה לא הניח את ידו . ואולי
תרבה עמוד חסר בו לא בלה את שמו — אך אל תאמר
ללבת , תעלה כח חזק ושמע דברי המתוקים אדבק
ונופת צופים בהכאתמו על ספרי חסר דברתי לך וכה
אמר : „ ויעף אלי אחד מן הכרובים , בקיתים
„ וחריפים , ובידו מגלה נפה , כסולת מנופה ,
„ בשלש עשרה נפה , הוא ניהו חובה תנ"ך , כשם
„ ומנכה , ס"פר על ס"פר , הרם הגדול , מעוז
„ ומגדול , שמו נקם לו , בבוד חומר בהיכלו
„ כאמו"ר . מורה נדק לעדתו ועל יפקד הדרתו ,
„ תבר לסתם וקנן דרשות ופסוקים על דברי הימי"ם
„ ע"ל ותין מ"ור לספ"רו , הכל עשה יפה נעש"ו ,
„ עט סופר מהיר , כשחקים הוא נהיר , להעלות
„ לרצון על מזנ"ח הדפום , וד"פסק מרובה דפ"סק
„ ועם פיות כי קלני מבחני קלני מזוקק , נגי גרו"ע
„ נשרו בי ושמוני קיירי ומריבי , ושפט ממקה
„ ותחנה כאר"ה תדומם , זה שנועות שתים שהן תרבע
„ ופפני לא ידעה מלומה כי הכוני על חרמה , ולא
„ תחסר לי לעיין בפלפול תריפתה על ערב הגיון
„ תמחבר , מכל מקום לוקי נגרע לחוקיהיה , וכל
„ כאלי אלתח לימרו מסמיה , חוקה לחבר שיונק
„ מעליה קטם ידו , דבר שחינו לפי כבודו , ופוק
„ חזי מאן גברא דקאסיד עלוהי , הוא ניהו ריש
„ גלותא בוליא דנפורא , שרגא נעיהדא , דב המנו"ח
„ זורח חניכ"ה הנ"חנך דק"ק . מסכ"ם ומעריב
„ במלילות ערבות , ועל חנכין בית דינו הגדל יתנו
„ עיליהן מתן דתני עיליהן לא תסתבם לכן יתתי חוץ
„ לנדרי תסר נדרתי שלח ליהן בסכמה כלל על
„ ספרים תדשים מקרוב נחו . תך על דעתיה דהאי
„ גברא רבא לא נדרנא , כי מי רשם שלו יוחלין ולא

יהיה

" יהיה סנ"ף לתריות תרים רבי עילאי / ונזרע
" תומר רחמים דבחינת יהו"ה ואלעוקה / כל ימים
" כל מקח ומתן / תמר יהבים הספר הזה בלי הרמן
" ורעותך / משך שמה שניים ליטרקיה חוות דרבנן
" דליה ליה לחבותך / וכל השומע יונעם וקבוע עליו
" ברכת טוב מאבי נועם . הכ"ד השרוי בנעה ובדלגה
" כי ה' הוגה / ומלמד לחסותה כ' בהרף עין /
" עין בעין בשוב ה' ציון עמו על ידי דשורק ודלין /
" הנעיר . . חוגה כפה ק"ק . . " — השמעת
הדברים האלה / ומה תדבר עוד ?

מ"ב"ם חי לחכי לא דברים שמעתי זולתי קול / כי שפת לא ידעתי
ולא ידעון חבותי שמעתי לא הבנתי דבר מכל אשר דברת .

פלוני (אל נבו) עתה ידעתי כי מתלגה הוא לי / למען
ענותי בדברין / כי נולא וחת / לך יאמר על מליצה
אחה כותב : שפת לא ידעתי שמעתי / הלא כל השומע
לומה ישחק / ולבי בטוח שגם אבותיו ואבות אבותיו
שמחו בשמעם מליצה הנוגה ורחויה כאשר יאתה מפי
המסכים הזה . לין וחת כי אם מתלגה הוא לי
להרתיקני מנבולו / (אל מ"ב) אם לא תאמין גם
לדברי הנאומים האלה בחבני אתה ונסני / שלא אוכל
מספרך אשר אבדת העיקר שלמה / לו הגבה למעלה /
הגני ! ורואה אם אמיד פניך ריקם !

מ"ב"ם (אל נבו) פנוס דוב שכול בחים ואל כסיל בחולתו .
(אל פלוני) ידעתי כי נאמנים דבריך / ידעתי ועל
כן לא אחחל ולא אנסה .

פלוני לא כן / לא לעזבך / כי אם בחנתני ונרפתני . שלא
לא שלא !

מ"ב"ם (כלפיהם אל נבו) מה לעשה ? נתנני ה' ה' בידי
לא אוכל להמלט (אל פלוני) אם דבריך יהיו מעטים /
אנכי אשאר דבר עתה הדבר אשר ייעב בעיניך .

פלוני (בשחוק) נרוך אתה לה' כי הגדלת חסדך עלי / לך
שמח אשמחני ! ועשה השכם ושמע / כי הדבר אשר
אדבר

מדבר יפיה מעט בכמות ורב באיכות . ולבי נכון
בשמעך קולו מגיל ושמח , וידעת היום והשיבות אל
לבבך , כי עוד לא חלמן תרגי מחכם לב ונבון לחם .
כי לא לבד דנקי את דיבך והוצאתי כאור משפטך ,
כי אם גם דברי התלמודיים העמדתי על מכונם , זה
לשיעתו וזה לשיעתו , לא הנחתי עוד שמץ ספק בפלפולי ,
ועוד היום זכור אזכור , כי זה היה הלרוש הרשון אשר
דרשתי במוסד וקנים וחכמים , סופרים וסוטרים בעירי
כאשר שמוני לרב עליהם , ומה מאוד שמחו בו !

מ"ב"ם איך קרחיב פיך , ואין קץ למליך ! הלא אמרת :
דברי יהיו מעטים בכמות ורבים באיכות , ואתה עתה
להפך , רב בכמות ומעט באיכות .

פלוני אל נא תקלוף , אנכי אדבר . בהלכות עדות פרק
ראשון הלכה שלש אמרת : כהן הגדול אינו חייב להעד
שלא עדות שהוא למלך בלבד . והנה רבים שמעו
לדעת אין יכולין דבריך המתנגדים לעין כל נגד דברי
חז"ל בש"ס סנהדרין ז) כהן הגדול מעיד בפני
המלך ? — רבים אתרו לקשיב דבריך על כנם ולא
יכולו , על שקמתי אני מחסד ה' עלי , ובחרתי הכל
בחר היעיב . ועתה הסכת ושמע : וערם תבוא לבחר
חקדים לייסב תימא ויש לומר בדברי בעלי תוספות
בדבור המתחיל : והא אין מושיבין . . .

מ"ב"ם (אל לבו) תימא ויש לומר ? — מה זאת ? כה יאמן
ה' וכה יוסיף אם לא רוח אלהים רעה מבעתו , הלא
בשעתו ידבר . (אל פלוני) טרם קוסיף לדבר עוד
בדבר הוה תשאלך שאלה אחת . . .

פלוני (במרומה ובמהירות) שאל נא ואנכי אשיבך , גם נפשי
יודעת את אשר תשאלני , לאמור : הלא בהלכות
מלכים כתבתי דין זה בתוכן אחר ? הלא ? ותולם אך
אם אקח לו שאלני , כי גם השאלה הוחת , אתרץ
על נכון וייטב בעיניך עד מאוד .

מב"ם

---

1) דף ח"ת ע"ח :

מ"ב"ם לא כן ! שאלה אחרת תשאלך , הלא ידעת .

פלוני (בלבבו) שאלה אחרת ? — (בעיון) שאלה אחרת ? כתר נא זעיר כתר נא ! אולי תמצא את שאלתך על ידי שכלי , כתר נא !

מ"ב"ם (אל לבו) אוי לדור שאתה מנהיגו ! עם ה' איך נפלת וירדת פלאים !

פלוני אחת היא ! מצאתי ! אבל כבר קדמני בשאלה על השאלה הזאת , שים גדול הרב בעל כסף משנה , ונעלית שאינו שלי לא תרגה להתלבש ולכן שמעני ,

מ"ב"ם (בפיס זועפות) נלחיתי בשוא עוד , בלבל לא תוכל ! הם ודוס ! שמע את שאלתך ואחר תשיבני !

פלוני (בבטחה) סלח נא אדוני ! תמרתי לך לחדודי שאלתי , כי כן דרכה של תורה ועל כן דברתי עד כה , ואולם האמין לי ! אם רעה זאת בעיניך , לא אעשה עוד וכרחל נאלמה תהיה לפניך לשמוע מה בפיך .

מ"ב"ם הלא אמרת : כי הניח בחבורי יד החזקה מרחשיקו ועד קמו ?

פלוני כן דברתי , ומולח ספתי לא תשנה , בחני נא ונסני .

מ"ב"ם אם כן תיפוק מה לנו ללכת אל אחריות ספרי לדבר בדברים אשר כבר היו בימים הראשונים אשר חלפו ועברו , בלבד אל ראשית ספרי לשמוע מה בפיך , בדברים אשר קיימים ועומדים לעולם — . אמור נא הנה אמרתי בהלכות דעות : כל האומר שהבורא ברוך הוא גוף ונעל תמונה , הרי זה מין . ושמעתי כי קס אחרי מים ריבי הוא אברהם בן דוד אשר וכרת ויאמר לאמור : למה קרא לזה מין , הלא גדולים וטובים ממנו האמינו כזאת ? אמור נא מה דעתך בזה ? איך יהיו שים אחד לאבוד מחשבות בעל כזאת , ולהלדיק שני הפכים בנושא אחד ? כי אם הבורא הוא גוף , יהיה גם כן מורכב ומחובר מחלקים ; וזאת הוא מחובר מחלקים יהיה גם כן מחודש כי ערש הרבותו לא היה מה שהוא

עתה

עתה , ויפיח גם על ידי זולת נמלא במקום וכומן , ומי
לית דעת יחשוב כותת ?

פלוני (אל לבו) מחובר , מחודש , נמלא במקום ! — מחשבות
וורות תשמענה לוזני , לא הבנתי דבר מכל אשר דבר !
האם מקפלסף הוא ? משה ! איך תניח לו לעמך ,
הנה אנכי בחתי אליך להשקך מיין הרקת של תורה ,
בדברים המקוקים ונערבים , ואתה נתת בדברים של אם
כן , אשר לא יתנו ולא יוסיפו לנו מאומה בידיעתם .
אי אנכי עוד מעט ויחללני גם מספרו מורה נבונים !
מה לעשה ?

מ"ב"ם מדוע נחלמת ולא תפקח פיך , מתחמין גם אתה בדברי
לים ריבי שהנורת ברוך הוא נוף ונטל תמונה ?

פלוני חלילה לי מהחמין בדבר הזה אשר אין לו שחר .

מ"ב"ם ומדוע ? ממה שחרת טענותיו ? ומאין הבאת מופת
נגדו ?

תלוני מופת ? הלא נראה בגלוי ריחוק הגשמות מהנורת ברוך
הוא , על ידי תורת משה רבינו , כי גם נאמר כי ה'
לם מוכלה הוא . —

מ"ב"ם (מלחק) מזה הבחת מופת לסחור דבריך ולא לקיימם
כי במקרת הזה מגשם גם כן הנורת ב"ה , בחמרו
שוקו לם מוכלה , ומולם נחמת חמר תדונינו משה רק
על דרך השחלה , כי האם הוא מעולה זך ונשגב מכל
שאר היסודות וכל לים ואים אשר יהין לקרוב אליו לא
ינקה , כדמיון הזה הוא ה' חליהיך חל קנא לא ינקה את
אשר ימרה את דבריו ויעבור על בריתו . ולו דבר
תדונינו משה רק לפני חכמים ונבוני דעת היה מתקבל
הנורת ברוך הוא בחריס נשגבים המרוחקים מכל
גשמות , אך עתה דבר לפני ההמון אשר לבבו עם
מהשכל רעיונות נשגבות על כן דמה לוקנו בליור מוחש .

פלוני (אל לבו) חי אנכי , מקפלסף הוא , מה תשוחחה
ומה תסמה נפשי בקרבי .

מ"ב"ם ומה, אם נאמר שנחסר פה כף הדמיון כאחר דרך הכתוב פעמים רבות, ויהיה תשלומו כי ה' תלפיך כאם תוכלה כוס.

סלוני (אל לבו) גם בדקדוק בא אלי, לא תוכל להתאפק עוד, יענור עלי מה לא תסיים עוד רסן לפי, אמר כאחר עם לבבי, כי קנאת ה' לנאות ותורתו הקדושה תעצם ותם, (אל מנ"ם בדוח גבוהה) לא כלוסוף אנכי ולא בן פלוסוף, כי אם נאמרתי בניתי, וזה שניתי קמיד. וכי תמרתי שהניתי בספרך מרחשיתו ועד קנו, היתה דעתי רק בדברים שנוגעים ברומו של עולם בקיונין ופתחי נקב, דיני קדשים וממונות ומה שדומה להם, למען תוכל להורות בין דין לדין בין דם לדם, ומה לי בדברים כאלה אשר שאלתני, מה יועיל לי אם אדעם ומה יגרע ממני אם לא ידעתים? על כן לא למדתי כלל הלכות דעות. ה)

ה) דאס דער פלוני גרמדי יעלט מום דיא רעדע פון מיינר גרמאטיקוין רעגל מיוט זיא זאהר מין היטא גרעהט, מוד וך נהדט גדרוגן פיהוט, דיא מוטוון דען מב"ם פיהון זו זאגן, בוויזט וויא ועהר דער פרפאסר מוטרם בקומט זין אום, מוד וויא ועהר מיר מיעהרט דורך גטוידט הט. דען ניכט מיוט דיון אענרן מונטרטעגליכר, ניכט קון וויא אזהר בויידיגן, מום וון אין וויא דורך דקדוק בוהרן, מרר גמר דמדורך מיהרי אמפיטרייטן זוידרוטן וויל. מיהר מבשיח מוד טקן פמר דקדוק שקשקשך זו וויט, דמט וויא זו גמר וך ערדריסטן עפנטלך איט דער מוויטהייט דיוך קרשך וך ריהאן, מוד מיהרן מונטרגבן טרטנטלך מוד איט שטרעגט אנגבפטהן: דיוס שטודיוס מום מין גרייל זו בטרמכטן מוד פמר מיהם, וויא וויל מר מיוג מוגריין, זו פלקן, זו פרקיהנטלך וך נייטלך אין פמוגיטר רמבינר מין מיינר דייטשן שטמט, עפנטלך לן דער שוהם מן שבת הגדול גטן דקדוק זו פרשדין, וומביל טר איט מלר שאלמיגקייט וך טרטהלטע, מיט דקדוק גטרכט זו המן, מוד דמאיט יש זייע זוהטרר דיוס פרטהלטע, דיוס פרגינגט נמך אזהר שטן זלון, טראמנלטי טר ניכט זו דיוך מוטוים: הייט וך מיין גוטשפטר זו וזהרן, דער, ווען דער רמבי לעכט השטט דען דיוך גוטשפטר פהרט אמכן אינטי, ווען

מ"ב"ם (אל נבו) הוא כדבר אשר דברתי: אתקב אלכי בהוף יעקב כוה! עתה הסיר משפוה מעלין והקדמה לפני ערוס כאשר ילח מעטן אתו, ואולם מה יעשה? מניחהו ואלך לדרכי? הלא לו יעמוד בדעתו ככותבים לא כן! לכבוד ה' אתקפק ואורהו בדרך זו ילך אולי לבבו ימין וכו ורפא לוי (אל פלוני) האם על לא דבר בדרתי ברחשונה לספרי הלכות דעות? הלא נותת הרשיתי לדעת כי זה ילא רחשונה לקדחת כל ימים ותים אשר נפשו חפצה ללמוד אתם ספרי, ובלעדו לא יבוא אתך בספר, וכן אמרו חכמינו המלקודיים ט), כל תלמיד חכם שאין בו דיעה נבילה טובה ממנו, —

פלוני לא נעלם ממני מאמר התלמוד הזה, וכבר נתרוצו חכמי ותורני ומני בקר היעב נאמרים שכונתם כמאמר הזה הוא: כל תלמיד חכם שאין בו דעת וכוח היולת הנבללת

ווער — ס ווער מהרן המו דער הערץ! — קיין מנדערער הוט דער ווירדיגסטע דער מענטן ד / משה רבינו!!! — נור רשעים / זאגט דער גדולטער רמבי / קענן איך דקדוק מבינתן / מוד יעדר רשע מיוט מין מדקדק; ניפט ווהר ליבר זוהר / דוך מוד מיך ווען מיין רשע דער קיין בעל אדקדק מיוט / דאך מיך אוס טעוואס פאן דער פרעדיגס דיעטע דקדוקמן אומגעט / איט מיינן ווערטן הער זאגן / דאמיט יעדר זאלבעט מורטיין קאן מב מיך דעם פרעדיגר — רשע מה הוא אומר מה חעבודה הזאת לכם / לכם ולא לו וכו' האם מיך מדקדק ווערן / ווערוך שטעהט לכם זו מיך ווערוך שטעהט ניט להם זו נישא? (זו מיהן אייגט דער ווילינר רמבינר) דען זו מיך מיוט דאך ניט הויך דייטש / בשלמא מוך משה רבינו מיוט קאן קשיא ווערוך המט על מין דער תורה גשריבן לכם מון ניט להם / משה רבינו המט ניט הויך דמיטש מוך קיין דקדוק גקענט / מבר דער בעל הגדה דער האט עם דאך רשע זמן / און וועלכר רשע קענט קיין דקדוק? אדד וועלכר מדקדק איוט קיין רשע? — — גוים ווירד יעדר דער זו דער קולטור מוזיר נאטיאן טעוואס בייזלוטרען ווינשט / איט איר דעם ווילינר מנטוורטן / האם דער בעל הגדה מוך גדמכטע פרעמד מנטוורטן זאגט: אף אתה הקהה את שניו?

ט) מדרש רבה שיר השירים פרשה א'.

וואלפס זאהן.

בגלגלת גם, להכיר שפלות עצמו, גרוע הוא מגבילה מפני שהגבילה בכל מקום שהיא מושלכת ומונחת על פני הדומן, ירחיק כל אדם מהלוך סביבה, ומכל מקום לא יבוא מקלה על ידה לבני אדם, לא כן תלמיד חכם שאין בו דעה יתעב ורגיל וולמו בדרכים לא טובים ויכוף מכשול על ידו לבני אדם אשר הינם רואים ויודעים קומו. — וברוך אלהים אשר הטה חסדו לי לזכות אותי בזכה כי ידעתי מך ערכי, ומעולם לא נשאתי רוחי לעלות מעלה בחקירות בנסגנות. רק קמים הייתי עם ה' אלהי!

כ"ב"ם לא טוב בעיני אשר נאצו תורני דורך, כי החפיצו דברים לא כן בדברי התלמודיים, אשר מעולם לא עלו על לבם. הניעה ורפה בכל המקומות אשר דברו התלמודים מענין דעה, ואמור מיט עלאת שכומו זה לדעת מך ערכו ושפלת רוחו כאשר נאצו תורניים הללה? רחם אמרו (נסם, נרכות ונסם, סנהדרין) אמר ר' אלעזר גדולה דעה שנקנה בין שתי לוחיות, שנאמר כי מלא דעות ה'. ויש לתת לבבך נם פה לבאר מלת דעה בידיעת שפלות הערך? כי, אם תחשוב כוחך הלא חטאת לאלהים! ופולם הסכת ושמע הגאור הנכון בדבר זה, אשר אני עתה דובר אליך.

אלוני תגבי תשמע.

(ההמשך בדפים הבאים)

תולדות הזמן

א

מהכנת בית התלמוד ווילנהעלמס שולע לנערי בית ישראל בעיר ברעסלויא, ומיום המלואים וכל אשר נעשה בו.

כה יקרו דברי המלך שלמה בפיהו: רצון מלכים שפתי צדק, ודברי ישרים יאהב, אוהב טהר לב, חן שפתיו רעהו מלך. רצון מלכים לעבד משכיל. וכי"ב, כלם דברי מלך הם. דברי איש יושב על כסא ממלכתו ודורש טוב לעמו. ואם כי רבים יודעים כוונות הפסוקים האלו, לא ירגישו בטיב ההרגשת פנימי היקרה, למירת ועומס הדברים ועומק, כי אם איש איש כמוהו, איש יושב על כסא מלכות, דורש בחכמה, וחוקר לחקרי הליכות עולם, ודרכי ומנהגי אלו, לבקש הצלחת עמו וממלכתו. כי האיש היקר הזה, הוא יודע את עול הכתר אשר על ראשו. וכמשא ככד יכבד עליו, כל עת אשר לבבו יחפוץ להטיב לעמו, וידו קצרה לעשות. ולפי כי רבה היא וגדולה המלוכה הזאת, ואין ידו משגת לעשות לבדו כל דבר, לתקן ולהכין ולהקים כל ענין וענין אשר הוא לטובת ארצו ויושביה, צריך להסיב תכסיס, ולהפקד פקידים אשר יעזרוהו. המה ישוטו בארץ, יגלו ויבואו, ויביאו כל דבר לפניו. ואז ירא ויבין ויתיצב ביושרו, ויפשוט שפוט בעין שכלו, לבחור בטוב הכללי, ולהסיר הרע. ולכן צריכים שיהיו הסרים והפקידים אלו אשר יעמדו לימין המלך, עמדים נאמנים בעבודתו הקדושה, תכסיס חכמים וירחי עלקים, תכסי חיל ושונאי בצע בל יתעלו מעל, בל ישטנו שטן, בל יסלפו תרחות צדק, בל יטעמו ויכזבו, בל ישכחו המאמינים חמונה וצלקס. ואם נחפשה בדברי הימים והמלכים הראשונים, נמצא אשר גדלו והצליחו, להיות להם יועצים

יועצים וסרים • זה הוא מדוקק בעון זה / וזה בחטאת זאת •
זה בצע בצע רב / וזה שינת חמונתו וולתו • זה שקר ותעב
חכמה" : ומדע / וזה הסבית שלום תרעו / בעבור הסבת
שלום שכנו • כל ימים ואים הביא דברין במרמה ומוך לפני"
מלכו / והטה חזנו ולבו לדברין / לבקוב ולחקוס כרעונו • ומה
רבו המעשים האלו אשר הביאו מורך / לעד ויגון בלב העמים
אשר ישבו השקט ובטח • ואם הרבו חרב ורעב / חרס וגרם
ורדיפה קשה עד אין מספר / ואם כי רבו הצרות האלו / ומריס
הן כלענה ורוש / לכל ימים אשר הקריבה / בכל זאת לא הרעו
ולא השחיתו כל כך לכל העמים / כאשר הרעו לנו / תנחנו ד"י
שם פוזרה בכל פאתי ארץ כלה / כי אמה לגוייהם ולמשפחותיהם
מלאו עור ותרופה ומנוח לכף רגלם בכל מדינה / ומחסה בכל
עיר זה בכה וזה בכה • לא כן תנחנו / עם נאלם / כי אם נגרשנו
ממדינה זאת נדחנו ממדינה לחברת / ונדחפנו מעיר לעיר •
ונהי שחוק לעמים / אשר תמרנו בצלם נחשה ונגור בקובם •
וכי רחם מוצל ד' עלינו / ונתן לנו רשות לשבת בתרנו / מה
רבו" היו המסים אשר נתנו תבואתינו לו / רב מערכת הארץ
אשר ישבו בה / ורב מערכת תנסי תרנו אשר יצאו לבית תבואתם
לבזות • וכל הצרות אשר מלאו לתבואתינו / בחו לרוב על ידי
הפקידים ויועצי ארץ אשר ישבו רחוקה מאלהים • כי מלבד
צלת העו לב למלך לעוב לנו / כי השיאוהו להרע וחזקו דבריהם
בקדושתם / הלשינו והוציאו דבה / דברים אשר לא עלו על
רוחינו / ולא נמלא סוס רמז בתורתינו הקדושה / ולא הזכירוש
ספרי תוכחותינו היקרים • גם השחיתו לב המלכים / ודברו
אליהם יום יום / עד כי שמעו לקולם / ועשו כרצון נפשם • —
לא כן עתה בימינו • ברוך ה' המרחם ! עוגים הם ימינו מימי
תבואתינו הרחבונים / מי בתים בחפץ חיים / לוהב ימים לראות
טוב / אשר לא ידע ולא ירין ההבדל הגדול הזה ? מי בתים /
אשר לו דעה ישרה / נפש משכלת ולב נבון / ולא יודה תודות
מלב לאל עליון על רב טוב אשר הפריד לנו ה' גדול הזה •
ובפרט בימי המוצל החכם והנדיק חובב הבריות ומשמח בעובם /
ה"ה המנוח יצחקפום השני / נשמתו בין נשמת הצדיקים
התמימים • — לר לי עליך משול ארץ מולדתי / לר לי

מאוד , מעי המון לי , כי הלכת מארץ מולדתי הנם כי נכסך נעוב מלון , ואתיך כיקר יוסד על כסא מלכותך פרמה , בכל זאת לא ירפה סברון לבי ופלעי , כי לא וכנת לרחות ולאסוף פרי נעוריך , נעט נאמנים , אשר נטעתי בימין לדקך וכנכם תפנם לעשות רצון קונכם לבדו — — סברך הרבה מאוד , כי רב טוב עשית בימי ממלכתך המעטים , ומי יתנני — לך נדבקה לשוני לחכי , וברוני נחר , רבו דמעות עיני , ועלמו מחמות לבבי נוכרי נויעתך ! — תנה הלך רוחי ? שובי נא , שובי , אל תחבא ואל תתיר מתק שחקתי היום — . אל נא אחי , אל נא ירע בעיניכם כי עובה רוחי לותי בדברי הקיסר ז"ל , ותעוף עלי קברו לבכות ולקונן על עזבונו , כי מר למר , בכל עת זכרי בו ובמעשיו אשר עשה לנו בחייו —— וברוך ה' אשר נתן לנו פליטה גדולה תחת ממשלת פרייסן יר"ה . תקומינו לא נכונה , לא תקום ולא תעמוד המשטנה , עוכות רבות הטיבו לחמנו מלכי פרייסן הרחוקים , ורב מכלם מטיב לחמנו היום המלך האדיר נמלוכה החזק מכל ומוהב לבל , פרידריך וויליהעלם השני יר"ה . סוף לוה נמלוחו מיום ח' סיון העבר להטיל עם היסרלים היושבים פה , כאשר הודעתיכם כבר , ונוה להכין בית לימוד לילדי העברים , דרוך על הלבים כי היה רצון מלך לעבר כישכיל , כי נתן מלוחו לקשר הגדול הודב בעברים לקהלה דורש טוב לעם ישראל , ה"ה המושל כמשנה למלך במדינות שלעזיען גראף פאן האייעם עקסעלענץ כי לא לחר ולא עכב המלוה הזאת , לא גם הקחתן וחתם כי נחם ממלוה לידו , ומלגלין וכות ע"י וכלי , ודבר טוב למו אל המלך , והמלך האדיר שמח להושיענו , שמע דברינו העושים , המשמחים נפש חוסכת עשות חסד , כאיש שומע עלת רעהו . אוהב טהור לב , חן שפתיו רעהו מלך . ויחסוב מחשבות רבות להקים ולסמוך לותנו , ולפי כי רבו מעשיו , לא מלאתו לחים יקר רוח , לוחב התנשים ומשחת לעורם , ה"ה הקאמער קאלקולאטער ואסעסאר נחשיפת קהל היהודים ווערשלויז ומדינת סאקסן לימאער מאן . רצון מלכים עשה , פרק ודברי ישרים יאהב . לוח ערך ויגע לחקן הכל נכוחים . ויהי ברחוקו כי רבה היה המלאכה הוחל לעשותה

לבדו

לנדו / וכי נגדל הוא דרך הגידול והחינוך בני עמנו / מעמו / ולפי שדעתו רק להטיב ולא להרע / הניח דבריו לפני השר הגדול והקחמתר / ונתנו לו לעזר לו מבני עמנו / חכמים וגבונים וידעי דעת / כ"ה שני פרופסים האדון ווארנורג והאדון פעטשעל / ר' מנדיס דאנילעה ור' ליב דאסס *) למען ירחו וישפטו עמו אשר הוא לעובדת ד"י לפרים כבודנו ולעסיר חרפתינו • גם הוסס האדון הפרופעסאר נעדיקע מורה לבית החנוך המכונה עליזאבעטינישעס גימנאזיום בין עדת מנהיגי המדרש / כמה הקנו וסדרו ביחד כל דבר על מכונו / להיות מורים הגונים ורחויים לחינוך הנערים הרכים / ולמדם בפי ערכם ולפי שנותם • וכבר ידעתם כי רשם להמורים האלה הוא ירידתו ביקר המשכיל וסופר מהיר ר' יואל בהר"ל / אשר גם הוא הוסס בין עדת המנהיגים / ומשנהו היקר החו"ב מיכאל אלקנה מליסא • **) ואלה אחרי ינועון רגלם אשר יגעו המנהיגים למלוא מולת הכסף להבולאת ואחרי כתר ב מלמדים כותבים / וחוזרי חשבונות / ומוסרי המדות / ולומדי לשונות / וכי"ב • גם היום שקיעתו / גם היום העונג הזה • היום יום ג' ט' א"ש הקנ"א אשר יסדו וחכמו ומלאו הבית הלימוד הזה / בשעה שליש אחר חצות •

בן היו נפשים מנהיגי בית הלימוד / ראשי הקהל והעם מיכאל / הס והסיס ובניהם / ונפרט התלמידים אשר ילמדו •

---

*) אפשר נקרא שמו בטעות ר' ליב סיפרה / אבל עתה כאשר נוח המלך בקבורתו שמחה כל בית ישראל אם יהם מיחה לו ולמשפחתו לנוך דורים • שיגה הוסס הזה בשם החכם • על שם האדון יקר הכוות וכנבד / דאהם ישל דרש לחטובה כל עוך לעיונו / וזה שמו לעובות זכרון • ומי יתן ויכילו רבים טובות כאלה ויתקנו בהם לעשותם ולשמלם • —

**) גם לדעת כי לעת כזאת בבר הלך לו ר' מיכאל הל"ל לעיר מולדתו ליטא / ותחתיו נמחר מלא עדת המנהיגים ידידנו היקר ר' אהרן זוגלפעזאהן נמולה בבית החנוך הנ"ל • גם תחת האדון נעדיקע אשר הוסס לראש בית החנוך בעיר בוילנן / הוסס עתה מלוה פרופעסאר תונב בעקעלאר אם מאנדאלעיפן נימאזיום / ליועץ בין עדת המנהיגים • גם נוסף עליהם עוד הקנין נעים זמירות ר' ליכטן מ"ם ליועץ החנוך •

ילמדו בו / כשלושים ומאה במספר / הנערים הלעזרים האלו / כאשר שנים שנים / ובין מנה ומנה מוריהם וסופריהם וכו' כולם מלובשים בגדי יום טוב / והשמחה היתרה פניהם / להבחות ולבשר רב טוב לישראל • גם היו תנשים גדולים וכבדים מיושבי העיר פחות ובנגיד ופרקמים היושבים בשעלות הממשלה ובסוד המלכות / ועומדים בצפץ / גם מורים רבים אנשי מדרשים / ולפי שלא היה הסר הנכבד גרלף פלייעס בעיר ביום הזה / להיות בהתסיפה הזאת לכבודנו בסוד פניו / שלח תחתיו לנו לכבדנו בהתדון היקר יושן המשרה והממשלה הנדרשת • מי לא ישמח ברחותו תסיפה נכבדה כזאת היום / וברך גם המלך גם שריו ועבדיו ויתפלל בהצלחתם ותריכות ימים / כל לבבות דרש יחד להגיד לפני מחשבותיהם ותור פניהם להלה ולשחה •

וידבי בשר נתספו כולם יחד בכל החדרים / וישוררו המשוררים שיר חדש *) לתנוכת הבית אשר שר לכבוד היום הזה ולכבוד הבית פתדון קלמער סעקרעטער בוערדע • ונגינתו מלאת המנלח בנגינות התדון הילדעד מלייפציג עוטים הם גם שניהם יחד / כי עוררים הם נפש השומעת נגיל ורעדה • ויהי כהלותם לזמר / וינוח התדון קלמער קלקולאטער צימטער מאן רתם למנשיני הבית הלימוד הזה / ויעמוד על העמוד וידבר מאמר המילואים • היו ולבו שווים לטובה / וכאשר ירדו דמעות מעיניו מרוב התדוה אשר לו מהשמחה הגדולה הזה / ותכני לא יכולתי להתאפק / ותתך דמעות שמחה / כי זכיתי לראות ולשמוע דברים נכבדים וטובים מלים אשר לא מעתנו ומלמונתנו הוא • יקרים הם דבריו / ומכני תעתיקם לטען יקר לוהו בני מאתנו / ויהיו לנפש עליהם למשל — הם לבנו נקרנו ותשימתו דברה רוחו • וכמים חיים הנגרים לשתי נפש עייפה / כן נתנו דבריו אפיו לכבד טוב לישראל • וכן דרש לחריו הפרופעסאר והבר למנשיני בית הלימוד הזה התדון גערדיקע • דרשתו מלאה חכמה ודעת בלהות לשון / אך גדולה היא / ולא יוכל להעתיקה כלתה לעת עתה / לכן לקח ממנה רק מיזה ענינים בכלל / להעתיקם

*) השיר הזה נדפים בדפים הבאים •

להעמיקם , להקים מהם על הנשארים . שלחו ואת ישראל , להרחיקם כי רבים מעמי הארץ מנשים יקרי לב מבקשים להטיב עמנו לקרב הגלחותינו ועוררים תוכחתנו לעזב לנו — ואחרין דרש ידידנו היקר המשכיל ר' יואל בר"ל . ומה תומר לכם , הן ידעתם את הלים ואת טיחו הטהור והנעים , גם מחשבותיו גם דבריו . ואחרין המורה הנכי היקר המשכיל ר' מיכאל שלקנם מליסא . ולפי שהנשים האחרונים מבני עמינו הם , לא יכלה הדבר בעיני ישראל , כי דברו לעוב לנו . ולכן לא העתיקם . ולבסוף קרא ק' מהנערים אשר ילמדו פה , שיר קטן אשר חבר הפרופעסאר , אחילמו תודה להנקראים , על שכבדו תוכנו בבוד פניהם , וסופו התעוררת לאחיהן לעוררם כלמו לעשות ככל אשר נאמר ונעשה להם .

ויהי בשלוח לענות , וענינו המנהגים שנית בשיר וקול . כולם שמחו בשמחת המילוחים , בקטון כגדול , כעשיר כרש , כישראל ואינו ישראל , אכלו ושתו מיני מטעמים ומגדנות וענו ואמרו : יחי תרוננו המלך פרידריך ווילהעלם הנכי החסוד מכל תלוי ממשלתו וכסאו ירוש בכבוד , יחי תדוננו אשר הגדול הנכבד גראף האיינם , וכל מנשים יקריש , אשר שמחו בחנוכת דבית הזה , ותקוש ותעמוד בנית הזה , ויגדל ויעשה פרי להחיות עם רב . אמן אמן . ובלבתם נחלק להם המטבע אשר נטבעה לזכרון היום הזה *) .

מספר הנערים אשר באים בנית הזה ללמוד , המה כשלושים ומאה , מהם שנים ומעלה . גו ילמדו מוסר השכל , תורתנו הקדושה על דרך יד ויבר , נקי וברור בפרושיה , דקדוקה ולחות לשונה , גם בניתים וכתובים על דרך המעולה הזה

---

*) זאת היה המטבע אשר נטבעה לכבוד תגון הבית הזה . בעבר הא' נפקד פתוחי תוקם : חני בעז יבנה , ועלין הולך בלירה רבה קטנה לשחות ולעשות פרי טוב . וכתוב עלין הפלירה זאת מפורסם היה מנרחף האיעם (פאן בראף האייעם פערעלנט) ובעבר : הבני תרות : היוקוש מ"ם תקניא , הוא יום המילוחים מבית לימוד (וויללעלמם סולע) בני פה נרעפלוים .

הוא • לעזות לעמים / חכמת החשבון והמדידה / ידיעות
הליכות הארץ בכללה ובפרטה / מקולדות ומשלחים / כל דבר
למיכהו / מחלקת הארץ למלכיה וערים / ודרך ממלחם /
דברי הימים / ידיעות ספור ולימוד הטבע וכי"ב • דבר יום
ביום מסעה תשיעה עד לפריס / ומסעה שניה לחר חנות עד
שעה חמישית בערב •

האנשים אשר אין ידם משגת לשלם דמי הלימוד / ילמדו
חנם אין כסף / ואשר ביכולתם לשלם / המה
בשלשה מדרגות / לויה יקנו ת' ר"ע ויוקר מידי חדש בחדשו /
ומעה ד' שלישים או מחלה • גם הילדים בשלוש מדרגות נחלקו /
ולכל מדרגה ומדרגה מלמד מיוחד לה / וגם ילמד המלמד על
סיבקרו המורים הגדולים ויבחנו התלמיד / אם ראוי הוא
להמדרגה הנעלה ממנה / ואו יעזוב התחתונה ויכנס להעליונה •
הביקור והבחינה הזאת תהי' מידי שנה בשנה •

וכמי יתן שנשכיל טוב בשורות טובות ונחמות • שלם דברי
ידידכם הדורש ומבקש טובת והשלמת עמו ישראל בכל דור
ודור / נפש אחי תמונתי יוזל ראבנאוויי •

מאמר המילואים

מוויל העלם־שולע

נאמרה מאת הארון ציממער מאן קעניגלישער
קאממער קאלקולאטאר ואאסעסאר באסיפת קהל
ישראל בברעסלויא וראש למנהיגי הבית הלימוד
הזה •

הן זה דרך כל ימים זחים / גם כל עם ועם לשמח שמחת רבם
ביום אשר יקחיל בו עתו לעובדו • היברעו היום בתי
ישראל

ישראל היושבים בגרעסלויא / ביום הזה למה לעשן כל בית לימוד לילדיהן ? הגראף כדבר הגדול הזה מיום הוסדה המדינה הזאת עד עתה ? לכן נתאספו פה האסיפה הגדולה והנכבדה / לשמח בשמחת המילותים . לו יהי לפל ידי למלותי כאשר עם לבבי לעשה / ולהפיק רצון מעליכם / שתשמחו גם אתם ישרי לב / כאשר שמחתי אני כי נכנדתי בכקודה הזאת / למלות המילותים האלה .

כי אנכי לויתי מאת האר הגדול והנכבד / המושל כמשנה למלך במדינות שלעזוויג / ס"ה גראף האייעם / למלות ולאחך הבית הזה / ולייחן הנערים ביד המורים . ומי יתן ויתנשא לשוני הניון לבי / מחשבותי הנדולות והנשגבות הרחיות להיות הזה על הבית ועל מכינו / לאחר פעולות רבות להקים בית הלימוד הזה ולהגן עליו . לך ידעתי כי קלה לשוני / ולא תוכל לפרטן בשמרי ספר ודברי נועם לאזן שומעת . לכן לקלר דברי כל מהי לכם / יקרי ! למשל / ואך את זאת אביר : כי הבית הזה / בית ליהוד יהיה . בו ילמדו נערי ב"י חכמה ודעת / לדעת ה' ומצותיו / למען ייטב להם ולאחרון מולדתם כל הימים / ויקרא שמו ווילהעלמס שולע / על שם מלכנו הטהור מכל . זה שמו לעולם / וזה זכרו לדור ודור .

דו סוכן מרום / אתה תאיר למשה נדיבך / בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך / אתה ה' מלא נא דבריך היום / כי גם במקום הזה לשמך ולזכרך הוא / אתה הוא ה' אלהים לכל בשר ולכל נפש אשר תקרא את שמך הגדול והנורא / ושמע מחימות כל ימי חשר ירחקך על כנין / וחכמתך ועושך בלבו תקפנה / אתה קראת לבב מנוס ומחשבותיו / ותברכהו כי ידריך בניו בדרך היסר ונכון לכל . אנא ה' דרך כיוס הזה המעשה סיקר והנכבד אשר אתנחנו עושים היום לפארך / ולגדל שם שמך / שלח ברכה והצלחה לבני עמך אשר בחרת לך מתו מכל העמים / והופעת עליהם רוח קדשך . שמע נא תיר חדש מיך יומרו לך הנערים ברכים ויללו שמך הקדוש . הושיענו / זשלח לנו מוריש לדיקים ויסרים לאחך ולגדל ולפאר הנערים לכבודך / ושמוך ידיעת נעוזך . ה' שמע קול תפלתנו וענה אמן .

ועתה

ועתה מסיס פני תלויכם המוריס היקריס / ותתן בידכם הבית הקדוש הזה והנערים הלעירים התלו • רבה היא המשא אשר נשאתם על שכמכם / ואם לאט לאט תנהלו לרגל המלאכה ותמלא חובתכם / רבה תהיה פעולתכם / וזכרכם לעולם תעמוד • קחו נא את נערי תחיכם מידי היום / לגדלם ליהודים ישרים / ולאנשים טובים / וחנכו אותם לחברם בחכמת תנאי הממשלה • ואת ואת תדבק / לך גם תשביעכם ה' היודע כל / כל תקל העבודה הנכבדה בעיניכם • הממשלה היא נותנת בידכם הילדים הלעירים האלו / אשר תגדלו להיות לעם / לשמור ולעשות רצון קונו / פקודת מלכנו אשר יחסו בנלו • לכן שימו עיניכם ולבכם עליהם / התאמצו כל יכלתו בעון / כל יפלו בפחת • וכל דבריכם ומעשיכם יהיו בלב הנערים ירפא / התמדה / התאמצות / יגר / שלות רעים / והתבת קדם ושמור מלוא •

ואם ים את נפשיכם לעמוד על המשמרת הקדושה הזאת / ולמלאות את חובותיכם בלב שלם / נשוו הנה נגד כל הקהל היקר הזה / ונדרו לה / נועל כל עוד / ותקעו לי כפיכם / כל יפול דבר מרצה *)

ידעתי גם ידעתי מוריס יקריס / כי מעט הוא משכר אשר יתן לכם הקהל עבודתכם הקשה / ומי יתן להוסיף לכם כהכפל וכהכפל • אך זאת נחמתי כי ידעתי כי לנפשיס חכמים תאכס / ולא תשימו לבכם לשכר / כי אם לרב הנרכה אשר תקבלו ברבים / והעוד החמתי אשר קטינו את נערי ב"י לעוב להם ולאחרים כל הימים • המה ירשנו לבכם / המה יחזיקו ידיכם / המה יפילו נפשיכם / וימירו כל יגון מפניכם ויקויס בכם דברי דניאל החוזה / ומשכילים יזהירו כזהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד •

ועתה נניס נתהבים שמעו לי / הת לכם בית הלימוד ומוריס הנוניס / הטו אזניכם ושמעו לקולם / אל תקציטוס /

אל

---

*) ויקמו המוריס הלתשוניס / וינשו אלין / ויטימו כפס בכף המזבר / ויתקעו מ על דבריו •

אל תמרו נפ / ואל תקשו ערפכם • התמלו התחזקו / שמעו ועשו לדק • תסנו תנותיכם וכבדו מוריכם / והיו בתכנה ותחזה לים לת לחיו / ואל תמנעו כל לים / כקטון כגדול • ודעו ורחו כי בני תדם כלמו / תחיס הס / בני תב תחד / על תלטיס חיים / ומלך עולם / הוא בורתנו הוא יוצרנו • ולזכרון היום הזה / קומו בני וקחו מתת עדתכם ישראל מנחת הזכרון הזאת *) ורחיתם תוקף וזכרתם ועשיתם כל הדברים תסר לתרתי לכם •

ואתם תנות סבניס שתו ידיכס קוסס לתל עליון / ותנו תודס לו כי נתן למדינת שלטיען סר יקר וכבד תדוננו המוזל כמשנה גרתף תלייעס / תסר סס עינו ולבו עליכס / עס נעוד / תף כי רבים הס מעשי האמשלה קחת ידיו עד לין מספר • להקריב לת ערכס / תסר ילתו מכס / מלבד כמקדס לנשי שכל / תף גס עתה לנשים מלומדים / יודעים במלאכת מעשי יד / ומלאכת מחשבת לעוד להס ולתרן מולדתס •

אמת הדבר כי לת יעשה הדבר הגדול הזה נקל / ובימים מעטים כאשר נחשוב ומנקשים לרחות במברה בימינו / כי כל ההתחלות קשות / ורבים הס הדעות היפות והתמונות העפלות תסר לתנשים / מנשים הזקנות ומהמניקות תסר הניקום ביולדותם / תף תל תעללו להחרימס הסירו כל תבן נגף ומכשלה מהדרך תסר ילכו בו בניכס / תל תערבו ועל תתרדו / כי לת עת האסיף היום / כי תס עת זורע זרע / זרע קודם בתלמי לב הנער • התחזקו / ויקויים בכס הלוך ילך וכבה נפש מסך הזרע בת יבוא ברנה נושת תלומותיו • התמלו ותמלו בניכס • תשריכס / ותשרי בניכס ובני בניכס / כי הקשרו על דלקות בית הלימוד • כי מולתי (תשרה התכמה) מלת חיים / ויפק רצון תה' • והיה תף כי רתשיקכס מלער / תחריקכס יפגה מתוך •

---

*) היה המחבר תסר נזכרה לעיל בהתגרש •

ב

פראג א' דר"ח אייר תקנ"ג .

לא יום בבורה היום , כי קרח ה' לנכי ולהספד בתוך עירנו ומה המוקח לתוכינו הנחון הנ"ד מוה"ר יחוקאל סג"ל לנדויח ז"ל . כשלשים ושלש שנים היה מורה לדק בקהילתינו , ולפנים יצב על כסא הורחה נ"ק יחמפלי במדינת פולין . העמיד תלמידים רבים והיה להם לדיק וירח חלהים לח נשח פנים לכל חים , ולח הכיר שוע לפני דל . ימי חיין הין ע"ה שנים . —

ב ר ע ס ל ו י א

באור ליום השלישי בשם עשרה לחודש חשון יום ה' המוקף לתכונינו הנב"ד בעיר הוחת הקורני מוהרר יחזק יוסף תחומים ממשפחת פרענקל , בן שבעים ושנים היה במוקו , ושלשים ושבעה שנים יצב על כסא הרבנות פה העיר . ולים יצר והולך תמים , שונח בלע וירש חלהים היה מנעורין עד יום מוקו . מכספו נתן לדל וביתו היתה פתוחה לעניים ונדיונים . על כן לח ימוש זכרו ממנו ומכל יודעיו .

בקורת ספרים חדשים

עמק הבכא מספד תמרורים ליקרא דשכבא רבינו הגדול וכו׳ / אשר דרש במקהלות עם ה״ת כבוד הרב השלם הכולל החריף הגדול מו״ה ברוך נרו בהחכם המפואר רופא טבעי וחוקר אלהי מו״ת יונה ייטלש נר״ו וכו׳ • פראג שנת תקנ״ט לפ״ק • *)

כעולם לח נתחתח מחמר חו״ל לגבי חריפתח שנשתח כנדרוש ההספד הזה המלח שעות והגל ורעות רוח על כל נדוקין

---

*) המחבר שלח לנו את דרוש ההספד הזה / ויהי כאשר קראתי בו שניה ושלישה עליה עמדתי משתוממים וכחלמים חשר אין להם פה / לח ידענו מה היה לנו / כי היה נדמה את החיים הזה ואת שיחו זה ימים כשנים שהיה שומע הכמה וכוחר בהלהן עוכיר וחבין בחכונה / וכמה מחקנים שלח לנו לחזר בם דבר דופי על דורנו דלשון בחלה / ובפן כוהו ומר נפשו על מנלי פניה בשורה שלח כהלכה ועל כת החנפים והכזבים / ועתה כעבר פיהו לנלי חוק לחלל מלך רק חשר חין בו מועיל / לתת יד לכסילים ולהקפיאר כחריפות של שעות • כל זה רחינו וכלמנו וכושם פנינו כפחמו / כי מכי חים מודענו יצלח כזה וכזה • עודנו מחריפים ומשחיים לח ידע מה נדבר ומה נלטדק הלים הזה / ממנו ידענו לנו כי / והנה חנרת שלוחה חלינו וכל נקודת מלחת נחלה ותוכחה על הדרוש הזה • כלו כליותינו כחיקנו / כרחותנו חין הפחים כדורש את ריחו בעיני כל מבטיל מנין / נכחרו רקמנו עלינו / ואמרנו לל יודע החולה / הלל לחיים רעגו הוח • לכל מדת החמת ולהבת הנדק עשתה כנו : מה זה תעשו ? למה יחמרו הנריות משל פניה ים בדבר / על חנשים לחרים יעגו קשות / ועל פולת חנשי סודם תבבה לחבה / לל כן חמר חני הנבואות על כי ה׳ / נקרובי חקדש ועל פני כל העם חכבד • לל חמרנו הנה תבוח הבקורת לעין כל / למען תהיה נגו לעדה כי לחבנו את החמת יותר מכל • ומס ילבו הדבר בעיני המחבר ויחר לו / הלל ידע כי נם לנו היטב מלה לפגוס בכעודו / לכל מה שעשה הוח הבל לו את הרעה הזחת על כי לל שמר לת פיו ולשונו ושמה לת עצמו לעין העדה / ונחנחנו נקיים •

דברי המאספים •

גדותיו ואין בו דבר טוב אין גם אחד , אבל לזה יקרא בחמת
הספר שלא כהלכה , כי גלה הסורס פנים בתורה שלא כהלכה ,
הן בתורה שבכתב הן בתורה שבעל פה , ובזה תלמידי חכמים ,
כי אין לך בזוה תלמידי חכמים יותר מזה , לסלף ולהסתית
דבריהם הנעימים והמתוקים כדבש ט"י פירושים זכים ורקיס
מדעת , ולהתליק במקומם בשקר שאין לו רגלים . על זה
אמר הכתוב הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע , שמים מר
למתוק ומתוק למר , וויל להאי כסופא דרבו כד חוי מלין
כדין יוצאין מפי תלמידו בתביב , לזה קויתי לעשות ענבים ויעש
באושים , וויל להאי כסופא דמרי כד חוי תוריתא קדישא בידוהי
דמסתבא המקנא ומסתא ממרות ס' תחרות שהורות המוקקות
שבעתים . גם בידיעות חכמות ולמודיות אשר גם מלא פתח
דברין דברי הדיוט קופלים בראש פתיחתו *) , באמרו על הת
דתני רבנן בסנהל ד' דברים בחמה ליקה , ,, הנה דברי חו"ל
,, אלו קמוסים מאוד לכל רואה שאלו לקוי החמה בספה
,, ובמלוכות אבל , והלא לקה החמה מחוייב מתנועת וגרמי
,, השמים וכסיליסם , כאשר ירח מכסה תור השמים לעינינו ,
,, או יום חושך בלהריס , והלא ע"פ חכמת מהלך הכוכבים
,, והלוך החרן ידענו ערש לקוי החמה או לבנה מקי יהיו ,
,, ולרוב פעמים ידענו אם היה (ל"ל יהיה) חלי לקוי או רובע ,
,, וכדומה אם לבני חיירחפא , לאויל , לאפריקא או לאטריקא ,
,, או לכלמו . ,, רואו אחי ! והסתכלו על הקטני המסכיל
הזה אשר נורא תרגום בקרב הארץ ! כי יוליך את החמה סביב
לארץ בתופן שתעמוד מול יושבי חיירחפא ומול יושבי אמריקא
בעת אחת , הזה נגד חקי הבריאה אשר הטבע היולר יתברך
בעולמו . גם באמרו ולרוב פעמים ידענו העיד בפניו שהוא
בחמת לץ ידע ולא יבין מלומה מחכמת התכונה , כי התכוניים
ידענו

---

*) הנה בראש הדלות נמלא מלא פתיחה בתורות גדולות , ות"ל אין זה
חלק מהדברים עצמו , ואע"פ לא נרמז בכל הספר , ואין גם מקום לזה ,
אלין מתחילים דברי הדלות , גם זה בכל ובעוף רוח במגיד על מנהג הדלות
שהוא במנהג הזה .

ידעו תכויר שם יהיה הלקוי כולו או חלי או רובע . למנם
הנפלא מזה הוא התיכון שמפרק , בלמרו כי כן פירוש הנמרת ,
„אב"ד שמת ואינו נספד כהלכה , כלומר שאין חומרים לף
„נהספדו הלכה משמו או מת הוא בודאי ואו אינו הוא השמם
„לנתק ולהתיר ומחו להו בשיתין פולסא דנורא ולמרה לה פוק
„וחשבר " רחו נת לחי , והשתוממו על הפליסוף החלמי
והתחכמי התריף הזה ! מעו לאו הקושוא במקומה עומדת ?
הלא התחת החמם על החרן מחוייב מתנועת גרמי השמים
ובפילוסם , כדבקיע וורח השמם ונח השמם ואל מקומו שוף
זורח הוא שם , ואיך אפשר לומר שאינה רואה השמם לנתק
ולהתיר ? הכי נדידה תליא מלתא ? ואיפה מסתחר ואינה
קברה ? נם איך אפשר שכופין אותה ע"י שיתין פולסא דנורא
אחרי אשר היא בעלמה אם בוערת ? — ונתמם דברי חו"ל
ערבים ונעים לאומריהם בעלי חכמה ומופר , אלא שהרואה
לפרש אותם ככתבם וכמשמעם אינו אלא טועה , ויען שהם
נחרו תמיד ליסות מוסרים במשל ובמליצה ובחידות , ועל
דרך שבתוב לדקחת מוסר השכל לתת לפתאים ערמה
להבין משל ומליצה דברי חכמים וחדותם . יען באמרם
בשביל ד' דברים השמש לוקה , רומה זה : שבאותו המקום
שאלו הדברים נעשים רחוי שאל קופץ עליו נהרס ושיתפך
השמש לבלתי קרות בבלה אותה , כעין נערה המאורסה
שנעקה בעיר ואין לה מושיע שזה מעיד על רשעת יושבי
העיר ומדותיהן הגרועות , ולכן אינם רחוים לרחות בחור
השמש וליהנות משפע ברכותיה אשר שם יתעלה מריק על ידה
על הארץ . וכן אב"ד שמת ולא נספד כהלכה , שאין להחליף
כמו שעשה הדורש זה עם מלת כרחוי , שלא ענינו כפי הרגיל
בין אנשים בעלי מדות טובות אוהבי מוסר וירא ה' ; *)
זשם לא יספדו אנשי העיר על אב"ד שמת , זה לי אפשר
ר' א ב ו 6 אלא

*) אולי כראוי יתורגם בלשון אשהדוך אחאם אלף בהלכה יתורגם בלשון
ימך ברוך , וכן פי' הלכה כאלף , כלומר לאחר שי מרגיל בלכה בזה העניין ,
ימך ווען ריכטען איך דער גברויך .

קלח על פי ג' חופנים / אז שלח היה המת רחוי לכך /
ואוי לעיר שיושביה ממנים עליהם רב שאינו הגון וכשר / בודאי
שדרכיהם נשחתות מאוד מאוד / ואינם רואים בתוכחת איש
ישר וטוב ; אז שמוח היה איש לדיק בעלמו / והנה הוא לבדו /
ואין איש שם על לב / הלא כעיר הנדחת מחשב העיר הזאת /
וכמהפכת סדום ועמורה קנוח עליה ; אז שנתמת חכמי העיר
מתימים על לבם ההבדון הגדול הזה ורוצים להספיד אותה
כהלכה / הלא שתין בהם איש היודע להספיד כראוי . והנה
לף שטוב מאוד לדור בעיר גדולה של חכמים ושל סופרים /
מ"מ לפי שהמניעה הזאת היתה תלוי' במדות / כי אם בהשכל
ודעת / ואין בידי אדם לתת לעצמו המדות ההגונות האלה /
ולהפיס עצמו חכם או למדן אם לא וכאן הפס יתעלה לכך /
הנה אין לקבל את האור בעבור חסרון ידיעת יושביה / ובפרט
כשהיא מלאר / כי מלה נכפיס לבית הספר ובניהם תלמיד
מצויל אחד . ואמנם כשהיה המת החשוב הנ"ב בית דין / שהוא
הראש הממונה על אנשים אחרים אנשי סיעתו שמועל עליהם
לסייעו בעבודתו עבודת הקודש / ואע"פ לא נספד כהלכה /
בודאי זה ענין רע מאוד / כי אוי לעיר אשר אנשי בית דינה
המה הבוערים בעם וכשילים אשר ישנאו דעת / אז שמתוך
קנאה ותחבת בצע אינם חוסים על כבוד רבם שנפטר / אחת
אשר מלפנים ובעודנו חי כחשו לו והיו מלקקים עפר רגליו .
והיינו דנקיט אב"ד דייקא ולא אמר על לדיק שנפטר או על
אדם כשר או על ת"ח / כמו שהקשה הלורש הממשש בנהריס
כאשר ימשש הסנור בחפילה / כי אולי אין בעיר הזאת אשר את
שם הלדיק לים יודע להספיד / ואין בעבור זה לקבל אותה
וכמו שאמרנו ; ואין צורך כלל לפירושו העקוש מאוד
מי יחפלנו . אבל זה דרכו תמיד להיות נוחן טעם לפגם
במאמרי חז"ל על ידי פירושו החפל / ועולה ביטולו כמבושל
תאנים ופלגים במורק של ריר חלמוש . אמרו ז"ל דבר מתוק
מאוד / כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו /
כי הוא המביאו לחיי עה"ב / זה עקר כל האדם אשר בשבילו
נברא בע"ה להתקין עצמו ע"י פעולות טובות ונכוחות להיות
מוכן לחיי עה"ב / וכדרך שאמרו ז"ל התקן עצמך בפרוזדור

כדי שתכנס לטרקלין ; ולא אמר שהוא טוב מאביו המולידו ,
בהיות שהיי עו"ה הוא המה טובים ומיטיב מהיי עו"ה , כי מ"מ
אי אפשר הכנוס לטרקלין מבלי עבור ברחשונה דרך הפרוזדור ,
ולכן אפיו ורבו הועילו לו שניהם כאחד ; ומה שאמרו את בן
חבירו ולא את אחד מישראל כמו שהקשה הדורש בסוף האגדתו ,
ליישב מעליית נקטו , כלומר אע"פ שהוא בן אבי אחר מ"מ הוא
כאלו ילדו , גם לא אמרו את בן אחד מישראל , כדי ללמד
בלשון קצרה . אמרו לו אחי ! היש סברת הלוסף ועקומה
יותר מזו , שהוקשה לו אבי האב ת"ח הוא כאלו ילדו , אבל
אם אינו כן ליאות ! הכי נמי וה לא יהי' לאוקמי התלמיד
חועלת גדולה מלמוד התורה ולא קניאתו לחיי עו"הב ? לא
דאיתי כמוה לרוע כי אם סברת הדורש , שאם יש להרב בניש
או הוא כאלו ילדו , אבל אם אין לרב בניש אינו כן ! אלא
המה שתי אחיות תואמות הנולדות מפי' העקוש שעשה כאלו
ילדו שהוא תואב אותו כבנו , מה לנו ולהוקשו ואת ? —
גם נעוכדיה דר' יוחנן דמוק הדורש על לא דבר , כי ר"י
לוער על דהוי ליה בנון ומתו , אמר מה אנא לעלמא דאתי ,
כלומר במה יוכר שמי לטובה , אמרו לו תלמידיו , רבי מיתיב
אנו תוהים , כלומר על ידינו עשית לך שם בארץ כי הרבנת
תורה בישראל . לא נח דעתיה , וזה מעיד בחמת על תסידותו
וך שכלו , כי אף בא אחר ואמר לו תלמידיך הרי אף בנין
בודאי שהיה נח דעתו מזה , כי אמרי אינשי שים לו תלמידים
רבים וכן שלמים . ולפי שבי התלמידים עלמה היה המחמר
הזה מחמר של גאות ועזות גדולה לאמור שבזה קנה לו שם
שהעמיד תלמידים רבים , ולכן לא נח דעתיה , כי ווי לההוא
בקופא דרגא כד חוי בעלי מדות גרועות בתלמידיו , שוטה
וגס רוח הוא עז פנים או חוצף או הולך רכיל וכדומה , כי אין
יאמר ויקנאם בלבו שהרבין תורה , וכבר אמרו שם אין דרך
ארץ אין תורה . ואחרי שקרה לו זאת בבר לא היה אפשר גב
לאחר לנאות בתלמידיו , על שכן בחי שבח ואמר עליך יאתנן
כלומר על כדומה לך אמר קרא , כה אמר ה' לנריסים אשר
ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפלתי ואחזיק להם שם טוב
מבנים ומבנות שם עולם לא יכרת , לו נח דעתיה , כי יבא

בעלמו שכל ימיו היה בוחר בחסר מפני ה' . והנה הדורש סתר
את יסוד החמתי כדי לבנות בנין של שטות על יסוד של שקר ,
שהל שלא כענין והשיב שלא כהלכה . שהל „ מאי לשון עליך
„ יוחנן אמר קרא ? וכי הקרא על ר' יוחנן אמר מילתיה ? "
השתוממו על הריפות הקושיא הזאת ! שהל השתוממו עוד
יותר על חריפות תשובתו , „ עליך יוחנן דאת סובר דמוסי ליה
„ בנין ומתו לא קיים פ"ור ולכך תלטר את עלמך אמר קרא ,
„ פי' הקרא בא למעט שיטתך כי מקרא מוכח כדרב אסי
„ וכו' . " — מי יתן ויהדא קרא למעט שטותו של הדורש ,
הנה אמרתי חומו ג' פעמים בכל יום . — אף בכתובי ספרי
הקודש ידיו רב לו לסתור ולבנות כפי הטולה על רוחו הזך
והבהיר . על הכתוב במלאכי זכרו תורת משה עבדי אשר
צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים דקדק
הדורש „ מדוע כתב חומו בסם עבדי ? " ולמען קיים מאמר
הכתוב ענדה כפיל באולתו , נפרק הקושיא הזאת בשטחים ,
כיון שפתח ספר יהושע שהוא רחטון לספרי הנביאים במאמר
משה עבדי מת , יאמר גם בספרי מלאכי שהוא האחרון
לספרי הנביאים זכרו תורת משה עבדי . — על הכתוב
נתורה לקח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד
ארון ברית ה' וגו' כי אנוכי ידעתי את מריך וגו' הן
בעודני חי עמכם ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי
מותי דקדק הדורש „ מה שייכות ק"ו הזה למה שאמר לקוח
„ את ספר התורה הזה וסמכם חומו מלד לחרון ברית ה' ? "
על זה ישיב הלזון בר נש רב לחד יומא , שטיח שפי לסיפא
דקרא והיה שם בך לעד , כי אנוכי ידעתי את מריך
וגו' . — על מאמר הכתוב נתלוים המקרה בכתים עליותיו
לאמר הדורש היינו עליותיו של ס"מ ; כי שמע מרוש גדול יוצא
מזו להחליף כחי הסם יתעלה בכחוי הסמ"מ , כי כל הכחויים
הנתים סם הן לפני המאמר הזה הן לאחריו מדברים בלשון הסם
הקדום והטהור , והדורש הזה בעקשות שפתים מטמא לשונו
בפירושו . גם איך ישמש אי סיס לו מוס בקלקלתו בכחוי הסת
תחת הסם , אף לא מוכר בשר הסם הזה מקדש . — על
הכתוב ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם
והנה

והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו ויאמר לאברם
ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם דקדק
הדורש : „(א) כפל הלשון וקרדמה נפלה והנה אימה חשיכה
„גדולה וגו' / (ב) דמשמע לפי שנפלה עליו חשיכה נחם
„לומר הסס ואמר ידוע תדע כי גם יהיה זרעך / ומה נאמה
„זה / לוי לאונים שכך שומעת / ועוד מאי הלשון ויהי
„הסתם לבוא / משמע שלא בא עדיין הסתם / והא"ל הסתם
„בא . „ גם אנחנו נאמר לוי לאונים שכך שומעת ! כי לא
ידע הדורש מה שמיוקים על בית רבן יודעים . נמשכהו לבית
המדרש ולמד לומו מקרא . הורה ושמע / פקח לונך והבן /
אם יש לך לב להבין . אמר הכתוב ויהי הסתם לבוא / שהיה
שמוך לבילה ולא בא עדיין / וקרדמה נכלפ על אברם דהיינו
בפלת רעיונות / והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו /
הוי"ן היא וי"ו הסמך בעבור שחשיכה אימה וגדולה נופלת
עליו . הקבונן מאוד / אם חנוך ס' בדעת ! אם כבר בא
הסתם לא היתה קרדמה נופלת על אברם בעבור החשיכה /
כי בן הוא תמיד כשקבוצ הסתם אבסה החושך את עין החדמה /
אבל לפי שלא בא עדיין הסתם ועל"פ חשיכה גדולה נופלת
עליו / שהוא כנגד העבע / ובשביל זה אמר נופלת כלומר
שנפלה עליו פתאום (מיברפמלן בל"ת) / כי בעת בילת הסתם
אחסך האדם מעט מעט / לבן נכפל וקרדמה נפלה עליו /
ובעת הבילה ויאמר ס' לאברם ידוע תדע / לא בשביל החשיכה
אמר לו כך לנחם אותו / חלילה לך לאמור כזה לאחר / כן
יעקבו לך אבותיך ! כי אם רצה לגלות לו קורות בניו /
ובעבור שאחזה שדי יחוה בלא החשיכה / כי לא זכה עדיין
לרוחות בהסתכלויות המאירה / ורי לך בזה כי אין לך עסק
בנסתרות כמו שהוזים בעלמך / אבל קראה לפתוח כי אין כאן
כפל לשון ואין מקום לאמור הסתם בא / כי לא בא . —
על הכתוב בקשלים תפלה למשה איש האלהים אדני מעון
אתה היית לנו בדור ודור בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ
ותבל ומעולם ועד עולם אתה אל הקשה הדורש : „(א)
„מדוע נקט דוקא סס מדני ואין לן עסק בנסתרות ? „ —
היסמע תוכפה גדולה כוחת ! בעבור שלהאים הוה אין לו עסק

בנסתרות

בנסתרות , לכן לא ישמש אבני הבניתים הנאמן בכל בית ה' ופה על פה ידבר בו בפה אל אדני ! והחופפה היותר גדולה היא , שאחרי שהוא העיד בעצמו שאין לו עסק בידיעות אלו , וכמו שודאי הדין עמו , כי אם הנגלה לעין כל לא יראה , הנסתר עמוק עמוק מאוד מיך ימצא , תצפ"ב מקרן הקושיא הזאת בדברי האר"י ועל דרך נסתר . עוד שאל : ,,(ב) איך ,,שייך לומר שהיה מעון בשרש הריש ילדו ותחולל ארץ , למה ,,היה מעון ? (ג) מאי לשון בדור ודור ? (ד) שאמר בשרש ,,הריש יולדו ותחולל ארץ ותכל שהוא כפל , שהוי ליה רק ,,למימר שרש חלקת ארץ ותכל , ופשיטא שרש שהיו ארץ ,,ותכל לא היו הריש ? " — מה הרעש הגדול הזה ! הסו לאחי ! ואל תשחקו לו . הלא רואים כי הוא עומד עתה בפני לך לך , ואיך ידע כבר פירוש מומרי הקלים , ודרכי מליצה הנשגבה ? יבוא עת ומועד וילמוד גם זאת . או תאמינו כי לא יתומן זה , וכי יש כאן מקום למאמר חז"ל בפ' קדושין דף ? אם כן נמהר לאמור לו הפירוש האמתי בחלקה הכתובים . חלק המקרא כוח והבן תורתו . תדוני ! אשר אתה לדון העולם כלו , מעון אתה היית לנו בדור ודור , כלומר בכל הדורות שעברו אתה היית מעון ומחסה לנו , כי בזה שהיית מחסה לאבותינו להעריף להם חסד ולהריק טובתך עליהם , היית גם מחסה לנו , כי לולי כן לא היינו ולא נולדנו . גם יש לך כח ויכולת להשגיח על כל , כי בשרש הריש ילדו ותחולל ארץ ותכל , דהיינו בשרש כל יציר נברא , ומעולם ועד עולם , כלומר ועד אחרי כלות הכל , אתה אל ותקיף וכל יכול . ואע"פ שאין בחכמת לעטון כלל על כפל דבור המליצה , בהיות ידוע לכל תלמיד מבקיל , שדרכה תמיד לדבר בכפל ענין במלות שונות , מ"מ יש להגדיק גם דברי הכתוב דייקא על פי חכמת הטעם , כי חכמי התולדות כלם מורים על פי הנסיון , שכמו שהעלמות הן יסוד הגוף המעמיד חותו , והן מכוסות בגידין וכשר ועור הנלרכות כלן לקוטלת וקבלת הנפש , כן גם ההרים הגדולים הרחי אל שבן בעלמן סלע וחלאים לור , הן הן מוסדות הארץ הנסתרות כלן בתחתיות הארץ , ועליהן כסה הנורא כמה מיני עפרות

תכל *) שלפעמים נפרדים הם מעל אחיו ולפעמים נכללים זה בזה / כפי הצורך לשלמותן הנומחים והמיים להדשית דשא ולהוליא עץ פרי / להחיות עם רב עוף ורמש ובהמה וחיתו יער / ולזה יקרא תכל על גלילות מינים רבים יחד / וכשנעיין בספרי הקודם נמצא נ"כ עדות נאמנה על סדר הבריאה הזאת שהניח קדמו • שלא למיס / כי כן אמר הכתוב יסד ארץ על מכונו • התהום כלבוש כסיתו על ההרים יעמדו מים / כלומר שמהלה נתן את ההרים שהם מכוני הארץ / ואח"כ הלבים התהום אשר שם מוסדות ההרים במים / והמים עמדו על ההרים וכסו תוהם כלבוש עד ממעל לרקשם / ואז מן נערתך ינוסון יעלו הרים ירדו בקעות אל מקום זה יסדת להם / ותראה היבשה / היא הנקראת בשם ארץ כדכתיב ויקרא אלהים ליבשה ארץ / ואם כן זה גם פירוש הכתוב שלפנינו בערם ההרים יולדו ותחולל ארץ והבל עליהם • ובמה שאמל הדורש / „ופשיטא ערם שפיו ארץ ואמל לא היו „הרים ?" העיד על חסרון ידיעתו כן בספרי קודם כן בחכמת התולדות • — גם בפסוקי תיכה הרכיב הדורש חלי הכתוב האחד עם הכתוב שלאחריו ופירשו כשטותים / „על „הרציון ששמם שועלים הלכו בו אתה ה' לעולם „תשב ? בהמיה ? פי' מדוע לא זזה השכינה מכותל מערבי / „הלא כבר שמם המקדש ? ושעלים הלכו בו מין לך לעיר גדול „מזה ? ומקרן כפאך לדור ודור / היינו הטעם לפי שהכשת „לא יהיה נכון ומתוקן אלא לדור ודור היינו ע"י דורות הרבה „ע"י פ"ור ותיקון הנשמות / ולכן קשה על כותל המערבי „כי לולי כן לא יוכלו בני ישראל לבטל את נטיעתם ודוק היטב ועיין עליו שהוא מתוק מדבש ונופת צופים • ואם יקשה השואל ת"ל מאי ענין לריש דקרא על זה היה דורש לבנו ? הוי אומר אם אינו לענין זה תנהו לענין אחר ; על זה היה דוה לבנו על דרשות כאלה המתרגים בכל יום ויום / ותורת ה' עזובה ונלמודה / דורשי דרש אמת לאמתו מעטו / ושועלים הלכו

---

*) עיין גם' לשונית נאותים להיקל כי בזה ליתא בשער אחיו בנגד הדומה •

הלכו בה המחבלים כדרך ה' המלא ענביס טובים ומתוקים, במלפול
של שנות ובלבול הדעת. אוי נא לנדרס הזוקק המקלקלת את
הדעת ואת השכל אשר חנן ה' לבני אדם, עד שיסתום המוח
מכל וכל ואי אפשר לו להקבל סברת ישרה וקלה מאוד, כמו
שבעינינו רואים בזה הדרוש אשר לפנינו. כי על המאמרים
הנעימים מאוד בספר קהלת טוב שם משמן טוב ויום המות
מיום הולדו, טוב לבת אל בית אבל מלבת אל בית
משתה, באשר הוא סוף כל אדם והחי יתן אל לבו,
אשר כמעט אינם נדיכין בעור, הקשה הדורש: "מאי שם
"משמן טוב, מאי שייכיה דשם לשמן טוב?" — מאי
שייכיה? הלא מנוקות של בית רבן יודעים השייכות הזה.
כי, כמו שהשמן הטוב ריחו נודף טוב ומן רב אם כבר העבירן
ממנו ממקומו, כן השם שקנה לו אים ישאר ג"כ לאחרי מותו
ויזכר לטוב; לזאת בזה הוא עדיף משמן טוב, כי ריחו
יקטנע לאחת לאחת עד שנרגות הימים ילך לגמרי ואינגו, ואינו
כן השם טוב שהוא שם עולם לא יכרת, וכל ימי בארץ יעמוד
נתקפו עוד שאל: "מדוע טוב יום המות מיום הולדו?" —
מדוע? לפי יום הולדו מביאו לחיי לעד של העה"ז, ויום
המות מביאו לחיים נעימים וחרוכים של העה"ב. עוד שאל:
"מאי קאמר בשאר הוא סוף כל האדם, מאי לעזן סוף דסייך
"לכאן?" — הנה האים הזה לא ידע שסוף האדם למות?
או אפשר שלשעותו נריך לזה חכמת ר' מאיר? כי נם על
מאמר דאמי קנה בנרכות שאל קושיא חריפתא כזאת. אמרו
שם פרק הקורא כד הוי מסיים ר"מ ספרא דאיוב אמר סוף
אדם למות אשרי מי שנדל בשם טוב ונפטר בשם טוב
מן העולם ועליו הכתוב אומר טוב שם משמן טוב.
והקשה הדורש: "מדוע דוקא ר"מ סייס הכא?" — הזין
זה כאלו ישאל השואל מדוע דוקא האים הזה דרש הדרוש אשר
לפנינו? הלא לפי שכלו ידבר אים, ואם שאחל רוחו לפעמו
לדבר דבר טוב, ואם מי שאחל רוחו לפעמו לדבר דברי שטות
והבל ורעיון רוח כמאנר ההספד הזה. — על מאמר אלי
הנביאים ז"ל אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו
להם אלהי זהב ועתה אם תשא חטאתם ואם אין

מחני

מחני נא מספרך אשר כתבת / דקדק הדורש : „מלי נעי
„זה שאמר חסר כתבת הלא ידענו שכל התורה כלה מפי
„הקב"ה ומיוקר הוא ? ובאמת עוד דקדוק שהוי ליה למימר
„חסר נהנתי / כי הלא אמה כתב התורה מפי הגס ולא
„שמעם כתבה ? " — ראו נא מחי כמה ים לו יד לחיים הוא
בתורתנו הקדושה ! כי הוא לא יפרש טעם מספרך ספר
החיים או ספר הזיכרון חסר רשמת בעולמך כענין שנאמר יימחו
מספר החיים / וכמו שפירשו כל המפרשים בעלי השכל ווכי
הרעיון / כי אז אין מקום להקשות • אבל פי' מספרך
מספר התורה / ונזה יהיה מקום להקשות / וילא העבל הוא /
ה"ה פירוש הנאמר והנעשה / „אם אמת שטחרס ואם אין /
„ר"ל בין שהרבה לשמח שטחס בין אם שלא הרבה לשמח אח
„שטחרס מחני נא מספרך חסר כתבת / דהיינו שים לך במחשבה
„כי בספר התורה חסר אנוכי כוחב מפיך לא נכתב מיהת
„לדיקים / וא"כ מחני נא כפי חסר כתבת כתיבה שלך דייקת
„והבין מאוד • " — ואנכי ארחיקי עוד רעת חולה זה הדורש /
כי מלבד שלא ידע מאי דקאמרי רבנן / הנה גם לא ידע מאי
דקאמרי המינים • כי על הא דאמרי בסנהדרין שאל האי מינא
לר"א אלהיכם גבהן (ל' גחכו) הוא (פי' רבי חוכה
דמשחק בניחותו / דהיינו שפעם יאמר לו נכה ופעם נכה)
שאמר ליחזקאל שכוב על צדך הימנית ושכבת על
צדך השמאלית. הקשה הדורש : „מדוע שאל האי מינא ב'
„שאות שאמר על צדך הימנית ועל צדך השמאלית אם לא ידע טעם
„השכיבה / אם לא היה רק שוכב על צד אחד *) נמי היה
„הקשיא ? " מי לא ירחה בחום שלא שאל השואל ב' שאלות /
ושלא היתה הקושיא שייכת כלל אם לא היתה השכיבה על שני
לדדים ! — ואם כן הדבר / תלמידי חכמים יאמרו על הדורש
הזה לאו לורבא מרבנן הוא / והמינים גם הם יאמרו לא לנו
יתן כבוד / וילא הלים הוא בגפו קרח מכתן וקרח מכתן • למה
הדבר

---

*) הלא לא מיוקרא / או שהיה צריך לומר אם לא היה שוכב אלא רק על צד
אחד / והלים הזה מבואר בשונן בכדעתו / כלאר יעידו מקומות הרבים בהדורש •

סדר הזה דומה לאותו משל דקנסמת *) אנמלא נספרי סופלים •
לאמרו ויהי היום ויהי ריב ומדון בין החיות ובין העופות ויאספו
כלם למלחמה / ויעמדו מערכה לקראת מערכה • ברחש
המחנה החתת עמד הסדיס הגבור המלך בחיות / ופקודיו כל
פולכי רגלים לדגליהם ולגבאותיהם מן הפיל הגורת עד החולד
והעכבר / וממולו עמד הנשר הגדול המלך בעופות / ונבח
כל נפור כל כנף למיניהם / מן היענה הגדולה נפש עד היונק
דבש הקטן מכלם • ותלך המלחמה הלוך וקשה בימים ימים
רבים / פעם ינלחו החיות וינוסו העופות / ופעם יגברו
העופות והחיות רגלים לפניהם • והנה הקנסמת ערוס תעריס
מדאבה מדבר בן קנטל עת כי קנף המחנה הזאת אשר היה
בקרבה לפני לוויתיה / ותלך מלפת לנבא / ותחנה בין הכלים
אשר מלחרי המערכה / והיה כאשר נגרו החיות יקמהר ללכת
אליהם על רגליה ולקחת חלק בחלק משלל החללים / כי אמרה
הלא מלבדכם אני וכחלק היוצא למערכה בן חלק היושב על
הכלים • וכאשר נגרו העופות ותמהר לעוף אליהם בעור
המהות בתרנע כפות רגליה / ותאמר הגני אחי ! על הכלים
ישבתי ואיה חלקי ? כן עשתה כל ימי המלחמה • לאמנ בן
הדבר בעולם כל אשר יש לו תחלה יש לו ג"כ תכלה : ותכל
גם המלחמה הזאת / ויעשו החיות והעופות שלום ביניהם
ויכרתו ברית ויתילנו כלם יום אחד לחוג את חג התחות והריעות /
ויקיחסו לגבאותיהם / ותנוח גם הקנסמת בתוכם / ותרץ
רגוז ושוב פעם כה ופעם כה / ויסתוממו החיות והעופות על
אמרתה הזה / ויבקש הדבר וימצא כי לא היה לבבה שלם גם
עם אחד מהם / ויקומו עליה ויכו אותה הכות ופלוץ וישמטוה
החוצה וילון עליה אשר לא קבל טוד בקלם • כי אז אחת
דתה להמית • מן היום ההוא והלאה היה נחנאת כל היום
בנקיקי הסלעים ובחורי הקירות / כי ירא לצאת כל עוד
הקנסמת מאיר על הארץ / כן יפגעו בה החיות והעופות /
וכאשר

---

*) היא הדבר המכונה בלשון פלעדעמוים המתחבר היום ומעוכף בלילה ובין
הקנסמת • (עיין בס' לחנית למודים הלילי דף כ"ח ע"ב) •

וכאשר תנוח דעתם ובמעונתם ירננון , אז תלך לעבודתה ולטרוף טרפה . זה חלק כל חונף ועורל כל שפתי חלקות מלהים ! ועתה ירם ירחקי בעד הדורם , כן לך והחבא , יאמרו לו , עד נוח שמם החכמה ולא יזרח אור המדע , ואז תלך לדרכך בחשון לילה ואפילה , ואל תדאג לעבור זה על לאו דלא תסיר באשר יאמרו תלמיד חכם אל יגע יחידי בלילה — ואדרבא מקרא מלא הוא דמסייעך — — . ופניתי ורחיתי עוד דבור זר נפי הדורם באמרו . „ולולי דמסתפינא לכוס „בגחלתן של רשעונים דהייתי אומר טרחיתי ממנו דבר מה „שלא היה בהם , דאמרינן גמ' שבת פי קטי רבי בהתי „אסכתא לא מסיילי בסכתא אחריתא , ואיהו כל הש"ס הוי „דמיא ליה כמונח בקופסא . " הלא זה ימלה כחלו יאמר לזה הדורם , לולי ירחקי לפנות בכבודך הייתי אומר שכל אלה , כי אחות בסכלות מאוד . — אמנם כלאתי נטות מעט הבקורת הזה , קלתי בהבלי הבליט אשר בדרום הזה ואשר עלמו מספר , ולכן אשים פה קנלי למלין בתפלה להחונן לאדם דעת , למד נא לאנוש הזה דעה בינה והשכל , החוירהו בתשובה שלימה לפניך , קרבהו לעבודתך והשיבהו לתורתך ללמוד אותה לשמור ולעשות , תורת אמת יהיה בפיהו ועולה לא ימלא בשפתיו , בלדק ובמישור ילך ואז טוב לו שלה .

מ — ך .

בשורת ספרים חדשים

ספר הרפואות

להחכם הפלוסוף הרופא הערבי אבן סינא ;
המפורסם בין רופאי הקדם ונזכר שמו בין
חוקרי וגדולי בני עמינו לשם ולתפארת .

הנה מנה ה' לידי מאמרים מספרי הרופא אבן סינא
בלשון ערבי , ולהיותם מלאים על כל נדותם
דברי חכמה ודעת המועלת לאדם בטומו עין על מסוקו
ומכונתו במלא הבריאה , ונוקנת מנן ומשמר על נפשו
בהיותו במלא החולי ר"ל , למרתי אתתיקס לל"ה ולפילס
ביעקב אלקס ביסראל , למען יוסיפו לקח לעוד לפס .
והיה אם למלח סך תקומים די ספק משכורת הדפוס , לא
תרף ידי מלמכר לפרסם את המאמרים הנזכרים , מבלי
שום לב על מחיר כסף חלף עבודתי , כי פעולתי בוכותי
את הרבים היא קבי' משכורתי .

והנה להיות המאמר האחד מלבד שהוא תקירי גם תורני ,
בדברו מענין הנגעים והלרעת אשר נוכרו בתורתנו
הקדושה , למרתי לוליא את המאמר הזה נעתק לל"ה
לדוגמת גם' המאסף למען יראו המבינים את עיב הספר
הזה וממנו יקיטו על השאר .

ברלין לדר שנת תקנ"ג .

איצק אייכל

הרופא אבן פינא על דבר צרעת אנשי הקדם :

צרעת נקרא כל מכה נגוף הנגה ממקור מחת הדם וגרמה על פני הגוף ע"י סמנים רעים כאשר תבאר , והנגע הרחשה הכללית נשם הוא הנקרא בל"ק שחין , היא מה שנקרא בלשון יוני (עלעפֿהאנטיאזיס) והיא מכה רעה למאד , ונקי נגוף בהשתכך המרה השחורה בכל חלקי הגוף חשר קשתים את המוג ומשנה את הקאר והמזונה בתיברי הגוף , מתרת לפעמים את הקשר והחבור בין חבר לחבר ומפסק להתמשך ולרקוד ברגות עליהם הטריה . והיא הולכת ומתרחבת בכל הגוף כמו החולה חשר יקראו הרופאים בינינו (קרעבס) , והמכה הואת עומדת לפעמים בגוף ימים רבים , ואם בתה המרה השחורה קוך לחד מחיברי הגוף , יתקשה החבר ותקרא המכה בלשון ערבי שקירהום *) או יתהוה בו מכת (קרעבס) כפי תכונת הגוף . אם יהיה החולה הסוג רך וענוג , יתהוה בו חלי הדקוק (מויסלעהרונג) , ואם תתפשט המכה ההיא על עור הגוף תתהוה בה בארעבס כתמים מכאיב מיני לבעים בעור (והוא בהרת הנוכר בתורה) או באהאק שחור דומה לזהר הזפת (והוא בהק הנוכר בתורה) או קובאא שחין חבור על הגוף חשר יאכל את העור , ואם תתפשט המדוה על כל הגוף ותתעבם יתהוה קדחת מרה שחורה (טוומרבע גאלן־פיבר) , ואם תתחבק יחד על מקום אחד בגוף מבלי התעבם יתהוה בם שחין מחון לעור (מויטזאל) .

סבה הרחוקה (קויזא רעמאטא) לחלי הרע הוא היא תכונת הכבד אם נתיבשה ונתחממה למאד ושורפת את הדם למרה שחורה , או תכונת סדר חלקי הגוף בכללן המקרים את הדם ומקפיאים לותו . הסבה החומרית קויזא

---

*) ולבי זה אם שקערוניית הנזכר בתורה חשר לא ידעו המפרשים , לפרשתו . ואף שדבר אם בנגע הבית , כי הוא שמוע מנגעי בני אדם , ועיין בנחלת המלין ר' הירץ וויזל נם , בתיבות הבלוע ?

(קוויק אפטערלאז) היא נאה ממאכלים לשר גם תכונת המרה המחורה והלהות והתאספות המזונות בלתי נתעכלות *) המחממות את פנימי מעיים ומוציאות את הליחה הדקה ומניחים עצות וגסות במקומן • גם מהרגות אכל דגרים קשים לעכל קשהה החלי הוה • גם יקהה החלי הוה מסתימת חללי כויעה לשר קכבה את החוש הטעמי ותקפיל את הדם , ומסתימת העחול והלבוקים , לשר לא תעזוב את הליחה ולא לשר את הדם ממרה השחורה , או בחלבת הכח הדוחה (וויס עקספולזיפא) לשר פנימי המעיים , לשר לא תוליך את הפסולת דרך המולוחים כסדר • גם יקהה מרוע התויר המעופש , או בהיות שכן לחולאים בחולי הוה , תעמת התויר ותויק לעזוחים חותו • גם קבת המחלה הזאת מן התנות על הפנים , דרך כלי המעגל **) מבועלי נדה וכדומה • גם תקרבה המחלה נומן שתהיה התויר חס , ואם לא ישמר החדם בעת היות מאכול מאכלים גסים בשר מלוח ודגים יבשים ומלוחים ועדשים כשלר יקהה לפעמים בחלבסנדריא של מלריה • ואם נתערבה המרה השחורה עם הדם ותבוקנה עליהם הסנות שוכרנו , או קבות המחלה בסכנה גדולה • כי הליחה נקפחת ונתמעטת עד שנרחה בעצת הקזה שריה ירוקה ועבה כחול • גם נקרחת המחלה הזאת מחלת האריה , (לעווע קראנקהייט) לרעת קלת המחקרים לפי שנמלחת לרוב בין האריות • ולרעת לפי שתסנה את לורת החולה עד שנדמה לעורת אריי • והחולה הוה הוא מסוכן מאד וע"פ רוב אין לו רפואה • ואם נתחלת בזאת על הנוף יעבוק ברפואה טוב יש לו לפעמים תרופה , אבל אם עמדה בו ימים רבים תקשה מאוד להרפאות • ואם נתהוה

---

*) נקרא בלשון ערבי אל תַקר הנקרא בלשון רומי (מיינדיג־עסטיא ניבי) שפיין : מונפרדומונג דער

**) נקרא בלשון ערבי אַל נאַטפע והוא תפעל הנוגע על הזליעה מזרע עכלי נשף וכ"ל •

בתהום ממרה הסמורה חוי תלבין לת פני החולה / והכחיבו
מלד / וסימניה החום והענות הבשר / ולם ידע ולת
הרופל / יוכל לעסוק בסממני רפואה • ולם בתהום מכובד
הדם לל תעבה כל כך לת הבשר ולל תרבה מכחוב • ולם
בתהום ממרה חמה / תלבין לת פני החולה / ולל נקל
הדבר לרפלות חומו • ע"פ הרוב תתחיל המחלה הזלת
בחלקי הגוף הדקים / מנשרת לת הבשר / מחלפת תחר
הפנים / ולף שמורה בחלקי הגוף הפנימיים / ע"פ הרוב
קלת על החלקים החלוניים / להיותם חלשים מחלקי פנים
הגוף • לפעמים ימות החולה טרם ירגיש לת רוע המחלה
בחלקים החלוניים • כללו של דבר / לם החולה החזק בעל
מזג משחת אין לו תקומה ואין לו תרופה • ולם ידעת כי
החולי הידוע ונקרל בשם קדחת והוא רק מחלת לבר לחד
בגוף ואין לרופל כח לרפלותו / לף כי מחלה כזלת / לבר
הולכת ומתפשטת בכל הגוף •

מסימני המחלה הזלת והטוב ליזה בכחי המקרה
בלחד ממחברות הבלות •

לוח המכתבים

באור ספרי הקודש צד

קנת דוד על שאול ויהונתן ר' יואל ברי"ל ג
תשובה על השאלה במאסף
ע"ר הפסוקים יהושע י"ז י"ג ר' דוד הנובר ט

שירים

על יום הולדת החכם ר' דוד פ"ל ר' אהרן וואלפסואהן יד

משלי מוסר

השועל והענבים י — ל כ
העון והעונש ר' אהרן וואלפסואהן כא

מכתבים שונים

אגרות חכמה ל — פ — ה, ומ — ם כב
מכתב על דבר פכסוך בפראג הרב ר"ש לנדא לז
שיחה בארץ החיים בין מב"ם ובין מב"מן ובין פלוני נג

תולדות הזמן

על דבר חנוך ווילהעלמס שולע בברעסלויא
ר' יוזל ראבנאוע סח
מות שני רבני זמנו עח

בקורת ספרים חדשים

בקורת על ספר עמק הבכא מ — ר עט
בשורת מאמרי אבן סינא ר' איצק אייכל נב